BÜTÜN ROMANLARI - 2

Friedrich Dürrenmatt

Şüphe

Almanca aslından çeviren: Zeyyat Selimoğlu

DÜNYA EDEBİYATI

ŞÜPHE

FRIEDRICH DURRENMATT

ÖZGÜN ADI

DER VERDACHT

Copyright © 1986 Diogenes Verlag AG Zurich
Akcalı Telif Hakları Ajansı kanalıyla alınmıştır.
© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2002

REDAKSIYON OKUMASI

YEŞİM TÜKEL KILIÇ

GÖRSEL YÖNETMEN

BİROL BAYRAM

GRAFIK TASARIM UYGULAMA

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASKI: ARALIK 2002

2. BASKI: 1500 ADET, AĞUSTOS 2006

ISBN 975-458-403-6

BASKI

YAYLACIK MATBAACILIK

(0212) 612 58 60

LITROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203

TOPKAPI İSTANBUL

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

MEŞELİK SOKAĞI 2/3 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL

Tel. (0212) 252 39 91

Fax. (0212) 252 39 95

www.iskulturyayinlari.com.tr

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

şüphe

Friedrich Dürrenmatt

Çeviren Zeyyat Selimoğlu

Roman

Birinci Bölüm

Berlach, 1948 Kasım'ının başında, pencerelerinden Adalet Sarayı ile Bern kentinin eski kısmının göründüğü Salem Hastanesi'ne kaldırılmıştı. Bir kalp krizi, hemen yapılması gereken müdahaleyi iki hafta geciktirse de, yapılan ağır ameliyat başarıyla sonuçlanmıştı, ama umutsuz hastalık da böylece meydana çıkmıştı. Komiserin durumu kötüydü. O kadar ki, şefi, soruşturma yargıcı Lutz, kendini iki defa onun ölüm haberine hazırlamış, her defasında da yeniden umutlanmıştı. Nihayet Noel'den önce iyileşme belirtileri görülmeye başladı. Tatil günlerini uyuyarak geçirse de, babalık ayın yirmi yedisine rastlayan o pazartesi günü kendini artık dinç hissediyor ve Amerikan dergisi *Life*'ın 1945 yılına ait eski sayılarına göz atıyordu yatağında.

Akşam viziti için odasına giren Dr. Hungertobel'e dergiyi uzatıp, "Hayvandı bunlar, Samuel," dedi, "düpedüz hayvandı. Sen doktorsun, daha iyi anlarsın, Stutthof Toplama Kampı'na ait şu resme bir bak hele. Kamp doktoru Nehle narkoz vermeden bir tutukluyu karnından ameliyat ederken çekilmiş."

"Naziler bazen yapardı bunu," diyen doktorun resme bakıp dergiyi tekrar yerine koyarken beti benzi atmıştı.

"Ne'n var, ne oluyorsun?" diye sordu Berlach şaşırarak.

Hungertobel hemen cevap vermedi. Açık duran dergiyi Berlach'ın yatağına bırakıp, beyaz önlüğünün sağ üst cebine el attı ve cebinden çıkardığı bir bağa gözlüğü, komiserin gözünden kaçmayacak biçimde, biraz elleri titreyerek taktı. Sonra resme ikinci defa dikkatle baktı.

"Bu kadar sinirlenecek ne var ki?" diye düşündü Berlach.

"Saçma," dedi Hungertobel öfkeyle. Sonra dergiyi komodinin üzerine, öbür dergilerin yanına bıraktı. "Hadi ver elini bakalım. Nabzını bir sayalım hele."

Bir dakika süren bir sessizlik oldu. Sonra doktor, dostunun kolunu bırakıp yatağın başucundaki tabelaya baktı.

"Artık iyisin Hans."

"Yine bir yıllığına mı?" diye sordu Berlach.

Hungertobel beklemediği bu soru karşısında biraz şaşalayarak, "Şimdi bunu konuşmanın sırası değil," dedi. "Kendine dikkat edip, taburcu olduktan sonra da yine muayeneye gelmelisin."

"Kendime hep dikkat ederim," diye homurdandı babalık.

"Öyleyse mesele yok." diye karşılık verdi Hungertobel ve vedalaştı.

Berlach sözüm ona umursamaz bir tavırla, "Şu *Life*'ı versene bana," dedi. Hungertobel, komodinin üzerindeki yığınla derginin arasından birini alıp uzattı.

Komiser, doktorun yüzüne muzip bir ifadeyle bakarak, "Onu değil," dedi. "Elimden aldığın dergiyi istiyorum. Öyle kolay kolay bırakmam toplama kampının peşini."

Hungertobel bir an bocaladı. Berlach'ın delip geçen bakışlarını üzerinde hissedince kızardı, dergiyi uzattı. Sonra sanki bir şeyden rahatsız olmuş gibi hızla çıkıp

gitti. Hemşire geldiğinde dergileri odadan almasını istedi komiser.

Berlach'ın yatağının üzerindeki dergiyi göstererek, "Şunu da götüreyim mi?" dedi hemşire.

"Hayır," dedi babalık, "o kalsın."

Hemşire çıkınca resmi yeniden gözden geçirdi Berlach. Fotoğraftaki hayvanca deneyi yürütmekte olan doktor, görkemli bir sükûnet içindeydi. Suratının büyük bir kısmını, ameliyat maskesi örtmüştü.

Dergiyi komodinin çekmesine koyan komiser, ellerini başının arkasında kavuşturdu. Gözleri açıktı ve yavaş yavaş odaya dolmakta olan geceyi seyrediyordu. Işığı yakmadı.

Bir süre sonra hemşire yemeğini getirdi. Henüz perhiz yapıyor, az yiyordu: Ezme yulaf çorbası. Hoşuna gitmeyen ıhlamuru olduğu gibi bıraktı. Çorbayı kaşıklayıp bitirdikten sonra ışığı söndürdü, gittikçe yoğunlaşan gölgeli karanlığa dikti gözlerini yeniden.

Pencereden içeri dolan kent ışıklarını seyretmek çok hoşuna gidiyordu.

Hemşire, komiseri gece uykusuna hazırlamak için odaya girdiği sırada babalık uyumuştu bile.

Hungertobel sabah saat ona doğru geldi.

Berlach, ellerini başının arkasında kenetlemiş yatıyordu; dergi yorganın üzerinde açık duruyordu. Gözleri dikkatle doktora çevrilmişti babalığın... Hungertobel, komiserin önünde açık duran sayfadaki resmin toplama kampına ait fotoğraf olduğunu fark etti.

"*Life*'daki şu resmi gösterince neden öyle betin benzin attı, söylemeyecek misin?" diye sordu komiser.

Hungertobel, yatağa doğru yürüyüp tabelayı aldı, her zamankinden daha dikkatle inceleyip yine yerine astı. "Yok canım, yanılmışım, saçmalık işte," dedi.

"Bu Doktor Nehle'yi tanır mısın?" Berlach'ın sesi sinirli çıkmıştı.

"Hayır," diye cevap verdi Hungertobel. "Tanımıyorum. Ne var ki, bana birini hatırlattı."

"Büyük bir benzerlik olmalı," dedi komiser.

"Öyle, büyük bir benzerlik," diye cevap veren doktor resmi yeniden gözden geçirdi. Yine tedirgin olduğu Berlach'ın gözünden kaçmadı. "Ne var ki, fotoğrafta suratın sadece yarısı görünüyor. Ameliyat sırasında bütün doktorlar birbirine benzer zaten," dedi.

Babalık acımasızca üsteleyerek, "Kimi hatırlattı sana bu hayvan?" diye sordu.

"Saçma bütün bunlar..." diye cevap verdi Hungertobel. "Söyledim ya sana, yanılmış olmalıyım."

"Ama yine de ondan başkası olmadığına yemin edebilirsin değil mi, Samuel?"

"Öyle olmasına öyle..." diye cevap verdi doktor. Ondan şüphe etmeyeceğini bilemiyordu, yoksa evet, yemin ederdi. En iyisi, bu tatsız konuyu şimdi bir kenara bırakmalarıydı. Ölüm kalım savaşı verilen bir ameliyattan sonra eski bir *Life* dergisini karıştırmak, hiç de iyi fikir değildi. Bir süre sonra, ipnotize olmuş gibi yeniden resme baktı Hungertobel ve fotoğraftaki doktorun tanıdığı doktor olamayacağını, çünkü o doktorun savaş sırasında Şili'de bulunduğunu söyledi. "Bu durumda kuşku duymanın saçma olduğunu kim olsa anlar," diye bitirdi sözünü.

"Şili'de, Şili'de," dedi Berlach. "Ne zaman döndü senin şu Nehle olması mümkün olmayan adamın?"

"Kırk beşte," dedi doktor.

"Şili'de, Şili'de," dedi Berlach yeniden. "Resmin sana kimi hatırlattığını bana söylemeyeceksin, öyle mi?"

Hungertobel cevap vermekte bocaladı. Durum doktoru sıkıntılı bir hale düşürmüştü.

"Sana adını söyleyecek olursam," diye konuştu sonunda, "adamdan şüphelenmeye başlarsın Hans."

"Başladım bile...", diye cevap verdi komiser.

Hungertobel içini çekti. "Gördün mü işte," dedi. "Korktuğum da buydu. Bunu istemem Hans, anlayış göster. Yaşını başını almış bir doktorum, kimseye fenalık etmek istemem. Şüphelenmen delilik. Sırf bir fotoğraf yüzünden birinden şüphelenir mi insan? Üstelik fotoğrafta yüzü de doğru dürüst görünmüyor. Ayrıca Şili'de bulunduğu da bir gerçek."

"Orada ne yapıyordu?" diye sordu komiser.

Hungertobel, "Santiago'da bir kliniğin yöneticisiydi," diye cevap verdi.

"Şili'deymiş, Şili'deymiş," dedi Berlach yeniden. Tehlikeli bir nakarattı bu ve araştırılıp doğrulanması güçtü. Samuel'i haklı bulduğunu, şüphenin korkunç, şeytanca bir şey olduğunu söyledi sonunda.

"Şüphe kadar insana kötü gelen bir şey olamaz," diye devam etti babalık. "Çok iyi bilirim bunu, bu yüzden sık sık lanet okudum mesleğime. İnsan uzak durmalı bu tür işlerden. Ne var ki, şu anda şüphe ediyoruz işte. Şüphelenmeme neden olan da sensin. Bu şüpheyi benden geri alabilecek olsan, onu seve seve sana geri verebilirim dostum; ama asıl bu şüpheden kurtulamayan sensin."

Hungertobel babalığın yatağına ilişti. Çaresizlik içinde komisere baktı. Güneşin ışınları yatay bir açıyla perdelerin arasından odaya doluyordu. Dışarıda güzel bir hava vardı, yumuşak geçen kışın güzel günlerinden biriydi.

Doktor, "Yapamıyorum," dedi hastane odasının sessizliğini bozarak, "yapamıyorum. Tanrı yardımcım ol-

sun, kurtulamıyorum şüpheden. Çok iyi tanırım onu. Tıp eğitimini beraber yaptık, iki defa da yardımcım olarak çalıştı. Fotoğraftaki adam o. Şakağındaki ameliyat yarası bile görülüyor. Bu yara izini biliyorum, çünkü Emmenberger'i ben kendim ameliyat etmiştim."

Hungertobel gözlüğünü çıkarıp sağ üst cebine koydu. Sonra da alnında biriken terleri sildi.

Komiser bir süre sonra sükûnetle, "Emmenberger mi?" diye sordu. "Demek adı bu?"

Hungertobel heyecanla, "Artık söyledim işte," diye cevap verdi. "Fritz Emmenberger."

"Doktor mu?"

"Doktor."

"Şimdi İsviçre'de mi?"

"Zürich'deki Sonnenstein Kliniği'nin sahibi," diye cevap verdi doktor. "Otuz ikide Almanya'ya, oradan da Şili'ye gitmiş. Kırk beşte dönüp kliniği devraldı. İsviçre'nin en pahalı hastanelerinden biri."

"Yalnız zenginler için demek?"

"Hem de kalantor zenginler için."

"Emmenberger iyi bir bilim adamı mıdır, Samuel?" diye sordu komiser.

Hungertobel duraladı. Bu soruya cevap vermenin biraz güç olduğunu söyledi: "Eskiden iyi bir bilim adamıydı, ama öyle kaldı mı, onu pek bilemiyoruz. Bize biraz şüpheli görünen yöntemlerle çalışır. Uzmanlık alanı olan hormonlar konusunda bildiğimiz fazla şey yok. Bilimin ele geçirmek için didindiği bütün alanlarda olduğu gibi, bunda da her tür karışıklık mevcuttur. Bilim adamlarıyla şarlatanlar. Çoğu zaman da ikisi aynı kişinin benliğinde. Ama kime ne Hans? Emmenberger hastaları tarafından sevilir, Tanrı'ya inanırcasına inanırlar ona. Bana kalırsa, hastalıkları aslında bir lüksten başka

bir şey olmayan varlıklılar için önemli olan da bu... İnanç yoksa yürümez iş, özellikle hormonlar konusunda. Başarılı olmasına başarılı doğrusu; hem saygı görüyor, hem para yapıyor. Aramızda mirasyediye çıkmıştır adı."

Hungertobel, Emmenberger'e takılan adı söylemekten pişmanlık duymuş gibi, birden konuşmasını kesti.

"Mirasyedi mi? Niye böyle bir ad takıldı?" diye sordu Berlach.

Hungertobel, sıkıntısını saklamadan, kliniğin birçok varlıklının mirasına konduğunu söyledi. "Orada biraz modaymış bu."

"Demek bu, siz doktorların da gözüne çarptı..." dedi komiser. İkisi de susuyordu. Sessizlikte, Hungertobel'i ürküten, açıklanmamış bir şey vardı.

Doktor birden öfkeyle, "Düşündüğün şeyi düşünmemelisin şimdi," dedi.

"Ben sadece senin düşündüğün şeyleri düşünüyorum," diye cevap verdi komiser sükûnetle. "İnce eleyip sık dokuyalım. Düşündüğümüz şey cinayetle bile ilgili olsa, bunu düşünmekten korkmamalıyız. Düşüncelerimizi ancak vicdanımız karşısında da kabullenirsek, onların doğruluğunu araştırabiliriz ve haksız çıkarsak, o zaman vazgeçmek de kolay olur. Şu anda düşündüğümüz nedir Samuel? Şunu düşünüyoruz: Emmenberger, Stutthof Toplama Kampı'nda öğrendiği yöntemlere başvurarak hastalarını servetlerini kendine bırakmaya zorluyor, sonra da onları öldürüyor."

"Hayır!" diye bağırdı Hungertobel çakmak çakmak gözlerle. "Olamaz..." Sonra çaresizce baktı Berlach'a, "Bunu düşünmemeliyiz. Hayvan değiliz biz!" diye bağırdı yeniden... Sonra ayağa kalkıp duvarla pencere, pencere ile yatak arasında sinirli sinirli dolaşmaya başladı.

"Hey Tanrım," diye inliyordu doktor, "bundan daha korkunç bir şey olamaz."

"Şüphe," diye söylendi babalık yattığı yataktan, sonra yine acı bir sesle tekrarladı: "Şüphe..."

Hungertobel, Berlach'ın ayakucunda durdu: "Hans, bu konuşmayı unutalım," dedi. "Bırakalım bu işin peşini. Bazen gerçek sayılabilecek şeylerle oynamayı sever insan, doğru. Ama bunun sonu hiçbir zaman iyi olmaz. Emmenberger'le uğraşmayalım artık. Resme baktıkça daha az benzetiyorum ona. Hayır, bunu laf olsun diye söylemiyorum. O Şili'deydi. Stutthof'ta değil. Böylece şüphemizin de saçma olduğu anlaşılıyor."

"Şili'deymiş. Şili'deymiş," dedi Berlach. Gözleri yeni bir serüvenin heyecanıyla kıvılcımlandı. Şöyle bir gerindikten sonra gevşeyip hareket etmeden öylece uzandı tekrar, elleri başının arkasındaydı.

"Artık hastalarına gitsen Samuel," dedi bir süre sonra. "Beklerler. Seni daha fazla oyalamak istemem. En iyisi unutalım konuşmamızı, haklısın."

Hungertobel kapıya giderken dönüp kuşkuyla baktığında, komiser uyuklamaya başlamıştı bile.

Kanıt

Hungertobel ertesi sabah, babalığı kahvaltıdan sonra saat yedibuçukta kent rehberini incelerken bulunca şaşırdı. Çünkü doktor her zamankinden erken gelmişti ve Berlach bu saatlerde ya yeniden uyumaya çalışıyor olur ya da hiç değilse, elleri başının arkasında pineklerdi. Üstelik komiser, doktora her zamankinden daha canlı görünmüştü; gözkapaklarının arasından gözlerinin yine eski canlılığıyla parladığı görülüyordu.

Hungertobel hastaya nasıl olduğunu sordu.

Babalık, kendisi için bir avantaj olabileceğini sezdi bu sorunun ve muğlak bir cevap verdi.

"Bugün sana her zamankinden erken geldim, üstelik muayene için de değil," diyen Hungertobel yatağa yaklaştı. "Sana bir yığın tıp gazetesi getirdim: İsviçre Haftalık Tıp Dergisi, Fransızca bir dergi ve özellikle, İngilizce de anladığın için ünlü İngiliz tıp dergisi *Lancet*'in birkaç sayısı..."

Berlach rehberden başını kaldırmaksızın, "Çok iyi etmişsin, böyle şeylere meraklıyımdır," diye cevap verdi. "Ama bilmem ki, benim okuyabileceğim şeyler mi? Tıp dostu olmadığımı bilirsin."

Hungertobel güldü: "O kadar yardımımızın dokunduğu birinden işitecektik bunu demek?"

"Aynen öyle," dedi Berlach, "yardımlar nahoşluğu telafi etmiyor."

Ardından, rehberde ne okuduğunu sordu Hungertobel merakla.

"Pul satış ilanlarını," diye cevap verdi babalık.

Doktor başını salladı: "Biz doktorlara yan çizsen de yine okuyacaksın bu dergileri. Dünkü konuşmamızın deli saçması olduğunu sana kanıtlamak niyetindeyim. Sen kriminal olaylarda uzmansın, bizim şüphelendiğimiz doktoru bütün hormonlarıyla birlikte ansızın tutuklayabileceğine inanıyorum. Nasıl oldu da unuttum bilemiyorum. Emmenberger'in Santiago'da bulunduğunu kanıtlamak o kadar kolay ki. Oradayken, çeşitli tıp dergilerinde makaleler yayımladı. İngiliz, Amerikan dergilerinde de yayımlandı makaleleri, özellikle cerrahi üzerine makaleler. Böylece isim de yaptı üstelik... Daha tıp öğrencisiyken, edebiyat alanında yetenekli olduğunu ve kuvvetli, nükteli bir kaleme sahip olduğunu göstermiş-

ti zaten. Görüyorsun ya, yetenekli, esaslı bir bilim adamıydı. Şimdi tutup kendini modaya kaptırması üzücü bir şey elbette. Çünkü şu sıralarda yaptığı şeyler öyle ucuz ki, tıp bakımından, sıradan bilgilerden başka bir şey değil. Son makalesi kırk beşte, İsviçre'ye dönmesinden birkaç ay önce, Ocak ayında *Lancet*'te yayımlanmış. Şüphemizin eşeklikten başka bir şey olmadığını kanıtlıyor bu. Yemin ederim, bir daha dedektifçilik oynamaya kalkışmayacağım. Fotoğraftaki adam Emmenberger olamaz ya da fotoğraf sahte."

"Bu, fotoğraftaki ameliyat sırasında orada bulunmadığının kanıtı olabilir," dedi Berlach rehberi katlarken. "Dergileri bana bırakıver."

Hungertobel saat onda her zamanki gibi vizitden döndüğünde, babalık, yatağında dergilere gömülmüş merakla okuyordu.

Doktor hayretle, "Birdenbire tıpla ilgilenmeye başladın anlaşılan," diyerek Berlach'ın nabzını saymaya koyuldu.

Hungertobel'in haklı olduğunu söyledi komiser, makaleler Şili'den geliyordu.

Hungertobel sevinip rahatlamıştı: "Gördün mü? Bir de Emmenberger'i kitlelerin ölümünden sorumlu bir katil sanıyorduk."

"Bu alanda hayranlık uyandırıcı ilerlemeler kaydedildi," diye cevap verdi Berlach. "Zaman, dostum, zaman. İngiliz dergileri gerekli değil, ama İsviçre'de çıkanları bıraksan iyi olur."

"Ama Emmenberger'in *Lancet*'de yayımlanmış makaleleri çok daha önemli Hans," diye cevap verdi Hungertobel, dostunun tıpla ilgilendiğine inanmıştı. "Onları okumalısın asıl."

Berlach alaycı bir tavırla, "Ama Emmenberger haftalık tıp dergisinde Almanca yazıyor," dedi.

Doktor bir şey anlamaksızın, "Eee, ne var bunda?" diye sordu.

Babalık, "Beni ilgilendiren daha çok yazısının üslubu Samuel, eskiden kalemi kuvvetli olan doktorun, şimdi böyle beceriksizce yazmasına ne demeli?" diye karşılık verdi temkinli bir tavırla.

Yatağın başucundaki tabelayla uğraşan Hungertobel, hâlâ hiçbir şeyin farkına varmaksızın, "Ne varmış bunda?" diye sordu.

"Bir şüphelinin masumiyetini ortaya koyacak kanıtlar bu kadar kolay ileri sürülemez," dedi komiser.

"Ne demek istiyorsun?" diye bağırdı doktor. "Yoksa hâlâ kurtulamadın mı şüpheden?"

Berlach, son derece şaşırmış dostunun yüzüne düşünceli bir ifadeyle baktı. Hayatı boyunca hastalarını hiç hafife almamış, ama insanları da hiç tanımamış olan doktorun, yaşlı, soylu, çizgilerle dolu yüzüne baktı, sonra konuştu: "Şu senin, *Sumatra* purosunu hâlâ içiyor musun Samuel? Bir tane de bana ikram etsen, çok iyi olurdu. Canımı sıkan şu ezme yulaf çorbasından sonra bir tane de ben tüttürsem..."

Emeklilik

Durmadan, tekrar tekrar Emmenberger'in pankreas üstüne yazmış olduğu makaleyi okuyan Berlach, öğle yemeğinden önce, ameliyatından sonraki ilk ziyaretçisini kabul etti. Saat on birde hastane odasına girip, kışlık paltosunu çıkarmaksızın, şapkası elinde, çekingen bir tavırla babalığın yatağının yanına oturan bu kişi *şef*'ti. Berlach bu ziyaretin ne demek olduğunu pekâlâ biliyordu; şef de komiserin durumunun ne olduğunun farkındaydı.

"Eh Komiser," diye başladı Lutz, "nasılsınız bakalım? Çok korkuttunuz bizi bu son günlerde."

"Yavaş yavaş iyiye gidiyorum," diye cevap verdi Berlach ve ellerini başının arkasında birleştirdi.

"Okuduğunuz da ne?" diye sordu Lutz. Ziyaretinin gerçek nedeninden söz etmek istemiyor, konuyu değiştirmeye çalışıyordu: "Bakın hele, Berlach tıp dergileri okuyor."

Babalık şaşırmamıştı. "Bir cinayet romanı okur gibi okunuyor," dedi. "İnsan hastalanınca ufkunu genişletmek, yeni alanlara atlamak istiyor."

Lutz, doktorların Berlach'ı daha ne kadar yatakta tutacaklarını öğrenmek istiyordu.

"İki ay daha," diye cevap verdi komiser, "daha iki ay yataktayım."

Artık, ağzındaki baklayı çıkarmak zorundaydı şef. "Eeh, emeklilik yaşı geldi," dedi Lutz güçlükle, "yaşlılık, Komiser, bundan kaçış yok, diye düşünüyorum, ne olacağımız belli."

"Anlıyorum," diye cevap verdi komiser umursamıyormuş gibi.

"Kaçış yok," dedi Lutz, "kendinize dikkat etmelisiniz Komiser, asıl önemlisi bu."

"Peki ya suçluların etiketlenmiş reçel kavanozları gibi bulunabildiği modern bilimsel kriminoloji?" dedi babalık Lutz'un yanlışını düzeltircesine. Yerine kimin geçtiğini öğrenmek istedi.

"Görevinizi Röthlisberger devraldı, sizin işe o bakıyor."

Berlach başını salladı ve "Röthlisberger mi? Beş çocuk babası olarak, maaşı daha iyi olacağı için sevinecektir mutlaka," dedi. "Yeni yılda mı başlıyor?"

"Yeni yılda," diye doğruladı Lutz.

"Demek cuma gününden sonra komiser değil de eski komiseriz ha?" dedi Berlach. Hem Türkiye, hem de Bern ile ilgili devlet görevini artık geride bıraktığı için memnun olduğunu söyledi. Bu memnuniyetinin asıl nedeni, yalnızca Molière ile Balzac'ı okumaya daha çok vakit ayırabilmesi değil -kuşkusuz bu da keyifli olurdu-, uygar dünya düzeninin artık eskisi gibi gerçeğe dayanan bir düzen olmamasıydı. Bunu şimdiye kadar başından geçenlerden anlamıştı. Pazarları Ayasofya'ya da gitseler, Bern Katedrali'ne de gitseler, insanlar hep aynıydı. Büyük düzenbazlar serbest bırakılıyor, küçükleri deliğe tıkılıyordu. Her gün işlenmekte olup da önem verilmeyen sürüyle suç vardı; bunlar hemen göze batıp gazetelere geçen cinayet suçlarından sırf biraz daha estetik olduğu için önemli görünmüyordu. Oysa yakından ele alınsa ve düş gücü de çalıştırılsa, hepsinin aynı kapıya çıkacağı görülürdü. Düş gücü, evet işte, düş gücündeydi iş... Salt düş gücü eksikliğinden, kendi halinde iş adamının biri, aperitif ile öğle yemeği arasında kurnazca bir iş çevirerek suç işliyor, hiç kimse bu suçun farkına varamıyordu, iş adamı da dahil olmak üzere. Çünkü hiç kimsede bu suçu görebilecek düş gücü yoktu. Dünya ihmalkârlık yüzünden kötü durumdaydı, ihmalkârlık batırıyordu dünyayı. Bu tehlike bütün bir Stalin ve bütün öbür Joseph'ler bir araya getirilse, onlardan bile büyüktü. Devlet görevi kendisi gibi burnu iyi koku alan eski bir avcı için uygun değildi artık. Haddinden fazla ufaktan işler, haddinden fazla mızmızlık; ama aslında peşine düşülecek av hayvanları, yani gerçekten büyük hayvanlar, hayvanat bahçesindekiler gibi devletin koruması altındaydı.

Bu sözleri dinleyen Dr. Lucius Lutz'un suratı asıldı, insanın canını sıkan sözlerdi bunlar. Bu kötü fikirlere

karşı çıkmamış olmayı yediremedi kendine aslında, ama ne de olsa babalık hastaydı ve şükürler olsun ki emekliye ayrılmıştı. Öfkesini yutarak, ne yazık ki gitmek zorunda olduğunu, saat on ikide Yoksullara Yardım Derneği'nin toplantısına katılacağını söyledi.

Komiser, derneğin maliyeden çok polisle ilişkisi olduğuna, bunda da bir uygunsuzluk bulunduğuna dikkat çekince, Lutz yeniden canını sıkacak sözler işiteceğinden endişelendi, ama Berlach başka bir konuya geçince rahatladı. "Şimdi hasta olduğum ve hiçbir işe yaramayacağım için bana bir iyilik yapabilirsiniz belki," dedi Berlach.

"Memnuniyetle," dedi Lutz.

"Bakınız, öğrenmek istediğim bir şey var. Ben biraz meraklı biriyim ve hasta yatağımda yatarken birtakım suçlara kafa yormak hoşuma gidiyor. Eh, kedi ne kadar yaşlanırsa yaşlansın, fare peşine düşmekten vazgeçmez. *Life* dergisinde Stutthof Toplama Kampı'ndan bir SS kamp doktorunun resmini gördüm; adı Nehle... Bir araştırın da bakalım bu doktor hâlâ bir cezaevinde mi, yoksa ne olmuş? SS mensupları suçlu bulunduğundan beri bu gibi haller için uluslararası hizmet görevini üzerimize almış durumdayız."

Lutz her şeyi not etti.

Babalığın bu sivri akıllılığına hayret etmişti, ama araştıracağına söz verip vedalaştı.

"Hoşça kalın ve çabuk iyileşin," diyerek komiserin elini sıktı. "Hemen bu akşam size bilgi veririm, sonra gönlünüzün dilediği gibi hareket edersiniz. Blatter de burada, sizi görmek istiyor. Ben dışarıda, arabada bekliyorum."

Uzun boylu, şişko Blatter içeri girince, Lutz orada daha fazla oyalanmadan hemen yok oldu.

"Merhaba Blatter," dedi Berlach sık sık şoförlüğünü yapan polise, "Seni gördüğüme memnun oldum."

Blatter de memnun olduğunu söyledi. "Sizi çok arıyoruz, Komiser. Her yerde eksikliğinizi hissediyoruz."

"Eh Blatter, artık yerime Röthlisberger geçiyor, o da kendi havasını çalsın bakalım," diye cevap verdi babalık.

"Üzgünüm," dedi polis, "kötü bir şey söylemek istemem, hem Röthlisberger de şüphesiz iyidir ama, siz tekrar iyileşseniz ya."

Blatter'e, şu Feitelbach adındaki beyaz bıyıklı Yahudi'nin sahip olduğu antikacı dükkânını bilip bilmediğini sordu Berlach.

Blatter başını salladı: "Hani vitrininde hep aynı posta pullarının durduğu dükkân, değil mi?"

"Hemen bugün öğleden sonra oraya uğrayıp Feitelbach'a Gulliver'in Seyahatleri'ni bana, Salem'e yollamasını söyle. Senden istediğim son hizmettir bu."

Hayretle, "Hani şu cücelerin ve devlerin olduğu kitap mı?" diye sordu polis.

Berlach güldü. "Gördün mü ya Blatter, masalları severim ben işte..."

Bu gülüşte esrarlı bir hava sezdi Blatter, ama bir şey sormaya cesaret edemedi.

Kulübe

Hemen o çarşamba akşamı telefon etti Lutz. Tam bu sırada Hungertobel dostunun yatağının ayakucunda oturuyordu. Biraz sonra bir hastayı ameliyat edecekti, ama şimdi kendine bir fincan kahve getirtmiş, Berlach'ın hastanede, yanında olmasının yarattığı fırsatın, birlikte

bulunmanın tadını çıkarıyordu. İşte tam bu sırada telefon çalınca iki dostun konuşması yarıda kaldı.

Berlach telefonu açıp karşısındakine heyecanla kulak verdi. Bir süre sonra da konuştu: "Çok iyi Favre, elinizdeki belgeleri yollayın bana." Alıcıyı yerine astı. "Nehle ölmüş," dedi.

"Şükürler olsun!" diye bağırdı Hungertobel, "bunu kutlamalıyız." Sonra bir *Sumatra* purosu yaktı. "Hemşire hemen gelmez nasıl olsa."

"Daha öğle üzeri bunun pek uygun olmadığını söylemişti," dedi Berlach. "Gerçi ben seni tanık gösterdim, o da, 'Bu zaten onun işine benziyor,'" dedi.

"Nehle ne zaman ölmüş?" diye sordu doktor.

"On Ağustos bin dokuz yüz kırk beşte. Hamburg'ta bir otelde, zehir içerek intihar etmiş," cevabını verdi komiser.

"Gördün mü?" diye başını salladı Hungertobel. "Böylece aklında kalan diğer şüpheler de geçersiz hale geliyor."

Berlach, Hungertobel'in ağzından zevkle çıkardığı halkalar ve sis dalgaları halindeki duman bulutlarını seyrediyordu. "Hiçbir şey şüphe kadar zor yok edilemez," dedi sonunda, "çünkü hiçbir şey böylesine kolayca, tekrar tekrar ortaya çıkmaz."

Bütün bunları zararsız bir şaka olarak kabul eden Hungertobel güldü, komiserin yola gelmez bir adam olduğunu söyledi.

"Bir kriminalistin başlıca erdemidir bu," diye cevap veren babalık sordu: "Samuel, senin Emmenberger'le dostluğun oldu mu?"

Hungertobel, "Hayır," diye cevap verdi, "benim olmadığı gibi, bildiğim kadarıyla aynı sınıfta okuyan hiç kimsenin dostluğu olmamıştır onunla, hiçbirimizin...

Şu *Life* dergisindeki fotoğrafla ilgili olayı düşünüp durdum Hans. Şu canavar SS doktorunu neden Emmenberger zannettiğimi sana söyleyeyim: Kesinlikle sen de buna kafa yormuşsundur. Fotoğrafta fazla bir şey görünmüyor. Fotoğraftaki doktoru onunla karıştırmamın nedeni bir benzerlik değil, benzerlik de var kuşkusuz. Ama çok uzun zamandır aklıma gelmeyen bir hikâye var, artık çok gerilerde kaldığı için değil, tiksindiğim için düşünmüyorum bunu. İnsan tiksinti duyduğu olayları unutmak ister. Emmenberger'in yaptığı narkozsuz bir müdahaleye tanık olmuştum eskiden Hans. Cehennem diye bir şey varsa, ancak orada meydana gelebilecek bir sahneydi bu."

"Vardır cehennem," diye cevap verdi Berlach sükûnetle. "Demek Emmenberger eskiden böyle bir şey yaptı?"

"Yaptı ya," dedi doktor, "Başka çare yoktu o sırada, ameliyat edilen zavallı adam bugün de hayatta. Ona soracak olsan, Emmenberger'in şeytanın ta kendisi olduğuna her şey üzerine yemin edecektir; ama bunu yaparsa haksızlık etmiş olur, çünkü Emmenberger olmasaydı şimdi ölmüş olurdu. Yine de itiraf etmem gerekirse, onu anlayabiliyorum. Korkunç bir şeydi."

Berlach heyecanla, "Nasıl oldu bu?" diye sordu.

Hungertobel fincandan son yudumu alıp purosunu bir defa daha yakmak zorunda kaldı, "Doğrusunu söylemek gerekirse, büyücülük değildi yaptığı. Bütün meslekler gibi bizimkinde de büyücülük yoktur. Bir çakı ile cesaretten, tabii bir de anatomi bilgisinden başka bir şey gerekli değildi o sırada. Ama biz genç fakülte öğrencilerinden hangimiz yeteri kadar soğukkanlıydık ki?"

"Aşağı yukarı beş tıp öğrencisi Kiental'den çıkmış, Bern Alpleri'nden Blümli'ye tırmanmıştık; nereye git-

mek istediğimizi pek anımsayamıyorum şimdi; iyi bir dağcı olamadım hiçbir zaman, coğrafya bilgim ise daha da kötüydü. Sanırım 1908 yılının Temmuz ayıydı; sıcak bir yaz olduğunu hâlâ anımsıyorum. Yayladaki bir kulübede gecelemiştik. Belleğimde her şeyden çok bu kulübenin kalması garip... Evet, bazı bazı bu kulübeyi düşümde görür, korkudan ter içinde uyanırım. Bu kulübede geçen şeyleri düşündüğümden de değil aslında... Yaylalarda bütün kış boş kalan şu kulübelerinden farklı olmadığı kesindi buranın, ne var ki, o dehşet dakikaları hâlâ benim düşlerimde yaşıyor. O kulübeyi hep ıslak yosunlarla çevrilmiş bir halde, karşımda gördükçe anlıyorum bunu ve bana yaylalardaki kulübeler de böyle bir şey olmazmış gibi geliyor. Hani ne olduğunu doğru dürüst bilmeksizin 'işkence kulübeleri' hakkında yazılar okuruz ya, işte 'işkence kulübesi' diye, ben o yayla kulübesini canlandırıyorum gözümde. Çevresi çam ormanlarıyla kaplıydı, kapısının çok yakınında da bir çeşme vardı. Kulübenin tahtaları kararmamıştı; beyazımsıydı ve çürümüştü, bütün çatlaklarında tahta mantarları görünüyordu; ne var ki, bunlar düş gücünün sonradan yarattığı kuruntulardan başka bir şey değil. Günümüzle o olay arasında o kadar çok yıl var ki, düşle gerçek ayrılmaz bir biçimde birbirine karışmış durumda. Ama anlatılması olanaksız korkuyu bütün canlılığıyla anımsıyorum. Kayalıklardan düşen taşlarla kaplı bir yayladan geçip, ortadaki çukura kısımda bulunan ve o yaz kimsenin kullanmadığı kulübeye vardığımız sırada içimi kaplamıştı bu korku. Emmerberger'den başka herkes de aynı durumdaydı bence... Konuşmalar kesilmişti, herkes susuyordu. Daha biz kulübeye yaklaşmadan akşam olması daha da korkunçtu. Sanki buz ve taşlardan oluşmuş bu insansız dünyanın üzerini, dayanıl-

maz bir zaman dilimi boyunca garip, kırmızı bir ışık kaplamıştı. Yüzlerimizle ellerimizi, bizimkine göre güneşten daha uzakta ki bir gezegene hakim olan ve bu dünyadan olmayan öldürücü bir ışık renklendiriyordu sanki... Arkamızdan kovalayanlar varmış gibi kulübenin içine atmıştık kendimizi. Kolay olmuştu bu, çünkü kapılar kapalı değildi. Daha Kiental'deyken geceyi bu kulübede geçirebileceğimizi söylemişlerdi. Kulübenin içi sefil bir haldeydi ve birkaç kerevetten başka bir şey yoktu. Zayıf ışıkta, yukarıda tavan arasının samanla dolu olduğunu görmüştük. Ötesinde berisinde geçen yıldan kalma lekeler ve pislikler bulunan, kara, eğrilmiş bir taşınabilir merdivenle çıkılıyordu yukarı. Emmenberger, sanki biraz sonra başımıza geleceklerden haberi varmış gibi, garip bir telaşla dışarıdaki çeşmeden su getirmişti. Olacakları bilmesi mümkün değildi tabii. Sonra ilkel ocakta bir ateş yaktık. Bir kazan vardı orada. Bizi paçamızdan yakalamış olan bu tuhaf dehşet ve yorgunluk havasında içimizden birinin başına korkunç bir kaza geldi. Bizim gibi tıp eğitimi gören, bir lokantacının oğlu, şişko bir Luzernliydi bu. Niçin tıp eğitimi aldığını bilen yoktu, zaten olaydan bir yıl sonra babasının işini devam ettirmek için eğitimini yarıda bıraktı. Tavan arasından saman almak için tırmandığı merdiven kırılmış, biraz sakar olan oğlan duvardan çıkan bir kazığa boynunu çarparak düşmüş, yattığı yerde kalakalmış, inliyordu. Çok kuvvetli çarpmıştı. Önce bir yerini kırdığını sanmıştık, ama biraz sonra soluk almak için çırpındığını gördük. Derhal dışardaki bir sıranın üzerine taşıdık. Biraz önce batmış olan ve üst üste sıralanmış bulut kümelerinin arasından kırmızımsı ışınlarını yollayan güneşin dehşet uyandıran ışığı altında uzanmış yatıyordu çocuk. Yaralının görüntüsü içimize korku salı-

yordu. Kana bulanmış boynu şişmişti, boynundaki ademelması şiddetle titriyordu. Kafasını da arkaya atmıştı. Suratının gittikçe koyu bir renge büründüğünün, ufkun cehennemsi parıltısı içinde neredeyse tamamen kardığının farkına vardık dehşetle. İri iri açılmış olan gözleri, suratında beyaz renkli iki ıslak çakıl gibi parıldamaktaydı. Umutsuzca, kompres yapmaya çalışıyorduk. Ama boşuna. Gırtlağı durmadan içeri doğru şişiyordu. Boğulma tehlikesi baş göstermişti. Önceleri acıyla kıvranmış olan yaralı, şimdi yavaş yavaş hissizleşiyordu. Soluğu ıslık gibiydi artık ve hiç konuşamıyordu. Büyük bir ölüm tehlikesi içinde olduğu kesindi, ama ne yapacağımızı bilemiyorduk. Ne yeteri kadar deneyimimiz vardı, ne de bilgimiz. Ona yararlı olabilecek zorunlu bir müdahale yöntemi olduğunu biliyorduk, ama kimse bunu aklına bile getirmek istemiyordu. Yalnız Emmenberger durumu kavrayıp işe girişmekten çekinmedi. Luzernliyi iyice muayene edip çakısını ocakta kaynayan suyla mikroptan arındırdı, yaralının boynunda, zorunlu durumlarda yapılabilen ve trakeotomi diye adlandırdığımız bir yarık açtı. Bu yarık, hastanın hava alabilmesi için tam ademelması ile boyun kıkırdağı arasında çapraz bir bıçak darbesiyle açılır. Aslında korkunç olan bu müdahale değildi Hans; nasıl olsa her halükârda çakıyla görülecekti bu iş. Korkunç olan başka bir şeydi; aynı anda ve karşılıklı olarak iki kişinin suratında da okunuyordu bu dehşet. Yaralı soluğu tıkandığı için kendinde değil gibiydi, ama gözleri henüz açıktı, hem de alabildiğine; böyle bir durumda olan biten her şeyi, bir düş içindeymiş gibi de olsa, görmek, seyretmek zorunda kalmıştı. Tanrım, bu yarığı açtığı sırada Emmenberger de aynı şekilde, öyle açmıştı ki gözlerini Hans... Suratı öyle kasılmıştı ki, birdenbire, işkence

etmekten aşırı bir zevk duyuyormuş gibi şeytanca bir parıltıyla dolmuştu gözleri sanki... Nasıl anlatmalı bilmem, bir saniye için de olsa, insanca bir korku duymuştum; çünkü her şey olup bitmişti bile. Öyle sanıyorum ki, benden başka kimse böyle hissetmemiştir o sırada; çünkü ötekiler bakmaya cesaret edememişlerdi. Başımdan geçen bu olayın büyük bölümünün düş ürünü olduğuna, o karanlık kulübe ile akşamki esrarlı ışığın bu yanılsamaya neden olduğuna inanıyorum. Olayın dikkat çeken bir yönü de, Emmenberger'in trakeotomi ile hayatını kurtarmış olduğu halde yaralının onunla bir daha hiç konuşmaması, birçoklarının ayıpladığı üzere, ona doğru dürüst teşekkür bile etmemesi... O zamandan beri hep Emmenberger'in büyük bir yetenek olduğu söylenmiştir. Yaşam öyküsü oldukça garip. Kariyer yapacağını ummuştuk, ama pek yanaşmadı buna. Gereğinden fazla, olmadık ve üstelik karmakarışık eğitimler aldı. Fizik, matematik, hiçbiri tatmin etmedi onu. Felsefe, teoloji derslerine bile giriyordu. Sınavlarını parlak derecelerle tamamladıysa da sonrasında muayenehane açmadı. Yardımcı olarak çalışıyordu, benim yanımda da çalıştı böyle. Ondan hoşlanmayan birkaç kişi dışında, bütün hastaların kendisine hayran olduğunu itiraf etmeliyim. Sonunda çekip yurtdışına gidinceye kadar işte böyle huzursuz ve tek başına bir hayat yaşadı. Garip incelemeler yayımlıyordu. Astrolojinin aslı ve esası üzerine bir yazısını bile okudum; hem de okuduklarım arasında en titiz çalışmalardan biriydi. Bildiğim kadarıyla kimse yaklaşamıyordu kendisine; zekâsı ile hiç kimse baş edemediği için, küstah ve güvenilmez bir patron olduğu zaman daha da çekilmez oldu. Şili'de birdenbire başkalaşınca hepimiz hayret ettik. Orada ortaya koyduğu bilimsel ve aklı başında çalışma herhalde Şili'nin

ikliminden ya da çevresinden kaynaklandı. İsviçre'de ise eskiden neyse yine o hale geldi."

Hungertobel sözlerini bitirince, "Umarım, astroloji üstüne yaptığı incelemeyi saklamışsındır," diye söylendi Berlach.

Doktor, bu incelemeyi ertesi sabah ona getirebileceğini söyledi.

"Demek hikâye buymuş?" dedi komiser düşünceli bir tavırla.

"Görüyorsun ya," dedi Hungertobel, "hayatım boyunca belki de fazlasıyla düş kurup durmuşum."

"Düşler yalan söylemez," diye karşılık verdi Berlach.

"Her şeyden önce düşler yalan söyler," dedi Hungertobel. "Yalnız şimdi senden müsaade isteyeceğim, ameliyatım var." Bunu söyleyip oturduğu sandalyeden kalktı.

Berlach, elini doktora uzattı, "Trakeotomi olmayacağını umarım yapacağın ameliyatın, yahut ne diyorsun adına?"

Hungertobel güldü. "Bir fıtık ameliyatı, Hans. Daha zor olmakla beraber, bana daha sevimli geliyor doğrusu. Ama artık dinlenmen gerek. Mutlaka dinlenmelisin. On iki saatlik bir uyku kadar gerekli bir şey yok senin için."

Gulliver

Gece yarısına doğru pencereden hafif bir gürültü gelip de gecenin soğuk havası odasına dolunca uyandı babalık.

Hemen ışığı açmaya yeltenmeyip, ne olabilir bu, diye anlamaya çalıştı önce. Neden sonra panjurun yavaş

yavaş yukarı çekildiğini fark etti. Çevresini saran karanlık aydınlanmıştı, perdeler belli belirsiz ışık içinde gölge yaparak şişiyordu. Bir süre sonra da panjurun aşağı indiğini duydu. Gece yarısının değilmez karanlığı yeniden doldu çevresine. Birinin pencereden odaya atladığını duydu.

"Nihayet," dedi Berlach, "nihayet gelebildin Gulliver," ve masa lambasını yaktı.

Odanın ortasında, sırtında eski, partal, yırtık kaftanıyla, dev gibi bir Yahudi duruyordu; lambanın ışığıyla kıpkırmızı görünüyordu.

Babalık yeniden yastıklara yaslandı, ellerini başının arkasında kavuşturdu. "Bu akşam beni yoklayacağını düşünmedim değil. Bina cephelerine tırmanabileceğini de tahmin ediyordum doğrusu," dedi.

"Sen benim dostumsun," diye cevap verdi içeri giren, "çağırdın, ben de geldim işte." Kafası dazlak ve kocamandı, elleri kibardı, ama insanlık dışı davranışlara maruz kaldığını gösteren korkunç yara izleriyle kaplıydı. Ne var ki, hiçbir şey bu yüzün, bu insanın görkemini bozamamıştı. Dev, odanın ortasında kımıldamaksızın duruyordu, hafifçe öne doğru eğilmiş, ellerini kalçalarına dayamıştı. Duvar ve perdelerin üzerindeki gölgesi bir hayalet gibiydi. Kirpiksiz, elmas gibi parlayan gözleri, babalığa sarsılmaz bir güven ifadesiyle dopdolu bakıyordu.

Yamrı yumru olmuş, hemen hemen dudaksız ağzından, "Bern'de bulunmam gerektiğini nasıl bilebildin?" diye bir ses yükseldi. Sanki bir sürü dil konuşuyor da, Almanca'yı hemen bulup çıkaramıyormuş gibi beceriksiz, ürkek bir tonlamayla konuşmuştu. Ama telaffuzu düzgündü. Kısa bir süre sustuktan sonra, "Gulliver arkasında iz bırakmaz," dedi. "Ben kimseye görünmeden çalışırım."

"Herkes bir iz bırakır arkasında," diye cevap verdi komiser. "Seninkinin ne olduğunu söyleyebilirim sana: Sen Bern'e gelince seni saklayan Feitelbach, eski kitaplarla pullar sattığını belirten bir iş ilanı veriyor. O zaman Feitelbach herhalde biraz para kazanmıştır, diye düşünüyorum."

Yahudi güldü, "Komiser Berlach'ın büyük ustalığı işi kolaylaştırmak."

"Artık, izinin ne olduğunu biliyorsun," dedi babalık. "Bir kriminalist için gevezelik edip sırlarını açığa vurmak kadar kötü bir şey olamaz."

"Komiser Berlach için aynı izi olduğu gibi bırakmaya devam edeceğim. Feitelbach zavallı bir Yahudi'dir. Nasıl iş çevirilir, asla öğrenemeyecek."

Koca hayalet, babalığın yatağına ilişti. Elini kaftanının içine atıp, tozlu bir şişeyle iki de kadeh çıkardı. "Votka," dedi dev. "Şöyle beraber biraz içelim Komiser, birlikte içerdik hep."

Berlach, kadehteki içkiyi kokladı, içkiyi severdi aslında, ama doğrusu vicdanı şu anda pek rahat değildi. Dr. Hungertobel bu sahneyi görecek olsa, gözleri nasıl faltaşı gibi açılırdı kimbilir: İçki, Yahudi ve üstelik çoktan uyumuş olması gereken bir saat, gece yarısı... Hungertobel, "Bu nasıl hasta?" diye kıyameti koparırdı herhalde; komiser iyi tanırdı doktoru.

"Bu votka nerden geliyor?" diye sordu ilk yudumu alır almaz. "İyi votka doğrusu."

"Rusya'dan," dedi Gulliver gülerek. "Sovyetler'den aldım."

"Sen yine Rusya'da mıydın?"

"İşim bu, Komisar."

"Komisar değil, komiser," diye düzeltti Berlach. "Bern lehçesinde yalnız komiserler vardır. Şu berbat

kaftanını Sovyet cennetinde de sırtından çıkarmadın mı?"

"Ben Yahudi'yim, kaftanımı da hep sırtımda taşırım, yemin ettim buna. Zavallı halkımın bu kıyafetini seviyorum," diye cevap verdi Gulliver.

"Bana bir kadeh votka daha versene," dedi Berlach.

Yahudi iki kadehi de yeniden doldurdu.

Berlach alnını kırıştırarak, "Pencereye tırmanmak sana zor gelmemiştir umarım," dedi. "Bu gece yaptığın şey, yine yasaya aykırıydı."

Yahudi kısaca, "Gulliver kimseye görünmemeli," diye cevap verdi.

"Saat sekizde ortalık çoktan kararmış oluyor, sana burada, Salem'de kesinlikle izin verirlerdi yanıma gelebilmen için. Polis yok burada üstelik."

"Benim için pencereye tırmanmak da kolay," diye gülerek cevap verdi dev. "Doğrusu çocuk oyuncağı, Komisar. Oluktan yukarı tırmanıp, duvardan atlıyorsun."

"Beni yakında emekliye ayırmaları iyi olacak," diye başını salladı Berlach. "O zaman senin gibiler vicdanımı rahatsız etmez artık. Seni çoktan deliğe tıkmalıydım aslında. Bütün Avrupa'ya parmak ısırtacak bir av olurdu bu."

"Bunu yapamazsın, çünkü ne için savaştığımı biliyorsun," diye cevap verdi Yahudi hiç kımıldamaksızın.

"Sen şöyle nüfus kâğıdı falan gibi bir şeyler edinsen, gerçekten iyi olur," diye önerdi babalık. "Benim bu konuda yapabileceğim bir şey yok, ama Allah biliyor ya, senin hayatına bir düzen gelmesi gerekli."

"Ben öldüm," dedi Yahudi. "Naziler öldürdü beni."

Berlach sustu. Devin ne demek istediğini anlamıştı. Lambanın ışığı, iki adamın çevresini saran durgun bir daire gibiydi. Bir yerlerde gece yarısını çaldı çanlar. Ya-

hudi, votka ikram etti yeniden. Gözlerinde garip, farklı bir neşenin parıltısı vardı.

"SS kuvvetlerine mensup dostlarımız, bin dokuz yüz kırk beş yılının güzel bir mayıs günü, – hava da çok güzeldi ha, küçük, beyaz bir bulutu hâlâ anımsıyorum– zavallı halkımdan kurşuna dizilmiş elli kişiyle beraber beni de köpek leşi atar gibi bir kireç çukuruna yanlışlıkla atmışlardı. Erler, kireç çukurunu kürekledikleri toprakla kapatırken, ben görünmeden kaçmayı başarmış, sürüne sürüne, bütün vücudumdan kanlar aka aka, biraz ötedeki leylak tarlasına sığınmıştım. O günden sonra aşağılanmış, hor görülmüş bir hayvan gibi yaşamımı sürdürmeye yemin ettim işte... Tanrı'nın gücüne gitmesin ama, yüzyılımızda çoğu zaman hayvanlar gibi yaşamak zorunda bırakıldık biz. O günden beri mezarlıkların karanlığında yaşayıp, mahzenlere ya da benzeri yerlere sığındım; yalnız gece gördü yüzümü; şu zavallı, delik deşik kaftanı da yalnız ayla yıldızlar aydınlattı. Böyle iyi işte. Almanlar öldürdü beni; Ari ırktan eski karım da –o da öldü artık, hem ölmesi iyi oldu onun için– kendisine posta ile gönderilmiş ölüm belgemi buldum. Ölüm belgem, özenle hazırlanmıştı doğrusu, bu halka uygarlık öğreten bütün okullar saygınlık kazanırdı. Ölen ölmüştür, Yahudi için de, Hıristiyan için de aynı şey. İzlediğim sırayı hoş gör, Komisar... Kabul edersin ki, ölülerin ne kimlikleri vardır, ne de sınırları. Kovalanmış, işkence edilmiş Yahudilerin bulunduğu her ülkeye gelebilir o ölü. Şerefe Komisar, esenliğimize içiyorum."

İki adam kadehlerini boşalttılar. Kaftanlı adam yeniden votka verdi, gözlerini kıvılcımlar saçan birer çizik gibi kısarak yeniden konuştu: "Komisar Berlach, benden istediğin neymiş bakalım?"

"Komisar değil, komiser," diye düzeltti yine babalık.

"Komisar," diye dayattı Yahudi.

"Senden bir bilgi istiyorum," dedi Berlach.

"Bilgi iyi şeydir," diye güldü dev. "Sağlam bilgi altın değerindedir. Gulliver polisten daha çok şey bilir."

"Bakalım, anlayacağız. Sen bana bütün toplama kamplarında bulunduğunu söylemiştin bir keresinde. Aslında kendin hakkında fazla şey anlatmazsın ya..."

Yahudi kadehleri doldurdu, "Beni bir cehennemden öbürüne taşıyacak kadar aşırı önem verilmişti kişiliğime eskiden... Hani Dante'nin hiçbirinde bulunmadığı halde haklarında şarkılar okuduğu cehennemler... Bütün o cehennemlerden esaslı yaralar, izler taşıdım ölümden sonraki yaşamıma." Sol elini uzattı. Eli, sakattı.

"Acaba Nehle adında bir SS doktoru tanıyor musun?" diye sordu babalık heyecanla.

Yahudi, bir süre düşünceli düşünceli komisere baktı: "Stutthof Toplama Kampı'ndaki doktoru mu soruyorsun?" dedi.

"Onu soruyorum," diye cevap verdi Berlach.

Dev, alaylı gözlerle Berlach'a baktı: "Nehle on Ağustos kırk beşte Hamburg'un sefil otellerinden birinde intihar etti," dedi bir süre sonra.

Berlach, biraz düş kırıklığına uğramış gibi duraladı ve "Gulliver polisten biraz fazla biliyor," dedi. "Hayatında –ya da başka ne diyeceksek–, hiç Nehle ile karşılaştın mı?"

Hırpani Yahudi, komisere yeniden dikkatle baktı, yara izleriyle dolu yüzünü buruşturdu. Sonra, "Artık yok olmuş bu hayvanı neden soruyorsun?" dedi.

Berlach, Yahudi'ye konuyu ne kadar açabileceğini düşündü; sonra susmaya, Emmenberger hakkında duyduğu şüpheyi kendine saklamaya karar verdi.

"Resmini gördüm de..." dedi. "Böyle biri ne olmuştur, diye merak ettim. Ben hasta bir adamım Gulliver, daha uzun süre yatakta kalacağım, boyuna Moliere'i okumakla da olmuyor, insan kafasındaki düşüncelere saplanıp kalıyor. Kitleleri öldüren bir katil nasıl bir adamdır, diye merak ettim."

"Bütün insanlar aynıdır. Nehle bir insandı. Demek Nehle de bütün öbür insanlar gibiydi. Güvenilmez bir tasım olsa da bu, kimse karşı çıkamaz," diye cevap verdi dev ve Berlach'tan ayırmadı bakışlarını. Kocaman yüzünde ne düşündüğünü belli eden hiçbir ifade yoktu.

"Nehle'nin *Life* dergisinde çıkan resmini gördün herhalde, Komisar," diye devam etti Yahudi. "Ondan kalmış tek fotoğraf bu. Bu güzel dünyada çok aranmıştır ama, bir tane daha çıkmamıştır ortaya. Şu ünlü fotoğrafta dillere destan işkencecinin açık seçik görünmemesi de cabası üstelik..."

"Demek sadece bir tek fotoğraf var," dedi Berlach düşünceli düşünceli. "Nasıl olur bu?"

Yahudi alay ederek, "Şeytan kendi cemaatinin seçkinlerini, Tanrı'nın kendininkileri koruduğundan daha iyi korur ve farklı koşulların bir araya gelmesini sağlar." diye cevap verdi. "Yetkililere faydası olur diye Nürnberg'de saklanan SS listesine Nehle eklenmemiş, adına başka bir katalogda da rastlanmıyor. Herhalde SS'lerden değildi. Stutthof Toplama Kampı'ndan SS karargâhına gönderilen raporlarda adı hiç geçmiyor; personel kadrosunu gösteren tablolarda da yok. Rahat vicdanında sayısız kurban barındıran bu tip, sanki Nazileri bile kendilerinden utandıran söylencemsi ve yasadışı bir varlığa sahip. Ne var ki, Nehle diye biri yaşadı yaşamasına ve onun varlığından kimse şüphe etmedi, en azılı ateistler

bile. Çünkü en şeytansı işkenceleri düzenleyen bir Tanrı, en çabuk inanılandır. Stutthof'a taş çıkarmaktan geri kalmayan bütün o toplama kamplarında biz hep Nehle'den, yargıçlar ve cellatlar cennetinin bu en gaddar, en kötü meleğinden söz ederdik. Sis yavaş yavaş dağılıp ortalık ışımaya başladığı zaman bile bu iş daha iyiye gitmedi. Bilgi alınabilecek kimse kalmamıştı toplama kampından. Stutthof, Danzig'dedir. Ruslar geldiği sırada, SS'ler işkenceleri nasılsa atlatmış olan birkaç tutukluyu da öldürmüşler, sonra Ruslar da bu muhafızları darağacına göndererek adaleti yerine getirmişlerdi: Ne var ki, Nehle bu darağacına çekilenlerin arasında değildi Komisar. Herhalde daha önce toplama kampından çıkıp gitmişti."

"Ama arandı aranmasına," dedi Berlach.

Yahudi güldü: "O sırada kim aranmadı ki Berlach? Bütün Alman ulusu, bir cinayet davasının konusu olmuştu. Oysa Nehle'yi hiç kimse anımsamıyordu, çünkü kimse artık anımsayamıyordu, savaş sonunda *Life* dergisinde yayımlanan ve senin de görmüş olduğun o fotoğraf çıkmasaydı, Nehle'nin cinayetleri de saklı kalmış olacaktı. Hani şu ustaca, kusursuz bir biçimde yapılan, sadece narkozsuz gerçekleştirilmek gibi küçücük bir hatası olan ameliyatı gösteren fotoğraf... Bütün insanlık öfkelendi ve görev duygusuyla araştırmaya başladı böylece. Yoksa Nehle hiç gün ışığına çıkmaksızın, zararsız bir köy doktoru ya da kaplıca hekimi kılığına bürünebilir ya da herhangi pahalı bir kliniği yönetmek üzere kabuğuna çekilebilirdi."

Babalık safça, "Peki ama *Life* bu resmi nasıl ele geçirmiş?" diye sordu.

Dev, umursamayarak, "Dünyada bundan daha kolay ne var?" diye cevap verdi. "Resmi, ben verdim dergiye."

Berlach, birden yattığı yerden doğrulup, şaşkın şaşkın Yahudi'nin yüzüne baktı. Gulliver polisten çok daha fazla şey biliyormuş, diye düşündü hayretler içinde. Sürüyle Yahudi'nin hayatını borçlu olduğu bu hırpani Yahudi'nin sürdüğü serüvenli hayat, cinayetlerle en korkunç fenalıkların birbirine bağlandığı yerlerde geçiyordu; yeryüzündeki şanlı devletlerin medeni ve ceza kanunlarından bağımsız olarak mahkûm eden ve serbest bırakan, kendi iradesiyle hüküm veren, kendi yasaları olan bir yargıç oturuyordu Berlach'ın karşısında.

"Votka içelim," dedi Yahudi. "Böyle bir içki daima iyidir. İçkiye tutunmalı insan, yoksa Tanrı'nın unuttuğu bu gezegende bütün tatlı düşlerimizi yitireceğiz..." Kadehleri doldurup bağırdı: "Yaşasın insanoğlu." Sonra kadehi indirip, "Ama nasıl? İşte zor olan da bu." dedi.

Komiser böyle yüksek sesle bağırıp çağırmamasını, yoksa gece nöbetçi olan hemşirenin gelebileceğini söyledi. Ciddi bir hastanedeydiler.

"Hıristiyanlık, Hıristiyanlık..." dedi Yahudi. "Hem iyi hastabakıcılar, hem de esaslı katiller çıkarmıştır ortaya."

Babalık bir an düşündü, artık bu kadar votka yeter diye, ama sonunda yine de içti.

Bir an oda döner gibi oldu, Gulliver'i dev gibi bir yarasaya benzetti, sonra oda –biraz eğri de olsa– yine sabit kaldı. Ama katlanmak gerekirdi bu kadarına.

"Demek Nehle'nin kim olduğunu biliyorsun?" dedi.

Rastlantı eseri onunla ilgilenmiş olduğunu söyleyen dev, votkasıyla uğraşmaya devam etti. Sonra anlatmaya başladı. Artık biraz önceki o soğuk, pürüzsüz sesiyle değil, alay ve eğlence karıştıkça kuvvetlenen, garip, şarkı söyler gibi bir sesle anlatıyordu. Bazen de hafifleyip kısılıyordu bu ses. O zaman Berlach, hepsinin, öfkenin de,

alayın da Tanrı'nın yarattığı ve eskiden güzel olan bu dünya ile ilgili akıl almaz bir günahın, ölçüsüz bir yasla ifadesinden başka bir şey olmadığını anladı. İşte şimdi bu dev gibi Ahasver*, yatağında uzanmış yatan çok hasta, yaşlı komiserin yanı başında oturmuş, konuşuyordu. Komiser de çağımız tarihinin somurtkan, korku salan bir ölüm meleği haline getirdiği bu acı dolu adamın sözlerine kulak kabartıyordu.

İçtiği votkanın denizinde, acıları karanlık, yağlı bir sıvı gibi yayılan Gulliver, içkinin etkisiyle hafiften şarkı söyler gibi anlatmaya başladı: "Kırk dört yılının Aralık'ı ile, daha sonra umudun camdan güneşinin Stalingrad ve Afrika ufuklarından yükseldiği bir yıl sonraki Ocak aylarındaydı... Kahrolası aylardı bu aylar Komisar; hayatımda ilk defa, bu ayları sağ salim atlatamayacağım konusunda saygıdeğer musaoğullarımızla, onların akçıl sakalları adına yemin edebilirdim. Yine de yaşadımsa, bunun nedeni, hayatını senin o kadar merak ettiğin Nehle'dir. Bu tıp ustasının beni cehennemin ta dibine soktuğunu, sonra saçlarımdan yakalayıp tekrar yukarı çekerek hayatımı kurtardığını söyleyebilirim sana... Öyle sanıyorum ki, kullandığı bu müdahale yöntemine sadece her şeye göğüs gerebilen ben dayanabilmişimdir. Ona öylesine minnettardım ki, onu ele vermek için resmini çekmekte hiç tereddüt etmedim. Bu tersine dönmüş dünyada, yalnız hainlikle ödenebilecek iyilikler de vardır."

Konuşmada votkanın da bir rolü olup olmadığını bilemeyen komiser, "Söylediklerinden hiçbir şey anlayamıyorum," dedi.

* Ahasverus: Gezgin Yahudi de denir. Çarmıha giden İsa'ya kötü davrandığı için sonsuza dek yürümeye mahkûm edilen efsanevi kişi.

Dev gülüp, kaftanından ikinci bir şişe çıkardı. "Özür dilerim," dedi, "uzun cümleler kuruyorum, ama çektiğim acılar daha da uzundu. Söylemek istediğim şey basit: Nehle beni ameliyat etti. Narkozsuz. Bu duyulmamış onur bana nasip oldu. İkinci defa özür dilerim Komisar, votka içmem gerekli, hem de su gibi bu defa, çünkü şimdi aklıma geliyor da... Korkunç şeydi doğrusu."

"Şeytan herif!" diye bağırdı Berlach. Sonra hastanenin sessizliği içinde yeniden bağırdı: "Şeytan herif!.." Yattığı yerden doğruldu ve yatağının kenarına ilişmiş olan bu korkunç yaratığa uzattı kadehini.

"Bu olayı dinlemek için gerekli olan tek şey sinirlerin sağlam olması, ama onu yaşarken fazlası gerekliydi elbette." Eski, partal kaftanın içindeki Yahudi, şarkı söyler gibi bir sesle devam etti konuşmaya: "Bütün bunları artık unutmalı diyorlar, üstelik yalnızca Almanya'da da değil. Rusya'da yapılan gaddarlıklar da çıkıyormuş ortaya, sadistlere her yerde rastlanıyormuş. Ama benim hiçbir şeyi unutmaya niyetim yok, hem salt Yahudi olduğum için de değil, –Almanlar halkımdan altı milyon insanı öldürdüler, tam altı milyon insanı– hayır, yapılan hiçbir şeyi unutmayacağım, çünkü mahzenlerde farelerle de yaşasam, insanım yine de. Halklar arasında fark gözetmekten, iyi ve kötü uluslar vardır demekten kaçınırım. Ama insanlar arasında bir fark gözetmek zorundayım, içime işlendi bu benim, etime saplanan ilk darbeden sonra, işkence edenlerle, işkence edilenleri ayırır oldum. Başka ülkelerdeki başka muhafızların yeni gaddarlıklarını, Nazilere çıkardığım, bana ödemeleri gereken hesaptan ayrı tutmuyorum, aksine, onları da sayıyorum. İşkence edenler arasında bir ayırım yapmamak özgürlüğünü tanıyorum kendime. Hepsi de aynı gözlere sahiptir. Bir Tanrı varsa Komisar, artık kahrol-

muş yüreğimin istediği sadece şu: Karşısında halkları değil, sadece insanları görsün ve onları suçlarının ağırlığına göre yargılayıp, kendi adaletine göre serbest bıraksın. Hıristiyan! Hıristiyan! Halkı sizin İsa'yı çarmıha geren, şimdi de bütün halkıyla birlikte Hıristiyanlar tarafından çarmıha gerilmiş bu Yahudi'nin sana anlattığını dinle... Etim ve ruhum sefalet içinde, Stutthof Toplama Kampı'nda yatıyordum. Bu kamp, "ölüm kampı" da denen kamplardandı ve bu cinayetlerle dolu savaşın açılmasında başrolü oynamış eski, şerefli Danzig kentinin yakınındaydı. Savaş orada giderek şiddetlenmişti. Yehova uzakta, başka dünyalarla uğraşıp, o sırada yüksek ruhunu meşgul eden bir teoloji sorununu inceleyedursun, halkı SS'lerin keyfine ya da havanın durumuna göre büyük bir taşkınlıkla, gazla boğuluyor ya da kurşuna dizilerek ölüme yollanıyordu. Rüzgâr doğudan esti mi asılıyor, güneyden esti mi azgın köpeklere yem oluyordu Yahudi. Yazgısını o kadar merak ettiğin, kurallara uygun bir dünya düzeninin adamı olan şu Doktor Nehle de oradaydı. Toplama kamplarında sürüler halinde görülen kamp doktorlarından biriydi; bilimsel bir tutkuyla kendilerini kitleleri öldürmeye adamış pislik sinekleri... Yüzlerce tutuklu, havayla, fenolle, karbonik gazla ya da gökle yer arasında bu cehennemlik eğlenceyi gerçekleştirmeye yarayacak herhangi bir şeyle öldürülüyordu. Yahut gerektiğinde deneylerini insanlar üzerinde ve narkoz kullanmaksızın yapıyor, üstelik buna gerekçe de buluyorlardı. Çünkü Reich'ın şişko mareşali canlı hayvanlar üzerinde deney yapmayı yasaklamıştı. Nehle, tek başına değildi bu işlerde. Şimdi ondan söz etmem gerekiyor. Sürüyle toplama kampı arasında yaptığım yolculuklarda, cellatları iyice inceledim, deyiş yerindeyse düşmanımı tanıdım. Nehle, mesleğinde birçok bakım-

dan göze çarpıyordu. Ötekilerin gaddarlığına katılmıyordu. Olanaklar elverdikçe tutuklulara yardım da ettiğini söylemeliyim; elbette her şeyi imha etmek üzere kurulmuş bir kampta bunun bir faydası varsa... Öbür doktorlardan çok başka bir anlamda korkunçtu Nehle, Komisar... Deneylerinin özelliği daha çok acı çekilmesi değildi; çünkü öbür doktorların deneylerinde de, ustaca bağlanmış olan Yahudiler bıçakların altında, acıların yarattığı şokla bağıra bağıra ölüyorlardı, hekim ustalığından değil. Nehle'nin şeytanlığı, bütün bu deneyleri kurbanlarının rızasıyla yapmasıydı. Şu kesin ki, Nehle başlarına ne geleceğini çok iyi bilen ve gönüllü olarak rıza gösteren Yahudileri ameliyat ediyordu yalnız... Hatta bunlar, Nehle'nin ileri sürdüğü koşula uyarak, aynı acıya katlanmak için rıza göstermeden önce, işkencenin bütün korkusunu duymak üzere ameliyatlarda hazır bulunuyorlardı."

Berlach güçlükle soluk alarak, "Bu nasıl olur?" diye sordu.

"Umut," diyerek gülen devin göğsü şişip indi. "Umut, Hıristiyan, umut..." Gözleri tanımlanamaz, hayvansı bir yabanlıkla kıvılcımlar saçıyordu. Yüzündeki yara izleri daha da belirginleşmişti şimdi, Berlach'ın yorganı üzerindeki elleri hayvan pençeleri gibiydi, bitkin ağzı bu hor görülmüş vücuda durmadan votka emiyor, dünyaya uzak bir yasla inliyordu: "İnanç, umut, sevgi, işte bu üçü... Ne var ki, içlerinde en sağlamı umut. Benim için de öyle. Yahudi Gulliver'in etine kıpkırmızı resmolunmuştur bu... Sevgi ile inancın yüzünü yalnız şeytanlar görürdü Stutthof'da, ama umut, yalnız o kalır ve şeytana onunla giderdi. Umut, umut... Nehle'nin cebindeydi umut, isteyen herkese uzatıyordu onu, öyle çok da heveslisi vardı ki... İnanılır şey değil Komisar,

ama yüzlerce insan, tir tir titreyerek, yüzleri ölü gibi bembeyaz, bir öncekinin ameliyat masası üzerinde gebermesini seyredip, sonra kendilerini Nehle'ye narkozsuz ameliyat ettiriyorlardı. Hayır diyebilecekleri halde, Nehle'nin vaat ettiği özgürlük umuduyla kabul ediyorlardı bunu... Özgürlük... Her şeye boyun eğmeye razı olan bir insan özgürlüğü ne kadar sevmiş olmalıdır ki, kendisine uzatılan bu zavallı özgürlük piçine bile kavuşmak için Stutthof'un alevler içindeki cehennemine gönüllü olarak giriyordu. Herkese göre başkadır özgürlük; bir bakarsın bir orospu, bir de bakarsın bir aziz... Bir işçi için başka, bir din adamı için yine başka, bir banker için yine başka bir şey. Auschwitz, Lublin, Maidanek, Natzweiller ve Stutthof gibi imha kamplarındaki zavallı bir Yahudi için ise çok daha başka bir şeydi özgürlük: Bu kampın dışında kalan her şey özgürlüktü. Ama Tanrı'nın güzelim dünyasını değil, hayır, bu kamptakiler sınırsız bir alçakgönüllülükle tekrar Buchenwald ya da Dachau gibi rahat bir kampa gönderilmeyi umut ediyorlardı; altın gibi bir özgürlük vardı şimdi onlar için orada. O kamplarda gazla boğulmak tehlikesi yoktu, ancak ölesiye dövülmek söz konusu olabilirdi, imha kamplarındaki kesin ölüm tehlikesine karşılık binde bir olasılıkla da olsa, rastlantı eseri kurtarılmak umudu beliriyordu. Hey Tanrım, bırak savaşalım da Komisar, özgürlük herkes için eşit olsun, kimse özgürlüğünden ötürü karşısındakinden utanmasın. Gülünecek şey: Başka bir toplama kampına gidebilmek umudu, kitleleri, hiç değilse çok sayıda insanı, Nehle'nin işkence tezgâhına sürüklüyordu. Gülünecek şey (bu sırada Yahudi gerçekten umutsuzluk ve öfkeyle güldü), çünkü ben de, Hıristiyan, ben de yattım o kanlı sehpanın üzerine. Işıldağın ışığı altında Nehle'nin bıçağı ile kerpetenlerini gölge gibi üze-

rime uzanırken gördüm, sonra acıların sonsuz derinliklerine, sonra basamak basamak sonsuza uzanan ıstırap mekânlarına, acıların parlayan aynalardan labirentine daldım. Tanrı'nın lanetlediği bu kamptan kurtulmak, çıkıp gitmek umuduyla ben de gii dim Nehle'nin odasına... Çünkü bu üstün psikolog Nehle, aslında hep yardımsever ve güvenilir biri gibi göründüğünden, büyük bir güçlükle karşılaşınca nasıl mucizelere inanılırsa, öyle inanıyordu insanlar ona. Yalan değil, yalan değil, verdiği sözü tutmuştu Nehle. Saçma bir mide ameliyatını atlatınca, sağ kalan biricik insan olarak beni iyileştirip şubat ayının ilk günlerinde Buchenwald Kampı'na gönderdi. Bana kalsa sonu gelmez nakillerden sonra bile varmak istemezdim oraya; çünkü sonra sıra Eisleben kentinin yakınında, beyaz leylakların altına sığındığım o güzel mayıs gününe geldi. Şu anda yatağının dibinde oturan çok gezip görmüş adamın başından geçenler işte bunlar Komisar; onun çektikleri, yüzyılımız saçmalığının kanlı denizlerinde yaptığı yolculuklar işte bunlar... Bedenimin ve ruhumun enkazı, suçlu suçsuz milyonlarca insanı aynı şekilde yok etmiş olan bu çağın girdabında savrulup gitmeye yine de devam edecek. Ama artık ikinci şişe votka da boşaldı işte. Ahasver'in duvardan atlayıp oluktan aşağı inerek caddeyi geçmesi ve Feitelbach'ın evindeki ıslak mahzene kapağı atması gerekiyor."

Ne var ki babalık, ayağa kalkar kalkmaz gölgesi odayı yarı yarıya karanlığa boğan Gulliver'i bırakmadı:

"Ne biçim bir insan bu Nehle?" diye sordu. Sesinin bir ıslıktan farkı yoktu.

"Hıristiyan," dedi Yahudi, şişelerle kadehleri kaftanının altına sakladı. "Senin bu soruna kim cevap verebilir ki? Nehle öldü, kendi hayatına kıymış oldu sadece,

sırrı cennetle cehennemi yargılayan Tanrı'ya kaldı. Tanrı da sırrını hiç kimseye, din adamlarına bile açıklamaz. Ölmüş şeyleri keşfe çıkmak da öldürücüdür aslında. Ne kadar uğraştım bu doktorun maskesinin arkasına sızmak için. Konuşulamıyordu kendisiyle. SS'lerle ya da öbür doktorlarla bile görüşmeyen bir adam, bir tutukluyla mı konuşacaktı? Kıvılcımlar saçan gözlük camlarının arkasında neler olup bittiğini anlamak için az mı uğraştım? Kendi işkencecisini ancak yarı kapalı yüzü ve ameliyat önlüğüyle görmüş olan benim gibi zavallı bir Yahudi'nin elinden ne gelirdi? Hayatımı tehlikeye atarak Nehle'nin resmini çektiğim zaman –bir toplama kampında fotoğraf çekmek kadar tehlikeli şey yoktu– bu durumdaydı işte: Tehlikenin dehşeti ve acısıyla dolu barakalarda sessiz, hafif eğilmiş, üzerine bir şey bulaşacakmış gibi korkuyla dolaşan, beyazlara bürünmüş sıska bir adam. Çok dikkatli olmaya çabalıyordu. Günün birinde toplama kampındaki bütün bu cehennemsi karmaşanın –herhangi başka bir yerde, başka işkenceciler ve başka politik sistemlerle insan içgüdüsünün derinliklerinden bir cüzam gibi yeniden ortaya çıkmak üzere– ortadan yok olacağını hesaplıyordu sanırım. Cehennemdeki işi geçici bir işmiş gibi, o zamandan beri kapağı özel hayata atmak için hazırlanıyordu herhalde. Ardından nasıl bir hamle yapacağımı hesapladım Komisar ve hamlemi de iyi yaptım: Fotoğraf *Life* dergisinde çıkınca Nehle intihar etti; dünyanın onun adını öğrenmiş olması yeterliydi Komisar. Çünkü akıllı olan saklar adını (babalığın Gulliver'den duyduğu son söz bu oldu, hastanın kulağında korkunç bir uğultu yapan bozuk bir çan sesi gibiydi bu), saklar adını."

Votka etkisini göstermişti artık. Hasta, ancak penceredeki perdelerin, ilerlemekte olan bir geminin yelken-

leri gibi şiştiğini görmüş, panjurun yukarı itilirken çıkardığı gürültüyü duymuştu. Sonra da, dev gibi iri bir vücudun karanlığa daldığını gördü belli belirsiz. Ama daha sonra, açık kalmış pencerenin aralığında göz alabildiğince uzayıp giden bir yıldız kümesi belirince, babalığın içinde önüne geçilmez bir inat canlanıp kök saldı. *Bu* dünyada kalıp, daha başka, daha iyi bir dünya için, kanserin için için kemirdiği şu acı dolu vücuduyla daha iyi bir dünya için hırsla, durmadan savaşmalıydı. Daha fazla değil, sadece bir yıllık bir ömür biçilmiş olmasına karşın, votka içini ateş gibi yakmaya başlayınca, çirkin sesiyle hastanenin sessizliği içinde Bern kentinin marşını söylemeye başlaması, hastaları huzursuz etmişti. Bundan daha kuvvetli bir şey hissedemezdi o sırada; ama neye uğradığını şaşıran nöbetçi hemşire hızla içeri daldığında, o uyumuştu bile.

Spekülasyon

Ertesi sabah –perşembe günü– tahmin edilebileceği gibi, Berlach saat on ikiye doğru, öğle yemeği getirilmeden biraz önce uyanabildi. Kafası ağırlaşmış gibiydi, ama yine de kendini uzun süredir olmadığı kadar iyi hissediyordu. Ara sıra şöyle sağlam birkaç yudum içki içmek en iyisi, diye düşündü, özellikle de insan yatağa mıhlanıp içki içmemek zorunda da bırakılmışsa. Komodinin üzerinde yeni gelmiş mektuplar duruyordu; Lutz, Nehle'yle ilgili raporu yollamıştı. Bugün artık polisteki örgütlenmeye diyecek bir şey yok doğrusu; üstelik yarın değil, öbür gün, şükür Tanrı'ya, emekli olacağım düşünülürse... Bir zamanlar İstanbul'da istediğim bir bilgiyi alabilmek için aylarca beklemek gerekirdi. Babalık oku-

maya dalmadan önce hastabakıcı yemeği getirdi. Çok hoşlandığı Hemşire Dina'ydı gelen, ama bugün eskisi gibi değil de biraz çekingen göründü gözüne. Komiser bundan biraz huzursuzluk duydu. Herhangi bir şekilde dün gece olan biteni sezmiş olacaklar, diye düşündü. Anlaşılır gibi değildi. Gulliver gittikten sonra Bern marşını söylemişti galiba, ama bir yanılsamaydı bu herhalde, çünkü hiç de milliyetçi değildi aslında. Hay kahrolası, diye düşündü, bir anımsayabilse ne iyi olurdu. Şüpheyle odanın ötesine berisine bakındı, bir taraftan da ezme yulaf çorbasını kaşıklıyordu, (Hep ezme yulaf çorbası)... Lavabonun üzerinde daha önce orada bulunmayan birkaç şişe ve ilaçlar duruyordu. Ne demek oluyordu bu yine? İnanılacak şey değildi bütün bunlar. Üstelik her on dakikada bir, ya bir şey almak, ya da bir şey aramak, yahut getirmek üzere başka başka hemşireler gelmeye başlamıştı. İçlerinden birinin dışarıda kıkırdadığını duydu çok net olarak. Hungertobel'i sormayı göze alamadı; bütün öğleden sonra kentteki muayenehanesinde kaldığı için, doktor ancak akşama doğru gelebilirdi, bunu zaten biliyordu. Berlach somurtkan bir suratla, greyfurtla irmik lapasını yiyordu (bu da değişik bir şey değildi), ne var ki, yemeğin üzerine şekerli koyu bir kahve gelince şaşırdı; hemşirenin biraz da yakınarak ileri sürdüğüne göre, Doktor Hungertobel'in özel talimatıydı bu. Yoksa böyle bir şey asla olmazdı. Babalık kahveyi çok lezzetli bulmuş, neşelenip canlanmıştı. Yapılacak en akla yakın iş olarak dosyaların içine gömüldü; ama Hungertobel, saat biri biraz geçtikten sonra, yüzünde düşünceli bir ifadeyle odaya girince şaşırdı babalık. Kendini hâlâ kâğıtlara gömülmüş gibi gösteriyordu, bir yandan da şöyle gözünün ucuyla baktığında Hungertobel'in düşünceli olduğunu anlamıştı.

"Hans," diyen Hungertobel kararlı bir şekilde yatağa yaklaştı, "ne oldu Allah aşkına? Bütün hemşirelerle beraber, ben de burada kıyametler koptuğuna yemin edebilirim hani."

"Yaa," diyen babalık başını dosyalardan kaldırdı. Sonra da "Öyle mi?" dedi.

"Öyle ya," diyen Hungertobel, "Zaten herşey de buna işaret ediyor," dedikten sonra, bütün sabah uyanmasını boşuna beklediğini de sözlerine ekledi.

Komiser, bundan üzüntü duyduğunu söyledi.

Doktor, "Pratik bakımdan, alkol almış olmanın olanağı yok, öyle olsa şişeyi de birlikte yutmuş olman gerekirdi," diye bağırdı umutsuz bir tavırla.

"Ben de öyle düşünürdüm," diyen babalık gizli gizli gülümsedi.

Bir bulmacayla karşı karşıya olduğunu söyleyen Hungertobel, gözlüğünün camını sildi. Sinirlendiği zaman bu hareketi yapardı.

"Sevgili Samuel," diye söze başlayan komiser, bir kriminalisti barındırmanın her zaman kolay bir iş olmadığını kabul ettiğini ve gizli bir ayyaş olduğu şüphesinden de tamamen kendisinin sorumlu olduğunu söyledi. Sonra doktordan Zürih'deki Sonnenstein Kliniği'ni aramasını ve kendisini yeni ameliyat olmuş, yatağa bağlı varlıklı bir müşteri olarak, Blaise Kramer adıyla kaydettirmesini rica etti.

Hungertobel sandalyeye otururken, "Emmenberger'e mi gitmek istiyorsun?" diye sordu heyecanla.

"Elbette," diye cevap verdi Berlach.

"Hans," dedi Hungertobel, "seni anlayamıyorum. Nehle öldü ya."

"Bir Nehle öldü," diye düzeltti babalık. "Şimdi hangisinin öldüğünü saptamak bize düşüyor."

"Hay Allah," dedi doktor soluğu tutularak, "iki Nehle mi var?"

Berlach dosyaları eline aldı ve sakince, "Olayı beraber inceleyelim," diyerek devam etti: "Bu arada dikkatimizi çeken şeyleri de iyice gözden geçirelim. Göreceksin bak, bizim sanatımız biraz matematikten, ama daha çok da düş gücünden meydana gelir."

Hungertobel inler gibi iç çekerek, hiçbir şey anlamadığını, sabahtan beri olan bitenlerden hiçbir şey anlayamadığını söyledi.

"Gönderilen bilgileri okuyorum," diyen komiser devam etti: "Uzun boylu, zayıf bir adam. Saçlar ağarmış, eskiden kızıl kestaneymiş. Yeşile çalan gri gözleri var, kulakları kepçe, suratı dar ve solgun, göz altlarında torbalar, dişler sağlam. Dikkati çeken özelliği: Sağ kaş üzerinde bir yara izi."

Hungertobel, tıpkı böyle olduğunu söyledi.

"Kim?" diye sordu Berlach.

"Emmenberger," diye cevap verdi doktor ve bunların onu tarif ettiğini söyledi.

"Ama bu, Hamburg'ta ölü bulunan Nehle'nin cinayet masası dosyalarındaki tarifiymiş," diye cevap verdi Berlach.

Hungertobel hoşnut bir tavırla, iki adamı birbirine karıştırmaktan daha doğal bir şey olamayacağını ileri sürdü: "Her birimizin bir katile benzemesi mümkün. Bunu bilmen gerekir."

"Bu bir sonuç olarak kabul edilebilir," dedi komiser. "İlk bakışta kesin görünmese de 'mümkün olabilir' dendiği için yakından incelenmesi gereken daha başka sonuçlar da çıkarılabilir. Bir başka sonuç da şu olabilir: Şili'de bulunan Emmenberger değil, onun adı altındaki Nehle idi; Emmenberger de ötekinin adı altında Stutthof'da bulunuyordu o sırada."

Hungertobel hayretle böyle bir şeyin olamayacağını ileri sürdü. "Şüphesiz," dedi komiser, "olmayabilir, ama olabilir de." Bütün olasılıkları göz önünde bulundurmalıydılar.

Doktor, "Böyle nasıl sonuca varılır Allah aşkına?" diye itiraz etti. "O zaman Hamburg'ta intihar eden Emmenberger oluyor, şimdi Sonnenstein Kliniği'ni yöneten doktor da Nehle..."

Babalık, "Şili'den döndükten sonra Emmenberger'i gördün mü hiç?" diye bir soru attı ortaya.

Hungertobel duralayıp, elini şaşkın bir tavırla başına götürdü: "Şöyle üstünkörü bir şekilde," diye cevap verdi. Gözlüğünü nasılsa takmıştı yine.

"Gördün mü ya, böyle bir olasılık söz konusu işte..." diye devam etti komiser. "Şöyle bir çözüm de düşünülebilirdi: Hamburg'taki ölü, Şili'den dönmüş olan Nehle'ydi. Emmenberger ise Nehle adını kullandığı Stutthof Kampı'ndan İsviçre'ye döndü."

Hungertobel başını salladı: "Böyle tuhaf bir tezi savunabilmek için bir cinayet olduğunu kabul etmek gerekir."

"Doğru Samuel," diyen komiser, başını evet anlamında eğdi. "Nehle'nin Emmenberger tarafından öldürüldüğünü kabul etmemiz gerekir."

"Aynı mantığa dayanarak tersini de kabul edebiliriz: Nehle, Emmenberger'i öldürmüştür. Görünüşe bakılırsa senin düşlerine sınır çizilemiyor."

"Bu tez de doğru bir tez," dedi Berlach. "Hiç değilse, spekülasyonun bu aşamasında onu da kabul etmemiz gerekiyor."

Yaşlı doktor öfkelenerek, bütün bunların saçma olduğunu söyledi.

Berlach etkilenmeyerek, "Olabilir," diye cevap verdi.

Hungertobel kendi görüşünü şiddetle savunuyordu. Doktora göre, komiser gerçeği böylesine ilkel bir tutumla araştıracak olduktan sonra, insanın her istediğini dilediği gibi kanıtlaması çocuk oyuncağıydı. Böyle bir yöntemle aslında her şeyden şüphe edilebilirdi.

"Bir kriminalistin görevi, gerçeği sorgulamaktır," diye cevap verdi babalık. "Her şeyden önce bunu unutmamak gerekir. Bu noktadan hareket ederken, her şeyden şüphe etmekle işe girişen düşünürler gibi davranacağız. Beraber çeşitli tezler ortaya koyduk. Bunların hepsi olasılık dahilinde. İlk adım bu. Bundan sonra sıra, olası tezleri akla yakın olanlardan ayırmamıza geliyor. Olası olan ile akla yakın aynı şey değildir. Olası olan, daha uzun bir süre akla yakın olamayabilir. Bundan ötürüdür ki, tezlerimizin akla yakınlık derecesini araştırmamız gerekiyor. İki kişi, iki doktor var elimizde: Bir yanda bir suçlu olan Nehle, öbür yanda da Zürih'deki Sonnenstein Kliniği'nin yöneticisi ve senin gençlik arkadaşın Emmenberger. Aslında biz ikisi de olasılık dahilinde olan iki tez attık ortaya... İlk bakışta bunların akla yakınlık dereceleri farklı. Tezlerin biri Emmenberger ile Nehle arasında bir ilişki olmadığını ileri sürüyor, ki bu akla yakın geliyor; ikinci tez ise, iki kişi arasında bir ilişki olduğunu varsayıyor ve akla yakın gelmiyor."

"İyi ya işte!" diye babalığın sözünü kesen Hungertobel, kendisinin de deminden beri bunu ileri sürdüğünü söyledi.

Berlach, "Sevgili Samuel," diye cevap verdi, "ne çare ki, kriminalist olmuşum bir kez, görevim de insan ilişkileri arasından suçu bulup çıkarmak. Nehle ile Emmenberger arasında bir ilişki olduğunu varsaymayan ilk tez beni ilgilendirmez. Nehle ölmüş, Emmenberger'e karşı da ileri sürülecek bir şey yok. Buna karşılık, mes-

leğim beni akla yakın olmayan ikinci tezi daha yakından incelemeye zorluyor. Acaba bu tezde akla yakın olan ne var? Bu tez, Nehle ile Emmenberger'in rollerini değiştirmiş olduklarını, Emmenberger'in Nehle olarak Stutthof'ta bulunduğunu ve kamptaki tutuklulara narkozsuz ameliyat yaptığını ileri sürüyor. Bu tez ayrıca Nehle'nin Emmenberger rolüyle Şili'de bulunup, oradan tıp dergilerine raporlar ve makaleler gönderdiğini de gösteriyor. Bunun ötesinde, Nehle'nin Hamburg'da ölümü ve Emmenberger'in Zürih'te şimdiki durumu bakımından tezin söyleyebildiği bir şey yok. Şunu sükunetle baştan kabul etmemiz gerekir ki, bu tezin hayret uyandıran bir havası var. Emmenberger ile Nehle'nin yalnız doktor olarak değil, kişi olarak birbirlerine benzemeleri de ayrıca tezi olanaklı kılıyor. İşte burada üzerinde durmamız gereken ilk noktaya ulaşmış oluyoruz. Bizim spekülasyonumuzda, olası olanlar ile akla yakın olanların tüm karmaşası içinde ortaya çıkan ilk gerçek bu. Bu gerçeği bir inceleyelim. İki kişi ne bakımdan birbirine benziyor acaba? Benzerliklere sık sık, büyük benzerliklere ise daha az rastlarız. Ne var ki, benzerliklerin en az rastlananı, rastlantısal şeylerde bir araya gelen benzerliklerdir, bunlar doğuştan değil de belirli bir olaydan kaynaklanan özelliklerdir. Burada da öyle. İki kişi yalnız aynı saç ve göz rengiyle, aynı yüz çizgileri, aynı vücut ölçüsü ve diğer şeyleriyle değil, sağ kaş üzerindeki aynı özel yara iziyle de birbirlerine benziyorlar."

"Eh, ne olacak, bir rastlantı bu," dedi doktor.

"Ya da bir hile," diye tamamladı babalık. Hungertobel, eskiden Emmenberger'i kaşından ameliyat ettiğine göre nesi vardı Emmenberger'in acaba?

Hungertobel, yara izinin çok ilerlemiş bir sinüzit nedeniyle yapılan ameliyattan kaldığını söyledi.

"Yara izi daha az görünsün diye yarık tam kaşın üzerinde açılır. O sırada Emmenberger'de uyguladığım bu ameliyat pek başarılı olmadı. Şanssızlık işte, elim kaymış herhalde, yoksa aslında çok becerikliyimdir bu ameliyatlarda... Bir cerraha yakışmayacak kadar göze çarpan bir yara iziydi bu, ayrıca ameliyat sonrasında kaşın bir kısmı da yok olmuştu," dedi.

Komiser bu ameliyatın sık sık yapılıp yapılmadığını sordu.

"Eh," diye cevap verdi Hungertobel, "Pek sık denemez." Hiç kimsenin sinüslerindeki bir iltihaplanmayı ameliyat gerektirecek kadar uzun süre bekletmeyeceğini de sözlerine ekledi.

"Gördün mü?" dedi Berlach, "Dikkati çeken şey bu işte: Pek sık rastlanmayan bir ameliyat Nehle'ye de yapıldı, onun kaşında da beyaz bir boşluk var, hem elimizdeki belgelere göre de aynı yerde: Hamburg'taki ceset dikkatle incelendi. Emmenberger'in sol kolunun altında el genişliğinde bir yanık izi var mıydı?"

Hungertobel hayretle "Bu da nereden çıktı?" diye sordu. Emmenberger'in bir keresinde kimyasal bir deney sırasında kaza geçirdiğini söyledi.

Berlach hoşnut bir tavırla, Hamburg'taki cesette de böyle bir yara izine rastlandığını söyledi doktora. Acaba Emmenberger'in vücudunda bu izler bugün de duruyor muydu? Bunu bilmek çok önemliydi –Hungertobel şöyle bir görmüştü onu.

"Geçen yaz Ascona'da," diye cevap verdi doktor. Her iki yara izini de taşıdığı, hemen gözüne çarpmıştı doktorun. Emmenberger tıpkı eskisi gibiydi, laf olsun diye birkaç söz etmiş, ama kendisini pek tanıyamamıştı.

"Yaa, demek böyle," dedi komiser, "Seni tanıyamadı demek? Görüyor musun, benzerlik o kadar ileri gidi-

yor ki, kimin kim olduğunu doğru dürüst anlayamıyor insan. Ya ender ve garip bir rastlantı olduğuna ya da ustalıkla yapılmış bir hileye bel bağlamak zorundayız. Belki de ikisi arasındaki benzerlik aslında şu anda sandığımız kadar büyük değil. Resmi kâğıtlarda ve bir pasaportta birbirine benzer görünen şeyler, birini diğerinin yerine koyacak kadar yeterli değil. Aslında benzerlik böyle rastlantısal şeylere bağlıysa, o zaman birinin diğerinin yerine geçmiş olma şansı daha büyük olur. Göstermelik bir ameliyat ya da sahte bir kazayla hazırlanan bir düzen, benzerliğin kimliğe dönüştürüldüğü anlamına gelebilirdi. Ama araştırmanın bu aşamasında yalnız tahminler söz konusu olabilir. Ne var ki, bu türden bir benzerliğin ikinci tezi daha da akla yakın hale getirdiğini kabul etmelisin."

Hungertobel, "Acaba Nehle'nin *Life*'daki resminden başka resmi yok mudur?" diye sordu.

"Hamburg cinayet masası polisinin çektiği üç fotoğraf var," diye cevap verdi komiser; fotoğrafları dosyasından çıkarıp dostuna uzattı: "Tabii bir ölüye ait bu fotoğraflar."

Düş kırıklığına uğrayan Hungertobel, bir süre sonra, "Bunlardan fazla bir şey anlaşılmıyor," dedi. Sesi titriyordu. "Çok kuvvetli bir benzerlik olsa gerek, evet, öyle sanıyorum ki, Emmenberger de ölüm halinde böyle görünürdü. Nehle nasıl intihar etmiş?"

Babalık, beyaz önlüğünün içinde çok çaresiz görünen ve yatağının ayakucunda oturmakta olan doktora onu inceliyormuş gibi düşünceli bir edayla baktı. Doktor, hastalarını, Berlach'ın heyecanını, her şeyi unutmuş gibiydi. "Siyanürle," diye cevap verdi komiser neden sonra, "Nazilerin çoğu gibi..."

"Ne şekilde almış siyanürü?"

"Bir kapsülü dişiyle kırıp yutmuş."

"Aç karnına mı?"

"Saptanan bu..."

"Bu fotoğraflara bakılırsa, Nehle ölmeden önce onu dehşette bırakan bir şey görmüş," dedi Hungertobel. İki adam da sustu.

Neden sonra komiser konuştu yine: "Nehle'nin ölümü hâlâ sırrını koruyor da olsa, biz yine devam edelim. Öbür şüpheli noktaları da incelememiz gerekli."

"Nasıl oluyor da daha başka şüpheli noktalardan söz edebiliyorsun anlayamıyorum?" dedi Hungertobel hayretle. "Aşırıya kaçmak denir buna."

"O, hayır," dedi Berlach. "Bir defa, fakülte öğrenciliğinden kalma anıların var. Kısaca değinelim buna... Senin anıların benim için bir bakıma psikolojik bir dayanak noktası oluyor, şunun için: Emmenberger'in Stutthof'da *bulunduğu sırada* yaptığını varsaydığımız şeyleri *neden* yapabildiğini böylece anlamış oluyoruz. Şimdi başka, daha önemli bir gerçeğe geliyorum: Nehle adıyla tanıdığımız kişinin hayat öyküsü burada, elimde... Geçmişi oldukça karanlık. 1890'da doğmuş. Demek ki, Emmenberger'den üç yaş daha küçük. Berlinliymiş. Babasının kim olduğu bilinmiyor, hizmetçi olan annesi, evlilik dışı çocuğu büyükannesi ile büyükbabasının yanına bırakıp karışık bir hayat yaşamış, daha sonraları bir ıslahevine girip ortadan yok olmuş. Borsig firmasında çalışan büyükbaba da evlilik dışı bir çocukmuş ve gençliğinde Bavyera'dan Berlin'e gelmiş. Büyükanne Polonyalı. Nehle ilkokula devam etmiş, on dört yaşında askere yazılmış, on beş yaşına kadar piyade erliği yapmış, sonra bir doktor subayın önerisiyle sıhhiye kısmına girmiş. Burada bulunduğu sırada Nehle'nin içinde tıp konusunda dayanılmaz bir istek uyanmış olsa gerek; teh-

likeli ameliyatları başarıyla sonuçlandırdığı için Demir Haç nişanı kazanmış. Savaştan sonra çeşitli hastane ve akıl hastanelerinde yardımcı doktor olarak çalışmış, tıp eğitimi yapabilmek için olgunluk sınavına hazırlanmış, ama iki kez çakmış sınavda: Eski diller ile matematikten kalmış. Anlaşıldığına göre adamın yeteneği yalnız tıp alanında. Sonra halkın bütün kesimlerinden insanların kendisine koşuştuğu diplomasız, şarlatan bir hekim durumuna gelmiş. Yasalarla başı belaya girmiş, mahkemenin saptadığı 'dikkati çeken tıp bilgisi' gerekçesiyle hafif bir cezaya çarptırılmış. Verilen dilekçeler, gazetelerde onun için yazılan yazılar boşa gitmiş. Bir süre sonra da olay unutulmuş. Hep tekrar tekrar hekim olarak ortaya çıktığından, sonunda kendisine göz yumulmuş ve Nehle, 1930 yıllarında Slezya, Vestfalya, Bavyera ve Hessen dolaylarında hekimliğe devam etmiş. Yirmi yıllık bir uğraştan sonra da hayatının dönüm noktasına gelmiş sıra: Nehle otuz sekizde olgunluk sınavını vermiş. (Otuz yedide de Emmenberger Almanya'dan Şili'ye hareket ediyor). Nehle'nin eski dillerle matematikte parlak başarıları olmuş. Özel bir kararname ile üniversite eğitimine izin verilen Nehle, olgunluk sınavı gibi parlak geçen bir devlet sınavından sonra diplomasını almış ve doktor olarak toplama kamplarında ortadan yok olup herkesi hayretler içinde bırakmış."

"Hay Allah," dedi Hungertobel, "Ne çık racaksın yine bundan?"

"Çok basit," diye cevap verdi Berlach alay ederek, "Şimdi Emmenberger'in İsviçre'deki haftalık tıp dergisinde yayımlanan makaleleri ile Şili'den gönderilen yazıları ele alalım. Bunlar da incelememiz gereken, yadsıyamayacağımız gerçeklerdir. Bu makalelerin bilimsel açıdan dikkate değer olduğu söyleniyor. Buna inanıyo-

rum. Ne var ki, bunları Emmenberger gibi edebi bir üslupla yazabildiğini söylediğin bir adamın yazmış olduğuna inanamıyorum. İnsan anlatmak istediği şeyi, bundan daha fazla zorlanarak anlatamazdı."

"Bilimsel bir makale şiir değildir ki," diye itiraz etti doktor. "Kant bile çok zorlanarak ve karışık yazmıştır."

"Kant'ı rahat bırak şimdi," diye homurdandı babalık. "Zorlanmış, ama kötü yazmamıştır o. Şili'den gelen bu bilimsel makalelerin yazarı ise sadece zorlanarak değil, aynı zamanda dilbilgisi bakımından da yanlış yazıyor. 'Sana' yahut 'seni' sözcüklerini birbirine karıştıran Berlinlilerde görüldüğü gibi bu adamın da, 'e' li tümleç ile 'i' li tümleçten haberi yok gibi görünüyor. Yunanca'yı sık sık Latince diye ileri sürmesi de dikkate değer; sanki bu dillerden hiç haberi yokmuş gibi."

Odaya bir ölüm sessizliği çökmüştü.

Dakikalar sürdü bu sessizlik.

Sonra Hungertobel, kendine bir *Sumatra purosu* yaktı.

"Demek bu bilimsel makaleyi Nehle'nin yazdığına inanıyorsun?" diye sordu sonunda.

Komiser bunu akla yakın bulduğunu söyledi.

Doktor somurtarak, "Artık sana itiraz edemem," dedi. "Bana gerçeği kanıtladın."

"Şimdi bunu pek abartmamamız gerekiyor," diyen babalık, yorganın üzerindeki dosya çantasını kapattı. "Ben sana ileri sürdüğüm tezlerin akla yakınlık derecesini kanıtladım. Ama akla yakın olan, gerçek olan demek değildir. Yarın sabah yağmur yağacağı akla yakın geliyor dersem, bu yarın sabah kesinlikle yağmur yağacak demek değildir. Bu dünyada düşünce ile gerçek birbirini tutmaz çoğu zaman. Yoksa işimiz çok kolaylaşırdı, Samuel. Düşünce ile gerçek arasında bu varoluş se-

rüveni hâlâ devam ediyor; şimdi Tanrı'nın yardımıyla onun da üstesinden gelmeye bakalım."

"Anlamı yok ki bunun," dedi inler gibi bir sesle Hungertobel ve ellerini başının arkasında kavuşturmuş, hiç kımıldamadan yatan dostuna çaresiz gözlerle baktı.

"Korkunç bir tehlikeye atıyorsun kendini; senin spekülasyon doğru çıkarsa, Emmenberger şeytanın ta kendisi demektir."

"Biliyorum," diyen komiser başıyla oynadı.

"Anlamsız bu..." dedi doktor yine, sesi hemen hemen fısıltı gibi hafif çıktı.

Berlach, "Adalet her zaman anlamlıdır," diye diretti niyetinde. "Emmenberger'e söz et benden. Yarın oraya gitmek istiyorum."

"Yılbaşında mı?" diye irkildi Hungertobel.

"Evet," diye cevap verdi babalık, "Yılbaşında." Sonra gözleri alay ediyormuş gibi kıvılcımlandı: "Emmenberger'in astroloji hakkındaki çalışmasını getirdin mi bana?"

"Elbette," dedi doktor duraklayarak.

Berlach güldü: "Öyleyse ver bakalım, içinde *benim* yıldız falımla ilgili bir şey var mı diye merak ediyorum. Her şeye rağmen bir şansım vardır belki."

Bir ziyaret daha

Müthiş ihtiyar, bütün öğleden sonrayı koca bir tomar kâğıdı zar zor yazıp doldurmakla, daha sonra da kantondaki bir bankaya ve bir notere telefon etmekle geçirdi. Hemşirelerin gittikçe daha da çekinerek yanına girdikleri bu sır küpü hasta, tıpkı bir dev örümcek gibi sükûnetini hiç bozmadan ağlarını örmekle meşguldü ve hiç şaşırmadan adım adım ilerledi. Akşama doğru, Hungertobel'in ona yılbaşında Sonnenstein Kliniği'ne yatabile-

ceği haberini vermesinden hemen sonra, bir ziyaretçisi daha olduğu haberi geldi. Kendi isteğiyle mi, yoksa komiserin çağırması üzerine mi geldiği anlaşılamayan bu ziyaretçi ufak tefek, sıska, uzun boyunlu bir adamdı. Üstünde, ceplerinden gazeteler sarkan, önü açık bir yağmurluk vardı. Yağmurluğun altında yine her tarafından gazeteler çıkan, kahverengi çizgili, yırtık pırtık, gri bir giysi görünüyordu; kirli boynuna limon sarısı, lekeli bir ipek atkı dolamıştı. Beresi dazlak kafasına âdeta yapıştırılmış gibiydi. Gür kaşlarının altından gözleri kıvılcımlar saçıyordu, kemerli burnu ise sıskalığına oranla çok iriydi. Dişleri dökülmüş olduğu için, ağzı da feci bir biçimde içine çökmüştü. Kendi kendine yüksek sesle konuşuyor, dizeleri andıran bu sözcük okyanusunda ara sıra denizdeki adalar misali, tek tek sözcükler duyuluyordu: Troleybüs, trafik polisi gibi... Herhangi bir nedenden ötürü son derece öfkelendiğini belli eden sözcüklerdi bunlar. Şık olmakla beraber modası çoktan geçmiş gümüş saplı bastonu, üzerindeki eski püskü giysiyle hiç bağdaşmıyordu; çevresinde sallayıp durduğu bu bastonun bir başka yüzyıldan kalma olduğu belliydi. Daha girişte bir hastabakıcıya çarpan adam, eğilip özür diledi, kandilli bir selam verdikten sonra iyice şaşırıp, doğum kliniğine yöneldi. Yoğun bir çalışmanın sürdüğü doğumhaneye tam dalacağı anda bir doktor tarafından geri çevrildi, bu sırada kapıların önünde duran karanfil vazolarından birine çarptı ve sonunda biri onu Berlach'ın bulunduğu yeni binaya götürdü. (Ürkmüş bir hayvanı yakalar gibi yakalamışlardı onu). Bastonu elinde koridorun yarısına kadar yürüdükten sonra, daha babalığın odasına girmeden, ağır bir hastanın yatmakta olduğu odanın kapısına olanca hızıyla çarpmaktan da geri kalmadı.

Ziyaretçi, sonunda Berlach'ın yatağının önüne vardığı sırada, "Ah şu trafik polisleri," diye bağırıyordu (Onu getirmiş olan öğrenci hemşire, "Çok şükür geldik" demekten kendini alamadı). "Her yerde trafik polisleri... Bütün kent trafik polisleriyle dolu..."

Komiser sinirli ziyaretçiye karşı tedbirli bir yaklaşımla, "Elbette," diye cevap verdi. "Böyle bir kente trafik polisi gerekli de ondan Fortschig... Trafik düzene sokulmalı, yoksa şimdikinden çok daha fazla ölü görürdük karşımızda."

"Trafik düzene sokulmalıymış," diye bağırdı Fortschig hırıltılı sesiyle. "Güzel. Kulağa hoş geliyor bu. Ama bunun için özel bir trafik polisi gerekli değil ki, bunun için her şeyden önce insanların terbiyesine, dürüstlüğüne güvenmek gerek. Bütün Bern baştan aşağı trafik polislerinin karargâhı oldu, yolları kullanan herkesin cinnet getirmesine şaşmamalı. Ama Bern hep böyle olmuş, böyle de kalmıştır. İflah olmaz bir polis yuvası, eski zamanlardan beri başa çıkılmaz bir diktatörlük yerleşmiştir bu kentte... Lessing bile, zavallı Henzi'nin acıklı ölümü kendisine bildirildiği zaman Bern hakkında bir tragedya yazmak istemişti. Ne acı yazamamış olması... Elli yıldır yaşıyorum başkent denen bu yerde... Bu uyuşmuş, körkütük kentte yaşayıp aç kalmak ne demektir bilir misin bir *sözcükdizer* için (sözcükleri dizerim ben, yazı yazmam), hadi anlatmayayım bunu (Haftalık edebiyat gazetesi *Bund* dışında hiçbir şey koymazlar insanın önüne). Korkunç, hem de çok korkunç. Elli yıldır gözlerimi kapıyorum Bern'in içinden geçerken, bebek arabasının içinde yatarken bile aynı şeyi yapardım; babamın sıradan bir devlet memuru olarak ölüp gittiği bu uğursuz kenti görmek istemezdim de ondan. Derken şimdi gözlerimi açtım işte, gördüğüm ne? Trafik polisleri. Her yerde trafik polisleri."

"Fortschig," dedi babalık kuvvetli bir sesle, "Şimdi konumuz trafik polisleri değil." Ve sandalyeye oturan bu perişan, küflenmiş gibi şekle, yüzünde sert bir ifadeyle baktı. Fortschig, çektiği yoksulluktan sarsılmış bir halde baykuş gibi kocaman gözleriyle bir o yana bir bu yana sallanıyordu.

"Neyiniz var, anlamıyorum," diye devam etti babalık. "Olur iş değil, Fortschig, sizin bir zorunuz var muhakkak. Ne esaslı bir adamdınız siz canım, yayımladığınız *Apfelschuss* küçük de olsa iyi bir gazeteydi. Ama şimdi trafik polisi, troleybüs, köpekler, pul koleksiyoncuları, tükenmez kalemler, radyo programları, tiyatro dedikoduları, tramvay biletleri, sinema reklamları, federal hükümetler, iskambil oyunları gibi olur olmaz şeylerle dolduruyorsunuz gazeteyi. Böyle şeylerle uğraşırken harcadığınız enerji ve hevesiniz –bu sizde Schiller'in Wilhelm Tell'inkinde olduğundan farklı değil aslında– Tanrı biliyor ya, başka şeylere layık."

"Komiser," diye karga gibi bağırdı ziyaretçi, "Komiser... İsviçre'de yaşamak, daha da kötüsü ekmeğini İsviçre'*den* kazanmaya mecbur olmak gibi büyük bir şanssızlığa sahip bir şaire, yazan bir insana haksızlık etmeyin!"

"Peki, peki," diyerek yatıştırmaya çalıştı Berlach; ama Fortschig giderek hiddetlendi.

"Peki, peki," diye bağırıp sandalyeden fırladı, pencereye, sonra kapıya koştu, rakkas gibi pencereyle kapı arasında sallandı durdu. "Peki, peki, bunu söylemek kolay. Neyi mazur gösterir bu 'peki, peki'? Hiçbir şeyi. Tanrı biliyor ya, hiçbir şeyi. Kabul, neredeyse bizim şu Habakuke, Theobalde, Eustache ya da Mustache gibi gülünç tiplerden biri oldum ben. Hani sevgili, sıkıcı günlük gazetelerimizin sütunlarını, yaka düğmeleri, ev-

li kadınlar ve tıraş bıçaklarıyla, atlatmak zorunda oldukları maceralarla dolduran tipler gibi. Çizginin altına düştük, evet, doğru. Ama dört bir yanımızda yer yerinden oynarken, hâlâ ruhun derinlikleri üstüne şiir düzülen bu ülkede kim düşmedi ki çizginin altına? Komiser, Komiser, yazı makinemle kendime insana yaraşır bir yaşam kurabilmek için nelere başvurmadım ben? Ama henüz ortalama bir köy fakirinin gelirine bile sahip değilim; girişimler boşa çıktı arka arkaya, bir umudun ardından bir başkası yok oldu; en iyi tiyatro oyunları, en ateşli şiirler, en yüce öyküler. Her şey iskambil kâğıdından evler gibi, her şey... İsviçre beni bir soytarı, murdar bir örümcek, değirmenlere, koyun sürülerine saldıran bir Don Kişot yaptı. Bir de özgürlük, adalet ve anavatan pazarında satılığa çıkarılmış şu öbür kanun maddelerinden yana olacağız; işler çevirmek yerine, kendini ruha adamış insanı bir dilenci hayatı yaşamaya zorlayan bir toplumu yücelteceğiz öyle mi? Hayatın tadı çıkarılmak isteniyor, ama bu tadın binde biri bile feda edilmeksizin, gözden çıkarmaksızın. Kültür sözcüğü işitilir işitilmez, bin yıllık geçmişi olan bir ülkede bir zamanlar tabancaların emniyeti nasıl hemen açıldıysa, burada da cüzdanlar emniyete alınıyor."

"Fortschig," dedi Berlach sertçe, "Don Kişot'tan dem vurmanız iyi oldu, çünkü bu benim de en sevdiğim temadır. Eğer biraz yüreğimiz, kafatasımızın içinde bir parçacık mantığımız varsa, hepimiz benimseyelim Don Kişot'luğu. Ama teneke zırhlı, acınacak haldeki o eski şövalye gibi değirmenlere saldırmamalıyız dostum, günümüzde devlere karşı savaş açmak gerekiyor, gaddarlık ve düzenbazlık canavarlarına karşı ya da oldum olası kuş beyninden farksız beyinleriyle gerçek dinozorlara karşı: Bütün bu korkunç hayvanlar masal kitaplarında ya da

düşlerimizde değil, gerçekte yaşıyorlar. Hangi şekilde, hangi koşulda olursa olsun, insan düşmanlığını alt etmek bizim görevimizdir zaten. Ne var ki, *nasıl* savaşacağımızı bilmek, bu arada biraz da zeki davranmak önemlidir. Kötüye karşı savaş, ateşle oyun oynamak olmamalı. Hem tam da siz Fortschig, tıpkı su yerine yağ sıkan bir itfaiyeci gibi, aslında iyi bir savaşı akılsızca yürüttüğünüz için bizzat ateşle oynamış oluyorsunuz. Sizin yayımladığınız dergiyi, şu zavallı kâğıt parçasını okuyan, bütün İsviçre'nin ortadan kaldırılması gerektiğine inanır. Bu ülkede çok şeyin –hem de pek çok şeyin– düzgün olmadığı konusunda bir sürü hikâye anlatabilirim size, sonuçta bu beni de biraz karamsarlığa sürükledi elbette; ama bu yüzden tutup her şeyi, Sodom ve Gomorra'da oturuyormuşuz gibi kaldırıp ateşin içine atmak çok yanlış, üstelik adamakıllı da yersiz olur. Bu ülkeyi sevmekten utanıyormuşsunuz gibi bir haliniz var. Bu benim hoşuma gitmiyor, Fortschig. İnsan içinde yaşattığı sevgiden utanç duymamalı, üstelik vatan sevgisi de iyi bir sevgidir, ama sert ve eleştirici olmalı bu sevgi, yoksa körü körüne sevgiye döner. İnsan vatanında lekeler, kirli yerler görüyorsa, onları süpürüp atmaya bakmalı, tıpkı Herakles'in Augias'ın ahırını temizlemesi gibi –onun yaptığı on işten en sevimlisi bu gelir bana–, ama tutup bütün evi alaşağı etmek hem saçma, hem de akılsızca bir şey olur. Çünkü bu zavallı, yaralı dünya üzerinde yeni bir ev kurmak çok zor; bunun için en azından bir kuşağın değişmesi gerekli, üstelik sonunda ev kurulsa da eskisinden daha iyi olmayacağı kesin. Önemli olan, gerçeğin söylenebilmesi ve gerçek uğruna savaşılmasıdır. İsviçre'de mümkündür bunu yapmak, bunu rahat rahat itiraf etmeli ve bundan ötürü de şükran duymalıyız, ne bir hükümetten, ne de adları ne olursa olsun, federal hükümetlerden korku-

muz vardır. Şüphesiz bazıları partal dolaşacak bu arada, pek rahat bir hayat yaşamamış olacak. Bunun kepazelik olduğunu da kabul ediyorum. Ne var ki, gerçek bir Don Kişot, acınacak haldeki zırhından gurur duyar. İnsanoğlunun budalalığı ve bencilliğine karşı açılan savaş her zaman zorlu ve pahalıya patlamış bir savaş olmuş, yoksulluk ve alçakgönüllülükle beraber yürümüştür; ne var ki, kutsal bir savaştır bu ve yakınmalarla değil, onurlu bir biçimde sürdürülmelidir bu mücadele. Oysa siz, haksız bir yazgının acısını çekiyorsunuz diye, aralarında yaşadığınız bizim iyi yürekli Bern halkımızın kulaklarını öfkeniz ve küfürlerinizle sağır ediyor ve bu eski kentimizi harap etsin diye ilk kuyruklu yıldızın buraya çarpmasını diliyorsunuz. Fortschig, Fortschig! Küçük hesaplarla yürütüyorsunuz savaşınızı. Önce şüpheden kurtulmalı insan ve adaletten söz açmak istiyorsa, kuru ekmeğe razı olmalı... Giymek zorunda olduğunuz eski pantolonunuz ile şanssızlığınızı düşünmeyin artık, bırakın bu önemsiz şeylerle didişmeyi. Bu dünyada trafik polisinden daha önemli şeyler var."

Fortschig'in sıska zavallı vücudu tekrar koltuğa çöktü, uzun sarı boynunu kısıp küçük bacaklarını yukarı çekti. Beresi koltuğun altına düşmüştü; limon sarısı atkısı da adamcağızın içeri çökmüş göğsünden aşağı sarkıyordu.

"Komiser," dedi ağlar gibi, "Çok sert davrandınız bana, Musa'nın İsrail halkına davrandığı gibi davrandınız. Çok haklı olduğunuzu biliyorum, ama dört gündür ağzıma sıcak bir şey koymadım ben, sigara alacak param bile yok."

Babalık kaşlarını çatıp, birdenbire biraz da utanarak, "Artık Leibundgutlarda yemiyor musun?" diye sordu.

Yazar vızıldayarak, "Müdürün karısı Bayan Leibundgut ile Goethe'nin Faust'u konusunda tartıştım. O ikinci bölümü tutuyordu, ben ise birinci bölümü. Sonra beni bir daha davet etmedi. Faust'un ikinci bölümünün, karısı için en kutsal şey olduğunu yazdı bana Müdür, onun için hiçbir şey gelmezmiş elinden," diye cevap verdi.

Bu zavallıya acımıştı Berlach. Ona çok sert davrandığını düşünerek, sırf bu utancından ötürü, "Bir çikolata fabrikası müdürünün karısına ne Goethe'den?" diye homurdandı. "Şimdi kimi davet ediyor Leibundgutlar?" diye sordu. "Yine tenis öğretmenini mi davet etmeye başladılar?"

"Blötzinger'i," diye cevap verdi Fortschig süklüm püklüm.

"Eh, hiç olmazsa birkaç ay süreyle her üç günde bir iyi bir şey yer," dedi babalık biraz rahatlayarak. "İyi bir müzik adamıdır. Ama İstanbul'dan sonra gürültü patırtıya alışmama rağmen, onun besteleri yine de dinlenecek gibi değil. Ama bu başka bir konu şimdi. Yalnız, bana kalırsa, yakında Blötzinger ile müdürün karısı Beethoven'in dokuzuncu senfonisi konusunda birbirlerine girerler. Sonra sıra yine tenis öğretmenine gelir. Onlara en iyi zekâ ile ilgili konularda baskın çıkılabilir. Size gelince Fortschig, ben size Grollbach-Kühne giysievinden Grollbachları salık vereceğim, biraz yağlı da olsa, iyidir onların yemeği, hem Leibundgutlara göre onlarda daha da uzun sürer konukluğunuz. Grollbach edebiyattan anlamaz, ne Faust'la ilgilenir, ne de Goethe ile..."

Fortschig korkuyla, "Ya karısı?" diye sordu.

Komiser, "Kütük gibi sağırdır," diye yatıştırdı Fortschig'i. "Şansınıza, Fortschig. Masanın üzerindeki şu küçük, kahverengi puroyu alabilirsiniz. Bir *Sumatra pu-*

rosu... Dr. Hungertobel bile bile bıraktı orada, hem bu odada da içebilirsiniz isterseniz."

Fortshig, *puroyu* beceriksiz bir hareketle yaktı.

Babalık bu arada, "On günlüğüne Paris'e gitmek ister misiniz?" diye sordu

"Paris'e mi?" diye bağıran adamcağız sandalyeden fırladı. "Fransız edebiyatına hiç kimsenin duyamayacağı saygıyı duyan ben, ha? Derhal, hem de ilk trenle."

Fortschig, duyduğu şaşkınlık ve sevinçten ötürü derin bir soluk aldı.

Berlach sükûnetle, "Beş yüz frank ve adınıza ayrılmış bir bilet Noter Butz'ta hazır," dedi. "Yolculuk iyi gelir size. Paris güzel bir kenttir, İstanbul'dan sonra dünyanın en güzel kentidir bence ve Fransızlar, bilmem ama Fortschig, bence Fransızlar da en iyi, en kültürlü heriflerdir doğrusu. Gerçek bir Türk bile karşı çıkmayacaktır buna."

"Paris'e, Paris'e," diye bağırdı zavallı adam sevinçten dili tutularak.

Berlach, "Ama önce benim kafamı kurcalayan tatsız bir olay konusunda yardım isteyeceğim sizden," diyerek gözlerini adamın gözlerine dikti. "Çok can sıkıcı bir konu."

"Bir cinayet mi yoksa?" diye titredi öteki.

Komiser, "Bir cinayeti ortaya çıkarmakla ilgili bir iş," cevabını verdi.

Fortschig, elindeki *Sumatra purosunu* yavaşça yanındaki küllüğe bıraktı. Gözlerini kocaman açarak, yavaşça, "Yapacağım şey tehlikeli mi?" diye sordu.

"Hayır," dedi babalık. "Tehlikeli değil. Zaten sizi Paris'e her türlü tehlikeyi ortadan kaldırmak için gönderiyorum. Ama dediklerime aynen uymalısınız. *Apfelschuss*'un bir dahaki sayısı ne zaman çıkıyor?"

"Bilmem. Ne zaman param olursa."

Komiser, "Ne kadar zaman içinde basarsınız bir sayısını?" diye sordu.

"Derhal," diye cevap verdi Fortschig.

Apfelschuss'u Fortschig'in tek başına mı çıkardığını öğrenmek istedi Berlach.

"Tek başıma. Bir yazı makinesi ve bir de eski teksir makinesiyle," diye cevap verdi yazar.

"Kaç adet basıyorsunuz?"

"Kırk beş... Zaten çok küçük bir gazete," diye hafif bir ses geldi sandalyedekinden. "Hiçbir zaman on beş kişiden fazla abonesi olmadı."

Komiser bir süre düşündü:

"*Apfelschuss*'un önümüzdeki sayısı büyük trajlı olacak. Üç yüz adet basılacak. Bütün giderleri ben ödeyeceğim. Buna karşılık sizden tek istediğim, bu sayıda bir makale kaleme almanız. Onun dışında istediğiniz yazıyı koyun bu sayıya, o size kalmış bir şey. Bu makalede (elindeki kâğıdı uzattı) şu yazmış olduğum şey bulunacak; ama sizin üslubunuzla Fortschig, tıpkı eski günlerinizdeki gibi elinizden gelenin en iyisini yapmanızı istiyorum. Benim verdiğim bilgiden fazlasını ve yergi yazısının hedef aldığı doktorun kim olduğunu bilmenizin gereği yok. İddialarım sizi şaşırtmasın sakın, doğruluklarından emin olun, ben kefilim buna... Çeşitli hastanelere yollayacağınız bu makalede gerçeğe uymayan *tek bir* şey var, Fortschig: İddianızın delillerinin elinizde bulunduğu, bir de doktorun adını bildiğiniz... Tehlikeli nokta bu işte. Bundan ötürüdür ki, *Apfelschuss*'u postaya verir vermez, Paris'e hareket edeceksiniz. Hemen o gece."

"Peki, yazacağım, sonra da gideceğim," diye güvence verdi yazar. Babalığın kendisine uzatmış olduğu kâğıdı elinde sımsıkı tutuyordu.

Bambaşka bir insan olmuştu sanki, duyduğu sevinçten, dans eder gibi ayaklarının üzerinde sekiyordu.

"Yolculuğunuzdan kimseye söz etmeyin," diye emretti Berlach.

Fortschig, "Hiç kimseye. Tek bir kimseye bile söylemem," diye güvence verdi.

"Bu sayının yayımlanması kaça çıkar?" diye sordu babalık.

"Dört yüz franka," dedi adamcağız parlayan gözleriyle. Artık durumu biraz düzeleceği için gurur duyuyordu.

Komiser başını tamam anlamında salladı. "Parayı benim vefalı Butz'dan alabilirsiniz. Aceleniz varsa, hemen bugün de verebilirim size parayı, kendisine telefon ettim. Gazete çıkar çıkmaz hareket edeceksiniz, değil mi?" diye bir daha sordu Berlach. Nedense, üzerinden atamadığı bir şüphe kemiriyordu içini...

"Derhal," diye üç parmağını havaya kaldırarak yemin eden ufak tefek adam, "Hemen o gece, Paris'e..." dedi.

Ne var ki Fortschig çıkıp gittikten sonra da babalığın içi rahat etmedi. Yazar, kendisine her zamankinden daha fazla güvenilmez görünmüştü. Fortschig'i koruması için acaba Lutz'a haber versem mi, diye düşündü.

"Saçma," dedi sonra kendi kendine. "Onlar beni emekliye ayırdılar artık. Emmenberger olayını kendi başıma halletmeliyim. Fortschig, Emmenberger aleyhindeki makaleyi yazacak; sonra da çekip gidecek. Böyle boş yere endişelenmenin âlemi yok. Hungertobel bile bilmemeli bunu. Şimdi gelse keşke. Bir *Sumatra purosu* olsa ne iyi olurdu!"

İkinci Bölüm

Uçurum

Böylece komiser, cuma günü –yılın son günü– gece inerken, ayaklarını uzatmış bir halde, arabayla yaptığı yolculuğun ardından Zürih kentine vardı. Arabayı Hungertobel sürüyor ve bunu, dostu için endişelendiğinden, her zamankinden daha dikkatli yapıyordu. Işık şelaleleri içinde pırıl pırıldı kent. Hungertobel, her taraftan bu ışık kümesinin içine kayan bir araba kalabalığının içine dalmıştı. Arabalar yan sokaklara sapıyor, kapıları açılıp içlerinden kadınlarla adamlar dökülüyordu. Hepsi de yılın bu son gecesinin, yeni bir yıla başlamanın heyecanıyla doluydu. Babalık, arabanın arkasında, tavanı hafif yuvarlak olan bu küçük mekânda, karanlığın içinde kımıldamaksızın oturmaktaydı. Hungertobel'den en kısa yolu seçmemesini istemişti. Durup dinlenmek bilmeyen kalabalığı seyrediyordu. Zürih kenti ona pek de sevimli gelmiyordu; küçücük bir toprak parçasının üzerinde dört yüz bin İsviçrelinin yaşamasını biraz da aşırı buluyordu; o anda geçtikleri İstasyon Caddesi'nden nefret ederdi. Ne var ki, şimdi bilinmeze ve ürkütücü hedefe doğru yaptığı bu esrarlı yolculuk sırasında –(Hungertobel'e göre gerçeğe doğru yapılan bir yolculuktu bu)– kent büyülüyordu onu. Kara, ışıltısız gökten yağmur yağmaya başlamıştı, sonra kara çevirdi yağmur, sonra

yeniden ışık altında gümüşten iplikler gibi yağmur başladı. İnsanlar, insanlar... Karla yağmurun perdesi arkasında ve caddenin iki yanında sürekli yeni insan kümeleri akıp duruyordu. Tramvaylar hıncahınç doluydu; pencerelerinin arkasında birer gölge gibi yüzler beliriyor, gazetelere gömülmüş olanların elleri görünüyordu. Bu gümüşsü ışık içinde sanki her şey büyülü, geçip gidiyor, batıyor, yok oluyordu. Hastalandığından beri Berlach kendini ilk defa, artık zamanı geçmiş, ölümle yaptığı savaşı, şu değişmez savaşı yitirmiş biri gibi hissetti. Onu dayanılmaz bir şekilde Zürih'e sürüklemiş olan neden, sağlam bir azim üzerine kurulup sonra tekrar rastlantı eseri, hastalığın yorgun dalgalanmaları içinde düşlere gömülen şüphe, şimdi boşuna ve değersiz geliyordu. Neden yormalıydı kendini sanki, ne uğruna, niçin? Kendini kapıp koyuvermek, sonsuz, düşsüz bir uykuya dalmak özlemi duydu içinde. Bu sırada Hungertobel ise içinden sövüyor, arkadaki babalığın bu kendini salışını yüreğinde duyuyor, bu serüvene çanak tuttuğu için kendini suçluyordu. Gece belli belirsiz görünen gölün yüzeyi karşıdan onlara doğru akıp geliyor, araba yavaş yavaş köprünün üzerinden geçiyordu. Birden bir trafik polisi çıktı ortaya. Kolları ile bacaklarını mekanik bir şekilde sallayan bir otomat gibiydi polis. Berlach bir an Fortschig'i, (şu anda Bern'in kirli bir tavan arası odasında ateşli parmaklarıyla yergiyi yazmakta olan meşum Fortschig'i) düşündü, sonra bu dayanak noktasını da yitirdi. Arkasına yaslanıp gözlerini kapadı. İçindeki yorgunluk daha da dehşetli bir hal almış, daha da kuvvetlenmişti.

"İnsan ölüyor," diye düşündü, "günün birinde ölüyor insan. Bir yıl içinde, kentler, uluslar, kıtalar gibi günün birinde ölüyor insan." Sonra "Gebermek," diye

düşündü, "sözcük bu işte: Gebermek –ama dünya yine de güneşin çevresinde dönüp duracak, hiç sır ve aman vermeksizin, kudurmuş gibi, ama yine de bir o kadar sessiz bir biçimde, hep o aynı ve o belli belirsiz salınan yörüngesinde hareket etmeye devam edecek, hiç durmaksızın, hiç durmaksızın. Şu kent burada yaşamış ya da gri, ıslak, cansız bir tabaka bütün evleri, kuleleri, ışıkları, insanları örtüp kaplamış, ne fark eder sanki– yağmurla karın karanlığı içinde gördüğüm, bir ölü denizin kurşundan dalgaları mıydı köprüden geçtiğimiz sıra?"

Babalık üşür gibi oldu. Yeryüzünün soğukluğu, sadece uzaktan kendini hissettiren o büyük, taş gibi soğuk her yanını kapladı; bir saniye süren bu kaçamak duygunun bıraktığı iz sonsuzluk kadar uzundu sanki.

Gözlerini açıp yeniden dışarı baktı. Tiyatro binası bir görünüp, yok oldu. Babalık ön tarafta dostunu gördü; doktorlara özgü bir sükûnet, bu iyilik dolu sükûnet ona da iyi geldi (doktorun ne kadar huzursuz olduğunu sezememişti). Hiçliğin soluğu üzerinde dolaşınca, yeniden uyanıp cesurlaştı. Üniversitenin yanından sağa saptılar. Yukarı doğru çıkan caddede hava daha da kararmıştı, her virajın arkasından bir yenisi çıkmaya başlamıştı. Babalık, kafasının içi aydınlık, dikkatli ve sarsılmaz bir azimle doluydu ve kendini yola bıraktı.

Cüce

Hungertobel'in arabası, Berlach'ın, çamlarının ötedeki ormana kadar uzandığını tahmin ettiği bir parkın içinde durdu. Berlach, ufukla birleşen orman sınırını zar zor seçebilmişti. Şimdi burada, yukarıda, kar lapa lapa yağ-

maktaydı. Babalık yağan karın arasından, gözlerinin önünde uzayıp giden hastanenin ön cephesini güçlükle seçebiliyordu. Arabanın yakınında durduğu bol ışıklı giriş kapısı, ön cepheden oldukça içerideydi ve iki yanından, önüne ustaca parmaklık örülmüş iki pencereyle çevrilmişti. Komiserin de düşündüğü gibi pencerelerden giriş kapısının gözetlenebilmesi mümkündü. Hungertobel hiçbir şey söylemeksizin bir *Sumatra purosu* yakıp arabadan çıktı, kapıda gözden kayboldu. Babalık tek başına kalmıştı. Öne doğru eğilip, karanlıkta görebildiği kadar, binayı gözden geçirdi. "Sonnenstein Kliniği" diye düşündü, "gerçek." Kar daha yoğun yağıyordu şimdi. Sürüyle pencereden hiçbirinde ışık yoktu. Yalnız, yağmakta olan yoğun karın arasından bazen belli belirsiz bir ışık göze çarpıp yok oluyordu. Beyaz, bol camlı, modern bir mimariye sahip olan bina, karşısında ölü gibi yatıyordu. Babalığın keyfi kaçmıştı, Hungertobel'in geri dönmeye niyeti yok gibiydi sanki, ama saatine bakınca sadece bir dakika geçmiş olduğunu gördü. "Sinirliyim," diye düşünüp biraz gözlerini kapamak niyetiyle arkasına yaslandı.

Arabanın camlarına vuran kar, yol yol geniş izler bırakarak eriyip aşağı akarken, o anda dışarı bakmakta olan Berlach'ın gözleri, hastane girişinin solundaki pencere parmaklıklarından sarkan bir şekle takıldı. Önce bir maymun gördüğünü sandı komiser, sonra hayretler içinde bunun bir cüce olduğunu, sirklerde seyirciyi güldürüp eğlendiren cüceler gibi bir cüce olduğunu gördü. Cücenin küçük elleriyle ayakları çıplaktı, koca kafası komiserden yana dönerken, maymun eline benzeyen elleri parmaklıklara sarıldı. Hayvansı bir çirkinliğe sahip, derin çizgi ve kırışıklıklarla dolu, doğanın kendiliğinden bozup mahvettiği çok yaşlı, buruşuk bir suratı bu...

Aşınmış, yosun kaplı bir taş gibi kımıldamaksızın duruyor, büyük, koyu renkli gözleriyle babalığı süzüyordu. Komiser, daha iyi görebilmek için eğilip, yüzünü ıslak cama yapıştırdı, ne var ki, cüce bir kedi çevikliğiyle atlayıp odanın iç kısımlarında gözden kaybolmuştu; pencere boş ve karanlıktı şimdi. Biraz sonra Hungertobel, durmaksızın yağan karın altında iki kat daha beyaz görünen iki hemşireyle geldi. Doktor arabanın kapısını açıp da Berlach'ın sapsarı kesilmiş yüzünü görünce ürktü.

"Neyin var, ne oluyor?" diye fısıldadı komisere.

"Bir şey yok," diye cevap verdi babalık. Bu modern binaya alışması gerektiğini, gerçeğin daima düşünüldüğünden biraz başka olduğunu söyledi.

Babalığın bir şey sakladığını anlayan Hungertobel, şüpheyle yüzüne baktı. "Eh işte," diye biraz önceki gibi hafif bir sesle konuştu, "tamam artık."

Komiser fısıldayarak, Emmenberger'i görüp görmediğini sordu.

Hungertobel, onunla görüştüğünü söyledi.

"Hiç şüphe yok ki, ondan başkası olamaz, Hans. Ascona'da bulunduğum sıra yanılmamışım."

İkisi de sustular. Artık sabırsızlanmaya başlayan hemşireler kar altında bekliyordu.

"Bir hayaletin peşine düştük," diye düşündü Hungertobel. "Emmenberger zararsız bir doktor, bu hastane de bütün ötekiler gibi bir hastane, yalnız biraz daha pahalı."

Arabanın arkasında, hemen hemen gözün hiçbir şey seçemediği bir karanlıkta oturan komiser, Hungertobel'in ne düşündüğünü pekâlâ biliyordu.

"Ne zaman muayene edecek beni?" diye sordu.

"Hemen şimdi," dedi Hungertobel.

Doktor, babalığın nasıl memnun kalıp canlandığını gördü. "Öyleyse burada hoşçakal deyip ayrılalım, Samuel," dedi Berlach, "sen rol yapamazsın, üstelik dost olduğumuzu da bilmemeliler. Pek çok şey bu ilk sorgulamaya bağlı olacak."

Hungertobel hayretle, "Sorgulama mı?" diye sordu.

"Ne olacaktı ya?" diye cevap verdi komiser alay ederek. "Emmenberger beni muayene ederken, ben de onu sorguya çekeceğim."

Birbirlerine ellerini uzattılar.

Hemşireler geldi. Şimdi dört kişiydiler. Babalık, parlak metalden bir tekerlekli sedyeye alındı. Yatıp geriye baktığında, Hungertobel'in bavulu çıkardığını gördü. Sonra babalık yukarıya, bomboş, karanlık yüzeye baktı; kar taneleri sessizce, akıl almaz girdaplar çizerek, dans edercesine, suyun içinde derinlere batarcasına aşağı süzülüyor, ışıkta bir an parıldıyor, sonra ıslak ve soğuk bir dokunuşla yüzünü okşuyordu. "Kar yağışı uzun sürmeyecek herhalde," diye düşündü. Tekerlekli sedye giriş kapısından içeri itilirken, dışarda Hungertobel'in arabasının uzaklaştığını duydu. "Gidiyor, gidiyor," dedi içinden. Babalığın üzerinde parıltılı, beyaz bir tavan belirdi; büyük aynalarla bölünüp kaplanmış bu tavanda, kendini çaresiz bir biçimde uzanmış olarak görüyordu. Hiç sarsıntı ve gürültü yapmadan kayıp giden tekerlekli sedye, gizem dolu koridorlardan geçti; hemşirelerin adımları bile işitilmiyordu. Her iki taraftaki pırıl pırıl duvarlara siyah renkli rakamlar yapıştırılmıştı; kapılar beyaza gömülmüş, görünmüyordu, duvardaki bir oyuk içinde bir heykelin çıplak, sağlam vücudu görünüyordu. Berlach, hastanelere özgü o yumuşak, ama yine de zalim dünyayı algıladı bir kez daha.

Arkasında da sedyeyi süren hastabakıcının kırmızı, tombul suratı vardı.

Babalık ellerini yine ensesinde kavuşturmuştu.

"Burada bir cüce var mı?" diye sordu Yüksek Almanca ile, çünkü kendisini sonradan İsviçre'ye gelmiş bir yabancı olarak kaydettirmişti.

Hemşire güldü. "Fakat Bay Kramer," dedi, "bu da nerden geldi aklınıza?"

Hemşire de Yüksek Almanca konuşuyordu ama, İsviçre aksanıyla süslü bir Almanca'ydı bu. Buna bakılırsa Bernli olmalı bu kadın, diye düşündü babalık. Cevabı çok şüpheyle karşılamasına rağmen, bu ona olumlu bir şey gibi görünmüştü. Hiç değilse Bernliler arasındaydı burada.

"Adınız nedir Hemşire?" diye sordu.

"Ben Hemşire Kleri'yim."

"Bernlisiniz, değil mi?"

"Biglenliyim Bay Kramer."

Komiser bu hemşireyi kendi tarafına çekebileceğini düşündü.

Sorgulama

Hemşire, Berlach'ı ilk bakışta camla kaplı gibi görünen bir odaya soktu; önünde açılan bu apaydınlık odada Berlach, iki kişi gördü: Önce, hafif eğilmiş, zayıf, beyaz doktor önlüğü içinde bile bir dünya adamı olduğu belli, sağ kaşındaki yara izini saklayamamış kalın bağa gözlüğüyle Doktor Fritz Emmenberger'i... Babalığın bakışları şöyle üstünkörü geçti doktorun üzerinden, çünkü daha çok, şüpheli doktorun yanında duran bir kadınla ilgilenmişti. Oldum olası kadınlar merak uyandırırdı içinde. Kadını şüpheyle inceledi. Bir Bernli olarak, "okumuş" kadınları gizemli bulurdu. Üstelik, yaşını başını almış bir bekâr olarak iki misli zaaf duyuyordu ka-

dınlara karşı. Kabul etmek gerek, kadın güzel, diye düşündü. Tam bir "hanımefendi"ydi kadın, Berlach, daha ilk bakışta bunun farkına varmıştı. Emmenberger'in yanında, (kitleleri öldürmüş bir katil olabilirdi bu adam), sırtındaki beyaz doktor önlüğüyle öylesine kibar ve çekingen duruyordu ki, doktora göre çok soylu bir hali vardı. Komiser acı acı, insan onu alıp doğruca bir heykel kaidesinin üzerine dikebilir, diye düşündü.

Biraz önce Hemşire Kleri ile konuşurken kullandığı Yüksek Almanca yerine şiveli bir Almanca kullanarak "Selam ola!" dedi ve böyle ünlü bir doktorla tanışmış olmaktan sevinç duyduğunu belirtti.

Doktor da yine Bern şivesiyle, "Demek Bern Almancası konuşuyorsunuz," diye cevap verdi.

Babalık, sonradan geri gelmiş bir Bern'li olarak bu lehçeyi hâlâ kullanabildiğini söyledi homurdanarak.

Emmenberger gülerek, bunun farkına vardığını belirtti. Ustaca konuşulan Bern lehçesi Bernlilerin en önemli özelliğiydi.

"Hungertobel'in hakkı varmış," diye düşündü Berlach. "Nehle değil bu adam. Bir Berlinli imkânı yok Bern lehçesiyle konuşamaz."

Yeniden kadına çevirdi gözlerini.

Doktor, "Asistanım Bayan Doktor Marlok," diye kadını tanıştırdı.

Babalık içi sıkılmış gibi, "Yaa," dedi ve memnun olduğunu söyledi. Sonra hemen başını doktordan yana çevirerek sordu: "Doktor Emmenberger, Almanya'da bulundunuz mu hiç?"

"Yıllar önce," diye cevap verdi doktor, "bir defalığına bulundum orada, ama daha çok Santiago ile Şili'de kaldım." Bu arada ne düşündüğü, sorudan huzursuz olup olmadığı hiç anlaşılmadı.

"Şili'de, Şili'de," diyen babalık sonra yine, "Şili'de, Şili'de," dedi.

Emmenberger bir sigara yakıp elektrik düğmelerinin bulunduğu masaya gitti; şimdi oda yarı karanlıktı, sadece komiserin tepesindeki küçük, mavi bir ampul ortalığı hafiften aydınlatıyordu. Bütün görülebilen, ameliyat masası ile önünde duran iki beyazlı insanın suratlarıydı. Babalık odanın bir yanında, uzaktaki birkaç ışığın görülebildiği bir pencereyi fark etti. Emmenberger'in içmekte olduğu sigaranın kırmızı ucu bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu.

Komiser içinden, "Aslında böyle mekânlarda sigara içilmez," diye geçirdi. "Onu biraz sinirlendirdiğim muhakkak."

Hungertobel'in nerede kaldığını sordu doktor.

Berlach, onu geri gönderdiğini söyledi. "Beni o yokken muayene etmenizi istiyorum."

Doktor gözlüğünü yukarı kaldırdı. "Bana kalırsa, Doktor Hungertobel'e pekâlâ güvenebiliriz."

"Şüphesiz," diye karşılık verdi Berlach. "Siz hastasınız," diye devam etti Emmenberger, "geçirdiğiniz ameliyat tehlikeli bir ameliyattır, her zaman başarılı da olmaz. Hungertobel bana bundan haberiniz olduğunu söyledi. Bu iyi işte. Doktorlar, gerçeği söyleyebilecekleri cesur hastalar isterler. Muayene sırasında Hungertobel'in de burada bulunmasını çok isterdim, isteğinize uyduğu için üzgünüm doğrusu. Hekim olarak beraber çalışmalıydık, bilim bunu bekler bizden."

Komiser, bir meslektaş olarak bunu çok iyi anlayabildiğini söyledi.

Emmenberger şaşırdı. Bununla ne demek istediğini sordu komiserin. Bildiği kadarıyla Bay Kramer doktor değildi ki.

"Çok basit," diye güldü babalık. "Siz hastalıkları arayıp bulmaya çalışıyorsunuz, ben de savaş suçlularını."

Emmenberger yeni bir sigara yaktı. "Sivil biri için pek de tehlikesiz bir iş olmasa gerek," dedi umursamaksızın.

"Şüphesiz," diye cevap verdi Berlach, "araştırmamın ortasında hastalanıp size geldim. Şanssızlık işte Sonnenstein Kliniği'nde yatıp kalmam, yoksa şans mı, ne dersiniz?"

Emmenberger, hastalığın gidişatı konusunda henüz bir tahminde bulunamayacağı cevabını verdi, Hungertobel'in de pek umutlu gibi görünmediğini söyledi.

"Beni henüz muayene etmediniz," dedi babalık. "Bizim iyi kalpli Hungertobel'i muayenede istemeyişimin nedeni de bu. Herhangi bir olayda ilerlemek istiyorsak, önceden verilmiş hükümlere kulak asmamalıyız. İlerlemeyi de aklımıza koyduk bir defa, siz ve ben, diye düşünüyorum. Şüpheli olanı kendi çevresinde incelemeden ve alışkanlıklarını gözden geçirmeden bir suçlu ya da hastalık hakkında fikir yürütmek kadar kötü bir şey olamaz."

Böyle düşünmekte haklı olduğunu söyledi doktor. Bir hekim olarak kriminolojiden hiçbir şey anlamamakla beraber, buna aklı yatıyordu. "Her neyse," dedi, Bay Kramer'in Sonnenstein'da mesleğinden biraz uzak kalarak iyice dinlenebileceğini umuyordu.

Sonra üçüncü bir sigara yakıp devam etti: "Savaş suçlularının sizi burada rahat bırakacaklarını umarım."

Emmenberger'in cevabı bir an babalığın içinde şüphe uyandırdı. "Kim kimi sorguya çekiyor?" diye düşünüp Emmenberger'in suratına baktı. Parlayan gözlükleriyle tek bir ampulün ışığı altında bir maskeyi andıran

bu suratın üzerindeki gözler, aslından çok büyük ve alaycı görünüyordu.

"Azizim Doktor," dedi Berlach, "herhangi bir ülkede kanser hastalığına rastlanmadığını da iddia edemezsiniz herhalde."

Emmenberger neşelenerek, "İsviçre'de savaş suçluları vardır, demekle aynı şey değil ki bu!" diye güldü.

Babalık gözleriyle doktoru süzdü: "Gerekli koşullar bulunduktan sonra Almanya'da olup bitenler her ülkede olabilir. Bu koşullar çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir. Hiçbir insan, hiçbir halk istisna değildir. Doktor Emmenberger, bir toplama kampında narkozsuz ameliyat edilmiş bir Yahudi'den, insanlar arasında sadece tek bir fark olduğunu duymuştum: İşkence edenlerle işkence edilenler arasındaki fark... Şeytana uyanlarla korunmuş olanlar arasında da bir fark vardır. Biz İsviçreliler, siz ve ben, korunmuş olanlardanız; birçoklarının dediği gibi hata değil, lütuftur bu; onun için dua etmemiz gerekli: 'Şeytana uymaktan bizi koru, Tanrım.' İsviçre'ye gelmemin nedeni bütün savaş suçlularını değil, *tek bir* savaş suçlusunu meydana çıkarmak. Ne var ki, bu suçlunun tam olarak görünmediği bir resminden başka bir şey yok elimde. Gelgelelim şimdi hastayım işte Doktor Emmenberger, peşinde olduğum kişinin izine ne kadar yaklaştığımı öğrenmeden, bir gece içinde yarıda kaldı av. İçler acısı bir oyun."

Doktor, öyleyse aradığı adamı bulmak için pek de şansı kalmadığını söyledi umursamaz bir tavırla; sigarasının dumanını üfleyince babalığın başının üzerinde süt rengine yakın, ince, parlak bir halka oluştu. Berlach, doktorun gözleriyle işaret ettiği asistanının ona bir iğne uzattığını gördü. Emmenberger bir an için odanın karanlığında kayboldu; tekrar göründüğü zaman bir tüp sıvı vardı elinde...

İğneyi renksiz bir sıvı ile doldururken, "Pek şansınız kalmamış," dedi yeniden.

Ama komiser itiraz etmekten geri kalmadı.

"Bir silahım daha var," dedi. "Sizin yönteminizi ele alalım, Doktor. Havanın kapalı olduğu, yılın bu son gününde, kar fırtınası ve yağmur altında Bern'den hastanenize geliyorum, siz de ilk muayene için beni ameliyat odasına alıyorsunuz. Neden yapıyorsunuz bunu? Hastanın hemen dehşete kapılacağı bir odaya alınması alışılmamış bir şey. Bunu içime korku salmak için yapıyorsunuz; çünkü ancak bana hükmederseniz, doktorum olabilirsiniz, Hungertobel benim iradesi kuvvetli bir hasta olduğumu size söylemiş olacak. Böyle bir gösteri yapmaya karar vermiş olduğunuz muhakkak. Beni iyileştirebilmek için bana hükmetmek istiyorsunuz; beni korkutmak da kullanacağınız araçlardan biri. İşte benim şeytan işi mesleğimde de böyledir bu işler. Yöntemlerimiz aynı. Ben de aradığım kişiye korku salmak durumundayım."

Emmenberger'in elindeki iğne babalığa yönelmişti. "Esaslı bir psikologsunuz," diye güldü. "Bu odada sizi biraz etkilemek istediğim doğru. Korku gerekli bir araçtır. Yalnız ben *benim* sanatıma geçmeden önce, sizinkini sonuna kadar dinleyelim. Ee, daha sonra ne yaparsınız? İyice heyecanlandım. Peşinde olduğunuz kişi, sizin kendisinin peşinde olduğunuzu bilmiyor demek, yanılmıyorsam böyle söylemiştiniz."

Berlach, "Kesin olarak bilmemekle beraber, seziyor bunu. Tabii bu onun için daha tehlikeli," diye cevap verdi. "Benim bir savaş suçlusunu aramak üzere İsviçre'de bulunduğumu biliyor. Bundan ötürü duyduğu şüpheyi yatıştırmak, kendisini onu aramadığıma inandırmak isteyecek. Çünkü asıl kimliğini beraberinde getirmeksizin,

ustaca bir çareye başvurarak kendini güvenceye almış ve sınır tanımaz suçu işlediği dünyadan kaçıp kapağı İsviçre'ye atmış. Büyük bir sır. Ne var ki, yüreğinin en karanlık köşesinde *onu* aradığımı, başkasını değil, kendisini, yalnızca kendisini aradığımı sezecek. İşte Doktor, ben şimdi burada, bu hastanedeki yatağımda hastalığım ve halsizliğimle baş başa yatarken, onu aradığım gerçeği mantığına aykırı düştükçe korkuya, hep daha büyük bir korkuya kapılacak." Berlach sustu.

Emmenberger elindeki iğneyi sakin sakin tutarak, garip, sanki acıyormuş gibi baktı yüzüne.

"Başarılı olacağınızdan şüpheliyim," dedi umursamazlıkla. "Ama yine de şansınız açık olsun."

Babalık istifini bozmadan, "Duyduğu korkudan geberecek," diye cevap verdi.

Emmenberger, elindeki iğneyi usulcacık tekerlekli sedyenin yanında duran, cam ve metalden yapılma küçük masanın üzerine bıraktı. Orada yatıyordu işte, o küçük, kötü, sivri şey orada yatıyordu. Emmenberger, biraz öne doğru eğilip durdu. Neden sonra, "Öyle mi dersiniz?" dedi, "öyle mi sanıyorsunuz?" Küçük gözleri gözlüğün arkasında belli belirsiz bir hareketle kısılır gibi oldu. "Günümüzde böylesine umutlu bir iyimser görmek hayret edilecek şey. Düşünceleriniz korkusuzca birbirini izliyor, gerçeğin sizi aldatmayacağını umalım. Cesaret kırıcı sonuçlarla karşılaşmanız üzücü olur doğrusu." Bunu biraz da şaşıyormuş gibi, hafif bir sesle söylemişti. Sonra yavaş yavaş odanın karanlık tarafına doğru yürüdü, ortalık yeniden aydınlandı. Ameliyat odası parlak bir ışıkla kaplıydı. Emmenberger elektrik düğmelerinin olduğu yerde duruyordu.

"Sizi daha sonra muayene edeceğim, Bay Kramer," dedi gülümseyerek. "Hastalığınız ciddi. Bunu biliyorsu-

nuz. Ölümcül olduğu şüphesi ortadan kalkmadı. Konuşmamızdan sonra ne yazık ki, bu izlenimi edindim. Açık konuşalım. Belki bir müdahale gerektireceği için muayeneniz pek de kolay olmayacak. Bunu yılbaşından sonra yapmamız daha iyi olur, değil mi? Güzel bir eğlenceyi bozmamalıyız. Önemli olan sizi daha önce gözetimim altına almış olmam."

Berlach cevap vermedi.

Emmenberger, sigarasını bastırıp söndürdü. "Hay kahrolası şeytan, Doktor Hanım," dedi, "gördünüz mü ne yaptım? Ameliyat odasında sigara içtim. İnsanı heyecanlandıran bir ziyaretçi Bay Kramer... Onu da, beni de cezalandırmalısınız."

Asistan doktorun kendisine iki tane kırmızı hap uzattığını gören babalık, "Nedir bu?" diye sordu.

"Sadece bir sakinleştirici," dedi kadın. Berlach, kadının uzattığı suyu daha da büyük bir huzursuzlukla içti.

Emmenberger elektrik düğmelerinin bulunduğu yerden, "Hemşireyi çağırın...," diye buyurdu.

Kapıda Hemşire Kleri göründü. Komiserin gözüne rahatı yerinde bir cellat gibi göründü hemşire. "Cellatlar hep rahat kişilerdir," diye düşündü.

Doktor, "Bay Kramer'e hangi odayı hazırladınız?" diye sordu.

"Yetmiş iki numarayı, Doktor Bey," dedi Hemşire Kleri.

"On beş numarayı verelim. Orada daha iyi kontrol edebiliriz kendisini."

Henüz Hungertobel'in arabasındayken bile hissettiği yorgunluk yeniden çöktü komiserin üzerine.

Hemşire, babalığı koridora çıkarınca sedye keskin bir dönüş yaptı. Tam bu sırada, yorgunluğundan bir an için kurtulan Berlach, Emmenberger'in suratını gördü.

Doktor kendisini neşe içinde ve gülümseyerek gözlemekteydi.

Komiser, bir nöbet titremesiyle sarsıldı ve başı arkaya düştü.

Oda

Berlach uyandığı zaman (hâlâ geceydi, saat on bire geliyordu; son üç saat içinde uyumuş olmalıyım, diye düşündü) bir odada buldu kendini. Şaşkın ve biraz endişeli olmakla beraber, yine de belli bir hoşnutlukla etrafı gözden geçirdi: Hastane odalarından nefret ettiği için, bu odanın stüdyo tipinde olması hoşuna gitti. Solunda yanan gece lambasının mavi ışığı altında görebildiği kadarıyla işlevsel bir odaydı burası, soğuk ve özelliksizdi. Üzeri iyice örtülmüş –ve hasta geceliği giydirilmiş– olarak yattığı yatak, kendisini taşıyıp getirmiş oldukları aynı tekerlekli sedyeydi. Berlach, bazı eklemelerle ustaca değiştirilmiş de olsa hemen tanıdı sedyeyi. Yavaşça, "Buradakiler çok pratik," dedi karanlığa doğru. Her yöne dönebilen lambanın ışık konisini odanın içinde gezdirdi; arkasında herhalde bir pencere saklı olan bir perde ortaya çıktı; perdenin üzerine garip bitki ve hayvan figürleri işlenmişti. "Ava çıktığım nasıl da belli," dedi kendi kendine.

Yastığa gömülüp şimdiye dek ne kadar yol almış olduğunu düşündü. Oldukça az şey elde etmişti henüz. Planını uygulamıştı. Şimdi iş, ağın iplerini daha sık örebilmek için, başladığı işi sürdürmekteydi. Bir şeyler yapmak gerekiyordu, ama ne yapmalı, nereden başlamalı bilemiyordu bir türlü. Küçük masanın üzerindeki bir düğmeye bastı. Hemşire Kleri çıkıp geldi.

"Bakın hele, Burgdorf-Thun demiryolu üzerindeki Biglenli hemşiremiz," diye selam verdi babalık: "Sonradan İsviçre'ye yerleşmiş eski bir İsviçreli olarak bu ülkeyi ne kadar iyi nasıl tanıdığım belli işte..."

Kadın ellerini beline dayayarak, "O, Bay Kramer, nasılsınız bakalım? Uyandınız mı artık?" dedi.

Babalık saatine baktı yeniden. "Saat daha on buçuk."

"Acıktınız mı?" diye sordu kadın.

Kendini halsiz hisseden komiser, "Hayır," dedi.

Hemşire, "Şu işe bakın, daha beyefendinin karnı bile acıkmamış. Doktor Hanım'ı çağırayım, kendisiyle tanıştınız herhalde. Size bir iğne daha yapsın," dedi.

"Saçma," diye homurdandı babalık. "Bana daha hiç iğne yapılmadı ki... Şu tavan lambasını yaksanız iyi olacak. Odayı bir gözden geçirmek istiyorum. İnsan nerede yattığını bilmeli."

Berlach enikonu öfkelenmişti.

Nereden geldiği belli olmayan, beyaz ama göz kamaştırmayan bir ışık yandı. Kuvvetli ışık altında oda artık daha da belirginleşmişti. Odadaki tek ayna, babalığın üzerindeki tavandı, farkına varınca hiç hoşlanmadı bundan; çünkü insanın kendi kendisini hep böyle tepesinde görmesi pek de hoş bir şey olmasa gerekti. "Her yerde bu aynalı tavanlar," diye düşündü, "deli olur insan." Yukarı bakıp da tepeden aynı şekilde kendisine bakan iskeleti görünce tüyleri diken diken oldu; kendisiydi bu iskelet. "Ayna yalan söylüyor," diye düşündü, "böyle her şeyi değiştiren aynalar vardır, bu kadar zayıflamış olamam ben." Hiç kımıldamadan bekleyen hemşireyi unutup, odayı gözden geçirmeye devam etti. Solunda gri bir malzemenin üzeri camla kaplanmış bir duvar vardı, bu gri yüzeyin üzerine kazıyarak çıplak fi-

gürler, dans eden kadınlarla erkekler çizilmişti, sırf çizgisel olmakla beraber plastik bir görüntü sergiliyordu bunlar; sağdaki yeşil-gri duvarda Rembrandt'ın *Anatomi Dersi* adlı tablosu odanın içine sarkıyor, perde ile kapı arasında kanat gibi görünüyordu. Görünüşte saçma olmakla beraber, hemşirenin önünde durduğu kapının üzerindeki kara, ham odundan haç da düşünülürse, odaya daha bir uçarılık veren, önceden tasarlanmış bir kompozisyondu bu.

"Eeh, Hemşire," dedi Berlach. Aydınlanınca odanın birdenbire böylesine değişmiş olmasına hâlâ hayret ediyordu. Çünkü daha önce gözüne çarpan tek şey perde olmuştu; dans eden kadınlarla erkekler, *Anatomi Dersi* ve haç hiç çarpmamıştı gözüne. Ama şimdi, bu ne olduğu bilinmez dünyanın saldığı endişeyle doluydu içi: "Doğrusu hastaları delirtmesi değil, iyileştirmesi gereken bir hastane için garip bir oda bu, Hemşire..."

"Sonnenstein Kliniği'ndeyiz," diyen Hemşire Kleri ellerini karnının üstünde kavuşturdu. Yüzü iffetle parlayarak, "Bütün istekleri yerine getirmeye hazırız," diye konuştu, "en dindar olanların istekleriyle beraber ötekilerinkini de... Size şeref sözü, *Anatomi Dersi* hoşunuza gitmiyorsa, söyleyin lütfen. Botticelli'nin *Venüs'ün Doğuşu*'nu yahut Picasso'nun bir tablosunu koyabiliriz."

"Öyleyse daha iyisi *Şövalye, Ölüm ve Şeytan* tablosu olsun," dedi komiser.

Hemşire Kleri bir not defteri çıkardı. *Şövalye, Ölüm ve Şeytan* diye not etti. "Yarın sabah asılır. Bir ölüm odası için güzel bir tablo doğrusu. Kutlarım. Beyefendinin zevk sahibi oldukları kesin."

Hemşire Kleri'nin kabalığına hayret eden babalık, "Ölecek kadar kötü olduğumu sanmıyorum henüz," dedi.

Hemşire Kleri dikkatli olmaya özen göstererek etli, kırmızı kafasını salladı. "Ama öyle," dedi kuvvetli bir sesle, "bu odada yalnızca ölünür. Başka bir şey değil. Üç numaralı bölümden kimsenin sağ çıktığını görmedim ben. Ve siz üç numaralı bölümde*sınız*, yapılacak bir şey yok. Herkes günün birinde nasıl olsa ölecek. Bu konuda neler yazdığımı bir okusanıza. Walkringen'de Liechti Yayınevi'nce yayımlandı."

Hemşire göğsünden çıkardığı küçük bir inceleme kitabını babalığın yatağının üzerine koydu: "*Kleri Glauber:* Ölüm, Yaşamımızın Hedef ve Anlamı. *Uygulamaya Yönelik Bir Rehber.*"

Zafer kazanmışçasına bir coşkuyla, "Doktor Hanım'ı çağırayım mı?" diye sordu.

Komiser, *Yaşamımızın Hedef ve Anlamı*'nı hâlâ elinde tutarken, "Hayır" diye cevap verdi. "Kendisi gerekli değil benim için. Ama şu perde açılsın. Sonra pencere de."

Perde açıldı, ışık söndü. Babalık gece lambasının düğmesini de çevirdi.

Hemşire Kleri'nin koca vücudu kapının aydınlanmış dörtgeni içinde kayboldu, tam kapı kapanacakken babalık sordu:

"Bir şey daha, Hemşire... Bana her konuda dobra dobra cevap verdiniz, şu gerçeği de söyleyin bana bakalım: Bu binada bir cüce var mı?"

Dörtgen biçimli kapının oradan, "Elbette," diyen kaba bir ses geldi. "Onu siz de gördünüz ya."

Sonra kapı kapandı.

"Saçma," diye düşündü Berlach. "Üç numaralı bölümden çıkacağım ben. Zor bir şey değil ki bu. Hungertobel'e telefon ederim. Emmenberger'e karşı mantıklı bir işe kalkışamayacak kadar hastayım. Yarın sabah Salem'e dönerim."

Berlach korkuyor, bunu kendine itiraf etmekten de utanmıyordu.

Dışarıda gece olmuştu Berlach'ın çevresine de odanın karanlığı sinmişti. Berlach neredeyse hiç soluk almaksızın yatağında yatıyordu.

"Birdenbire çanlar çalmaya başlayacak," diye düşündü, "Zürih'in yeni yılı haber veren çanları..."

Bir yerlerde saat on ikiyi çaldı.

Babalık bekliyordu.

Yeniden saat on ikiyi çaldı başka bir yerde, sonra bir daha, hep on iki acımasız vuruş... Demirden bir kapıya çekiçle vuruluyormuş gibi, art arda vuruşlar.

Çıt yoktu, uzaktan da olsa, şöyle bir araya toplanmış, mutlu bir insan kalabalığından gelen bir sevinç haykırması işitilmedi, hiçbir şey işitilmedi.

Yeni yıl susarak, hiç ses çıkarmadan gelmişti.

"Dünya ölmüş," diye düşündü komiser ve üst üste tekrarladı: "Dünya ölmüş. Dünya ölmüş."

Alnının soğuk soğuk terlediğini, şakaklarından aşağı ter damlalarının kaydığını hissetti. Gözlerini alabildiğince açmış, kımıldamadan yatıyordu. Çaresizdi.

Bomboş, ıssız bir kentin üzerinde yankılar yapıyormuşcasına on iki vuruş daha duyuldu yine uzaktan. Sonra herhangi kıyısız bir denizde, herhangi bir karanlığın içine batıyormuş gibi bir duyguya kapıldı.

Sabah gün ağarırken, yeni günün alacakaranlığında uyandı.

"Yeni yılı çanlarla haber vermediler," diye düşündü yeniden.

Oda her zamankinden daha fazla tehditkârdı şimdi.

Uzun bir süre, pencerede belirginleşmeye başlayan yeşil-gri gölgeye, başlamakta olan aydınlığa gözlerini dikti ve neden sonra farkına vardı:

Pencere parmaklıklarla örülmüştü.

Parmaklıklı pencereye gözlerini dikmiş olan komiser, kapıdan gelen bir ses işitti: "Artık uyanmış olsa gerek." Giderek sisli, gölgeli bir sabahın doldurmakta olduğu odaya, beyaz doktor önlüğü içinde ve görünüşe bakılırsa solgun, derin yüz çizgileri olan yaşlı bir kadın girdi. Berlach zar zor ve korkuya kapılarak, ameliyat odasında Emmenberger'le beraber gördüğü kadını, asistan doktoru tanıdı. Yorgun ve duyduğu tiksintiyle sarsılmış bir halde, gözlerini kadına dikti. Kadın, komisere hiç aldırmaksızın, etekliğini yukarı sıyırdı, çorabının üzerinden bacağının yukarı kısmına bir iğne yaptı. İğneyi yaptıktan sonra doğruldu, bir el aynası çıkarıp makyaj yaptı. Babalık şaşkın şaşkın izliyordu. Kadına göre Berlach artık orada değildi sanki. Kadının yüz çizgilerindeki bayağılık kayboldu, daha önce görmüş olduğu tazelikle pürüzsüzlük yeniden belirdi. O anda odada kapıya yaslanarak durmakta olan kadın, babalığın ilk geldiğinde gözüne çarpmış olan güzelliğe sahipti yine.

Yavaş yavaş şaşkınlıktan kurtulan babalık, hâlâ yorgun olmakla beraber, "Anlıyorum" dedi, "morfin..."

"Elbette," dedi kadın. "Buna ihtiyaç var dünyamızda... Komiser Berlach."

Babalık gözlerini yavaş yavaş kararmaya başlamış olan dışarıdaki sabah havasına dikti, çünkü şimdi geceden kalan karın içine yağmur boşalmaktaydı. Sonra söz açılmışken söylüyormuş gibi, "Kim olduğumu biliyorsunuz demek," dedi.

Sonra yine dışarı dikti gözlerini.

"Kim olduğunuzu biliyoruz," diyen kadın doktor hâlâ kapıya yaslanmış duruyordu. Elleri doktor önlüğünün ceplerine gömülmüştü.

Nasıl olup da bunu öğrendiklerini sordu komiser. Bunu sorarken hiç de merak etmiyordu aslında.

Kadın babalığın önüne bir gazete fırlattı.

Bund gazetesiydi bu.

Babalık ilk sayfaya basılmış olan resmini derhal gördü. Ormond-Brasil purolarını içtiği ilkbahara ait bir fotoğraftı. Altında şöyle yazılıydı: Bern polis teşkilatından Komiser Hans Berlach emekli oldu.

"Öyle ya," diye homurdandı babalık.

Sonra şaşkın ve öfkeli bir tavırla gazeteye ikinci bir bakış atınca o sayının tarihini gördü.

Hayatında ilk defa soğukkanlılığını yitirdi.

"Tarih!" diye bağırdı kısık sesiyle: "Tarih, Doktor Hanım, gazetenin tarihi!"

Kadın gözünü bile kırpmaksızın, "Ee, ne olmuş?" diye sordu.

Artık yeni yıl çanlarının neden çalmadığını, o geçen korkunç gecenin nasıl bir gece olduğunu anlayan babalık, soluğu tıkanır gibi, "Ocak'ın beşi..." dedi.

Kaşlarını biraz yukarı kaldıran kadın, hem alay ederek, hem de gizlemediği bir merakla, "'Başka bir tarih mi bekliyordunuz?" diye sordu.

Komiser, "Ne yaptınız bana?" diye bağırdı. Doğrulmaya yeltendiyse de yine kuvvetsiz kalıp yatağa serildi.

Kolları havada birkaç defa kürek gibi sallandı, sonra yine hareketsiz kaldı.

Kadın doktor bir kutu çıkarıp içinden bir sigara çekti.

Bütün olan bitene hiç aldırmıyor gibiydi.

"Odamda sigara içilmesini istemem," dedi Berlach kısık, ama buyurur gibi bir sesle.

"Pencerelere parmaklık takılı," diye cevap veren kadın, başıyla işaret ederek arkasında yağmurun boşaldı-

ğı demir parmaklıkları gösterdi: "Emir verebileceğinizi sanmıyorum."

Sonra babalığa doğru ilerleyip, elleri önlüğünün ceplerinde, yatağın önünde durdu.

"Ensülin," dedi yukarıdan komisere bakarken. "Başhekim size bir ensülin kürü uyguladı. Onun özel menüsüdür bu..." Güldü: "Onu tutuklamak mı istiyorsunuz?"

Berlach soğukkanlılıkla, "Emmenberger, Nehle adında bir Alman doktoru öldürmüş ve narkozsuz ameliyatlar yapmıştır," dedi. Kadın doktoru kendi tarafına çekmesi gerektiğini hissediyordu.

Her şeyi göze almaya karar vermişti.

Kadın, "Çok daha fazlasını yapmıştır bizim doktor," diye cevap verdi.

"Demek biliyorsunuz."

"Şüphesiz."

"Emmenberger'in Nehle adıyla Stutthof'da kamp doktorluğu yaptığını kabul ediyor musunuz?" diye sordu hararetle Berlach.

"Tabii..."

"Nehle'yi öldürdüğünü de mi kabul ediyorsunuz?"

"Neden olmasın?"

Hungertobel'in betinin benzinin atmasından ve eski bir fotoğraftan kaynaklanan şüphesinin, bu korkunç, dehşet veren ve günlerce ağır bir yük gibi beraberinde sürüklediği şüphenin birdenbire doğrulandığını duyan Berlach, yorgun gözlerle pencereden dışarı baktı. Demir parmaklıklar boyunca tek tek, gümüş gibi parlayan damlalar yuvarlanmaktaydı. Her şeyi öğreneceği bu anı özlemle beklemiş, bunu bir rahatlama anı olarak düşünmüştü.

"Bütün bunları bildiğinize göre," dedi, "siz de suçlusunuz demek."

Sesi yorgun ve kederli çıkmıştı.

Kadın doktor yukarıdan aşağıya, ona öylesine sessiz ve garip bir ifadeyle baktı ki, bu sessizlik huzursuz etti Berlach'ı. Kadın gömleğinin sağ kolunu yavaş yavaş yukarı sıvadı. Dirseğinin altında, kolunun derinliğine tıpkı sığırlara yapıldığı gibi eti dağlanarak koluna bir rakam damgalanmıştı. "Sırtımı da göstereyim mi size?" diye sordu.

Komiser, "Siz de toplama kampında mıydınız?" diye bağırdı şaşırarak, sağ kolunun üzerine zar zor abanıp gözlerini kadına dikti.

"Edith Marlok, Danzig, Stutthof Ölüm Kampı'ndan 4466 numaralı tutuklu..."

Sesi soğuk ve cılızdı.

Babalık yastığın üzerine yığıldı. Hastalığına, halsizliğine, çaresizliğine lanet okudu.

"Komünisttim...," diyen kadın önlüğünün kolunu indirdi.

"Peki kampa nasıl dayandınız, nasıl kurtuldunuz oradan?"

"Kolay oldu bu," diye cevap veren kadın öyle umursamaz bir ifadeyle baktı ki, artık kendisini hiçbir şey, hiçbir insancıl duygu, hiçbir korkutucu kader yerinden kımıldatamazdı sanki...

"Emmenberger'in sevgilisi oldum."

"Olamaz!.." diye bağırdı komiser.

Kadın hayret ederek komisere baktı.

"Bir işkenceci çürüyüp gitmekte olan bir dişi köpeğe acıdı," dedi sonunda. "Bir SS doktorunun sevgilisi olmak şansı Stutthof Toplama Kampı'ndaki biz kadınların çok azına nasip olan bir şanstı. Kendini kurtarmanın her türlü yolu iyidir. Sonnenstein'dan kurtulmak için siz de her çareye başvuruyorsunuz ya..."

Komiser ateşler içinde ve titreyerek üçüncü defa doğrulmaya çalıştı.

"Hâlâ onun sevgilisi misiniz?"

"Elbette. Neden olmasın?"

"Ama bunu yapamazsınız artık. Emmenberger canavarın biridir!" diye bağırdı Berlach. "Komünist olduğunuzu söylemiştiniz, bir inancınız olmalı."

"Evet, bir inanca sahiptim," dedi kadın sakin bir sesle. "Güneşin çevresinde dönen, taş ve çamurdan oluşmuş bu dertli şeyi, dünyamızı sevmemiz gerektiğine, yoksulluk ve sömürüden kurtulması için mantık adına bu insanlığa yardım etmemizin ödevimiz olduğuna inanıyordum. İnancım öyle boşuna değildi. Gülünç bıyığı, *kitsch* kakülü ile şu posta kartı ressamı iktidarı eline geçirip de uzmanlık terimiyle suç diye adlandırılacak o bütün işlemlere başlayınca, bütün komünistler gibi ben de inandığım ülkeye, en erdemli bildiğimiz anacığımıza, Sovyetler Birliği'ne sığındım. Oh, içimdeki inançla bütün dünyaya karşı koyabilirdim artık. Ben de tıpkı sizin gibi, hayatımın sonuna kadar kötüyle savaşmaya kararlıydım."

Berlach yavaşça, "Bu savaşı yarıda bırakmamalıyız," diye cevap verdi. Soğuktan titreyerek yastıkların içine gömülmüştü yine.

"O halde, lütfen tepenizdeki aynaya bakın," diye emretti kadın.

Korkudan bakışlarını yukarı çeviremeyen Berlach "Kendimi gördüm orada," diye cevap verdi.

Kadın güldü. "Güzel bir iskelet, değil mi? Bern kentinin komiserini temsil ederken nasıl da sırıtıyor oradan size! İçinde bulunduğumuz durum ve koşullar ne olursa olsun, vazgeçmememiz gerektiğini söyleyen şu bizim kötüyle savaşma tezimiz, yalnız boşlukta ya da yine ay-

nı şey demek olan kâğıt üstünde kaldığı sürece inandırıcı oluyor, ama üzerinde süpürgeye binmiş cadılar gibi evrende dolaştığımız yeryüzünde değil... Kaba kuvveti değil de yalnız ruhun özgürlüğünü yüceltmek isteyen o kuvvetli ülkeye, Rus kitlelerinin yoksulluğu içine girdiğim zaman inancım öylesine büyük, o kadar büyüktü ki, asla umutsuz değildim. Ruslar beni hapislere attıkları, sorgusuz, yargısız kamptan kampa sürdükleri zaman, bunu neden yaptıklarını bilemediğim halde, herhalde bunun tarih karşısında bir anlamı olacak diye düşünüp hiç umutsuzluğa kapılmamıştım. Bay Stalin ile Bay Hitler'in imzaladıkları o ünlü anlaşma ortaya çıkınca, bu, komünizmin büyük anavatanını korumak açısından önemli herhalde diye düşünmüştüm. Neden sonra bir sabah, bir sığır vagonu içinde haftalarca süren bir yolculukla Sibirya'dan gelip, 1940 yılının kara kışı ortasında, üstü başı yırtık pırtık birtakım insanlarla beraber, buz ve odunları sürükleyerek akıp giden kirli bir ırmağın üzerindeki harap bir tahta köprüden geçirilip, Rus erleri tarafından karşı kıyıda sabah sislerinin arasından çıkan kara giysili SS'lere teslim edildiğim zaman, oradaki ihanetin farkına vardım. Böylece yalnız yalpalaya yalpalaya Stutthof'a doğru yürüyen, Tanrı'nın unuttuğu biz zavallılara değil, insanlık ve insanları sevme düşüncesi ile birleştiği zaman bir anlamı olabilecek komünizme de ihanet edilmişti. Ama altından ırmağın akıp gittiği o kara, sallantılı köprünün üzerinden yürüyüp geçmiştim artık, Komiser. İnsanın nasıl yaratılmış olduğunu ben biliyorum artık. Herhangi bir iktidar sahibinin, herhangi bir Emmenberger'in, kendi eğlencesi ya da teorileri uğruna tasarladığı her şeyi insana yapabileceğini biliyorum. İnsanların ağzından her türlü itiraf şantaj yoluyla elde edilebilir, çünkü insan iradesi sınırlı, işken-

ce sınırsızdır. Koştura koştura bana ulaştırmak istediğiniz bütün umutlar bırakın gitsin. Ben, bütün umutların peşini bıraktım. Kendini savunmak, daha iyi bir dünya için kendini adamak saçmadır. İnsanoğlu kendi cehennemini kendi sarıyor başına, onu düşüncelerinde hazırlayıp edimleriyle de yönlendiriyor. Her yerde aynı şey; ister Stutthof'da, ister burada Sonnenstein'da olsun, insan ruhunun uçurumundan kederli akort sesleriyle yükselen, aynı tüyler ürpetici melodi. Danzig'deki toplama kampı Yahudiler'in, Hıristiyanlar'ın, komünistlerin cehennemi olduysa, buradaki, iyi kalpli Zürih'in göbeğindeki bu hastane de zenginlerin cehennemi..."

Berlach, "Siz bir şey anlıyor musunuz bundan? Çok garip sözler bu söylediklerinizi..." diye sordu. Büyülenmiş gibi izlediği kadın doktor, onu hem etkilemiş, hem de korkutmuştu.

"Çok meraklısınız," dedi kadın, "üstelik bundan gurur da duyuyor gibisiniz. Çıkış yolu olmayan bir tilki inine girmeyi göze aldınız. Beni hesaba katmayın. İnsanlar nasıl olsa vız geliyor bana, hatta âşığım olan Emmenberger bile."

Zenginler cehennemi

Kadın, "Neden," diye konuşmaya başladı yine, "şu batmış dünyanın aşkına Komiser, neden günlük hırsızlık olaylarınızla yetinmediniz de sizinle hiç ilgisi olmayan Sonnenstein'a sızdınız? Bence, hizmet süresini doldurmuş bir polis köpeği daha yükseklere çıkmak istiyor." diyerek güldü

"Haksızlık neredeyse, orada aranır," diye cevap verdi babalık. "Kanun kanundur."

"Görüyorum ki, matematiği seviyorsunuz," diye karşılık veren kadın bir sigara daha yaktı. Hâlâ Berlach'ın yatağının dibinde duruyordu, hem de bir hastanın yatağına yaklaşır gibi çekingen ve tedbirli değil de, sanki ölümü hak eden, ölümü istenen, çoktan işkence tezgâhına bağlanmış bir caninin yanındaymış gibi... Üstelik bu ölüm, sanki yararsız bir yaşamı söndürecek mekanik bir işlemmişçesine uygulanıyor gibiydi. "Zaten sizin matematiğe kayıtsız şartsız bel bağlayan budalalardan olduğunuzu hemen anlamıştım. Kanun kanundur. X eşittir X. Başımızın üstündeki hep kanlı, hep karanlık göğe yükselmiş en korkunç safsata." Kadın güldü. "Bir insanın sahip olduğu iktidardan bağımsız kader olabilirmiş gibi. Kanun kanun değil, kanun iktidardır; bu özlü söz, üzerlerinde ölüp gittiğimiz vadilere yazılmıştır. Bu dünyada hiçbir şey göründüğü gibi değildir, yalandır bütün bunlar. Kanun derken iktidar demek istiyoruz; iktidar dediğimiz zaman da zenginliği düşünüyoruz. Zenginlik sözcüğünü dile getirdiğimiz zaman da, bu dünyanın kötü alışkanlıklarının tadını çıkarmayı umuyoruz. Kanun kötü alışkanlık, kanun zenginlik, kanun top tüfek, tröstler, partiler demektir. Söylediğimiz şey kesinlikle mantıksız değil. Kanun kanundur tümcesi başlı başına yalandır. Matematik yalan söyler, mantık, akıl, sanat, hepsi yalan söyler bunların. Nedir istediğiniz, Komiser? Bizim hiç fikrimiz alınmadan, herhangi bir kırılgan buz kütlesine yerleştiriliyoruz, nedenini de bilmiyoruz; oradan evrene dikiyoruz gözlerimizi, korkunç bir boşluk, korkunç da bir doluluk, anlamsız bir israf; sonra oradan bir gün gelecek olan –bildiğimiz tek şey bu– uzak çağlayanlara doğru yol alıyoruz. Böyle soluk alıp konuşuyor, böyle seviyoruz. Sevdiğimiz ve kendi etimizden meydana ge-

tirdiğimiz çocuklara, torunlara sahip oluyoruz, hep beraber leşe dönüşmek için; işte böyle yaşıyoruz, ölmek ve bizi meydana getiren önemsiz, cansız öğelere ayrışmak için... Kartlar karıştırılıyor; oynanıyor ve ortadan kaldırılıyor, c'est ça*. Dört elle sarıldığımız, gübre ve buz yığını şu dünyadan başka bir şeyimiz olmadığı için, biricik hayatımızın –uçurumun köpük ve buharları üzerine gerilen gökkuşağının karşısındaki bu kaçamak bir dakikanın– mutlu olmasını, yeryüzünün bolluğunun bize armağan edilmesini, bizi taşıyabilecek olan bu kısa zamanın, bu küçük ama biricik lütfun bize ödünç verilmesini istiyoruz. Ama böyle değildir bu ve böyle de olmayacaktır. Komiser, suçun kendisi fakirlik ve sefaletin varlığı değil, hem fakirin, hem de zenginin var olmasıdır. Bizi de beraberinde sürükleyip sulara gömen gemide, iktidar sahiplerine ve zenginlere ayrılmış kamaraların yanında, yoksullar için ambarlar bulunmasıdır. Nasıl olsa hepimiz öleceğiz, deniyor. Bunun hiç önemi yok. Ölmek, ölmekmiş nasıl olsa. Ah şu soytarı matematik... Biri fakirlerin ölümü, öteki zenginlerin ve iktidar sahiplerinin ölümü, aralarında da zayıflarla iktidar sahiplerinin arasında kanlı bir trajikomedinin oynandığı bir dünya... Yoksul nasıl yaşamışsa, öyle de ölüyor; bodrumdaki bir çuvalın, yahut biraz daha yükselmişse, partal bir döşeğin üzerinde... Daha da yükselteyse, kanlı şeref meydanlarında... Ama zengin başka türlü ölüyor. O lüks içinde yaşadığı için, lüks içinde ölmek istiyor; o kültürlü ve geberirken alkış tutuyor elleriyle: Alkış dostlarım, sahnedeki oyunun sonu geldi. Yaşantısı bir poz, ölümü safsata, gömülmesi reklam, bunların hepsi ise bir iş. C'est ça. Komiser, beni bu duruma

* C'est ça. – Bu budur.

sokan ve beni ne kadın ne erkek, şu dünya üstüne nükteler savurabilmek için durmadan daha fazla morfin alan bir et parçası haline sokmuş olan şu hastanede, Sonnenstein Kliniği'nde sizi bir dolaştırsam, hizmet süresini doldurmuş, işi bitmiş bir polis olan size zenginlerin nasıl öldüğünü gösterebilirdim. İçlerinde zenginlerin çürümekte olduğu, kimi kitsch, kimi zarif olan o inanılmaz hasta odalarını, o parlak zevk ve işkence, hırs ve suç hücrelerini açar gösterirdim."

Berlach cevap vermedi. Yüzü yana dönük, hasta ve hareketsiz, öylece yatıyordu.

Kadın doktor üzerine eğildi.

"Size onların kimler olduğunu," diye acımasızca devam etti, "burada ölmüş ve ölmekte olan politikacıların, bankerlerin, sanayicilerin, metreslerin ve dulların, şerefli kişilerin ve kendilerine hiç zararı dokunmadığı halde, bize çok pahalıya patlayan bir el hareketiyle milyonları kazanan, adları bilinmez vurguncuların kimler olduğunu söyleyebilirdim. Onların hepsi bu hastanede ölüyor. Kimi zaman vücutlarının mahvolmasını hakaret dolu nüktelerle anlatmaya çalışır, kimi zaman yataklarından fırlayıp her şeye sahip oldukları halde ölmek zorunda oldukları için alınyazılarına korkunç küfürlerle söverler. Yahut buradaki mutluluğu cennetteki mutlulukla değişmek zorunda kalmamak için, sırma ve ipeklerle dolu odalarında en tiksindirici duaları böğürür dururlar. Emmenberger, her isteklerini yerine getirir onların. Uzattığı her şeyi büyük bir açgözlülükle alırlar, ne var ki, daha fazlası gereklidir onlara, umut gereklidir: Emmenberger bunu da verir. Ama Emmenberger'e gösterdikleri inanç, şeytana gösterilen inanç; Emmenberger'in onlara uzattığı umut da cehennemdir. Tanrı'yı unutup yeni bir Tanrı bulmuştur bütün bu insanlar. Bu

doktora hayranlık duyan bütün o hastalar, birkaç gün, birkaç dakika daha fazla yaşamak umuduyla seve seve işkencelere katlanırlar; cennetle cehennemden, öteki dünyanın mutluluğu ile cehennemin azabından daha çok sevdikleri şeyden ayrılmamak için hep: Kendilerine bu gücü ödünç vermiş olan iktidardan ve dünyadan ayrılmamak için... Şef burada da narkozsuz yapıyor ameliyatları. Emmenberger, Stutthof'da, Danzig ovasındaki o gri, pek göze çarpmayan barakalar kentinde ne yaptıysa, burada, bu ülkenin kanunları ile polisi kendisine hiç dokunamadan, üstelik bilim ve insanlık adına, Zürih'in göbeğinde de aynı şeyi yapıyor. İnsanların kendisinden istediği şeyi, yolundan şaşmaksızın veriyor onlara: İşkence, sadece işkence..."

"Olamaz!" diye bağırdı Berlach, "Olamaz. Bu adamı ortadan kaldırmak gerek..."

"O zaman bütün insanlığı ortadan kaldırmamız gerekir," diye cevap verdi kadın.

Kısık, umutsuz sesiyle tekrar, "Hayır!" diye bağırıp gövdesini zar zor doğrulttu komiser.

"Hayır, hayır," diye bir ses çıkıyordu ağzından ama, ancak fısıldayabiliyordu.

O sırada kadın doktor sağ omzuna şöyle bir dokununca direnemeyerek geriye düştü.

"Hayır, hayır..." diye hırıldıyordu komiser yatağın içinde.

"Sizi gidi budala," diye güldü kadın. "Ne yapmak istiyorsunuz böyle hayır, hayır diye bağırarak? Kaçıp geldiğim o kapkara kömür havzalarındayken, bu yoksunluklar ve sömürü dünyasına karşı ben de tıpkı böyle hayır, hayır, diye bağırıp çalışmaya koyulmuştum: Partide, akşam okullarında, sonra üniversitede, en sonunda da hep daha kararlı ve inatçı olarak partide... O haykırdı-

ğım 'Hayır, hayır!' uğruna okuyup çalıştım hep; ama şimdi Komiser, şimdi kar ve yağmurla dolu şu sisli sabah, doktor önlüğümle karşınızda dururken, bu 'Hayır, hayır!'ın saçma bir şey olduğunu biliyorum artık. Çünkü dünyamız bir 'Evet, evet!' olamayacak kadar yaşlanmış artık, cennetle cehennemin *bu* insanlığı doğurmak, sonra tekrar ayrılmak üzere bir araya geldiği o ıssız gerdek gecesi iyilikle kötülük içiçe girmiş. Şunu yapmak iyidir, şunu yapmak kötü, şu yol iyiye gider, şu yol kötüye demek için çok geç artık. Ne yapacağımızı bilemiyoruz artık, boyun eğmemiz ya da başkaldırmamız hangi hareketi ardından sürüklüyor, yediğimiz meyvelerde, çocuklarımıza verdiğimiz ekmek ve sütte hangi sömürü, hangi suç yapışıp kalmış, bilemiyoruz. Hiç görmeden, kimin nesi olduğunu bilmeden kurbanı öldürüyoruz; katil tarafından hiç farkına varılmaksızın öldürülüyoruz. Çok geç artık... Bu varoluşun şeytan uyuşu çok büyük oldu, oysa insan, bir hiç olmaktan kurtulup yaşama lütfu, için fazla küçük. Edimlerimizin kanseri öyle kemirmiş ki bizi, ölümcül hastayız şimdi. Dünya çürümüş Komiser, kötü depolanmış meyveler gibi bozulmuş. Ne istiyoruz daha? Dünya artık cennet haline getirilemez; zaferlerimizin, şan ve şerefimizin, zenginliğimizin rezalet dolu günlerinde başımıza bela ettiğimiz ve şimdi gecemizi aydınlatan cehennemi andıran lâv ırmağı, çıkıp fışkırdığı kuyulara defedilemez artık. Yitirdiğimiz şeyi artık yalnız düşlerimizde, morfinle sağladığımız özlemin parlak düşlerinde geri alabiliriz. Ben de öyle yapıyorum işte, otuz dört yaşında bir kadın olan ben, Edith Marlok... Derimin altına zerk ettiğim, gündüzleri her şeyi hor görme cesareti veren, geceleri de bana düşlerimi bağışlayan o renksiz sıvıya karşılık, benden istenen bütün suçları işliyorum. Bunu, kaçamak bir cin-

net hali içindeyken de olsa, artık var olmayan bir şeye, Tanrı'nın yarattığı gibi bir dünyaya sahip olmak için yapıyorum. C'est ça. Vatandaşınız Emmenberger, bu Bernli, insanları tanır, onların ne için kullanılacağını bilir. Elindeki acımasız manivelayı en zayıf olduğumuz yere yerleştirir: Sonsuz yitikliğimizin ölümcül bilincine."

"Gidin artık," diye fısıldadı Berlach, "gidin artık..."

Kadın doktor güldü. Sonra güzel, gururlu ve yanına yaklaşılmaz bir tavırla doğruldu.

"Kötülükle savaşmak istiyorsunuz ama, benim 'c'est ça'dan korkuyorsunuz," dedi, yeniden makyaj yapıp yüzünü pudraladı. Üzerinde eski tahta haçın anlamsız bir biçimde tek başına asılı olduğu kapıya yaslanmıştı yine. "Daha bu dünyanın önemsiz, bin defa aşağılanıp lekelenmiş bir hizmetkârı önünde bile korkuya kapılıyorsunuz. Ya onun kendisine, cehennemin prensine, Emmenberger'e nasıl karşı koyacaksınız?"

Sonra babalığın yatağına bir gazete ile bir de kahverengi zarf attı.

"Bayım, bir okuyun bakalım. O iyi niyetinizle ne haltlar karıştırdığınızı görünce şaşıracaksınız sanırım."

Şövalye, Ölüm ve Şeytan

Kadın doktor çıkıp gittikten sonra, babalık uzun bir süre hareketsiz kaldı yatakta. Şüphesi doğru çıkmıştı ama, şüphesinde haklı çıkmaktan hoşnutluk duyacağına, bu, korku salmıştı içine. Hesaplarını doğru yapmıştı ama, şimdi anladığına göre, yanlış hareket etmişti. Fazlasıyla halsiz hissediyordu bedenini. Tam altı gün, bilincine yabancı altı korkunç gün yitirmişti. Emmenberger, tuzak kurduğunu anlamış, darbeyi indirmişti.

Neden sonra, Hemşire Kleri kahve ve küçük bir ekmekle gelince, Berlach doğruldu, içindeki şüpheye karşın, halsizliğini yenip işe girişmeye kararlı olarak getirileni yiyip içti.

"Hemşire Kleri," dedi. "Ben polis teşkilatındanım, birbirimizle açık konuşsak belki daha iyi olur."

Hemşire, yatağının yanında tehdit eder gibi kuvvetli bir sesle, "Polis teşkilatından olduğunuzu biliyorum Komiser Berlach," dedi.

Birdenbire bocalayan Berlach, "Kim olduğumu biliyorsunuz demek?" dedi. "Öyleyse neden burada olduğumu da biliyorsunuzdur."

Kadın babalığa şöyle yukardan bakıp, "Bizim başhekimimizi tutuklamak istiyorsunuz," dedi.

"Başhekimi," diye başını salladı komiser, "başhekiminizin Almanya'daki Stutthof Toplama Kampı'nda sürüyle insanı öldürdüğünü de biliyorsunuz herhalde."

"Başhekimim tövbe etti artık," diye cevap verdi Biglenli Hemşire Kleri gururla, "günahları bağışlandı."

Berlach şaşkın şaşkın, "Nasıl olur?" diye sordu. Ellerini karnında kavuşturup, yatağının yanında ışıldayan yüzü ve inanmış haliyle duran bu erdem canavarına bakıyordu.

"Çünkü benim kitabımı okudu," dedi hemşire.

"*Yaşamımızın Hedef ve Anlamı*'nı mı?"

"Elbette."

Hasta Berlach öfkelenerek, "Çok saçma bu!" diye bağırdı. "Emmenberger öldürmeye devam ediyor."

Hemşire sevinçle, "Eskiden nefretten öldürüyordu, şimdi sevgiden öldürüyor," diye cevap verdi. "Doktor olarak, insanoğlu gizliden gizliye ölümü istediği için öldürüyor. Benim kitabımı okuyun yeter. İnsanoğlu ölümün içinden geçip kendine ait daha yüksek bir olanağa kavuşmalı."

Bunca yobazlıktan halsiz düşen komiser, hırıldar gibi konuştu: "Emmenberger bir cani." Sonra da umutsuzluk içinde, "Bu Emmentalliler her zaman en lanet olası yobazlardan olmuştur," diye düşündü.

"Yaşamımızın hedef ve anlamı cinayet olamaz," diyen Hemşire Kleri, küçümser bir tavırla başını salladı ve getirdiklerini topladı.

Komiser, bildiği en ucuz silaha başvurarak, "İşlenen suçtan haberdar olduğumuz için sizi de polise teslim edeceğim," diye tehdit etti.

Hastanın inatçılığına üzülen Hemşire Kleri Glauber, "Üç numaralı bölümde olduğunuzu unutmayın," dedi ve dışarı çıktı.

Babalık öfkeyle postadan gelen zarfa sarıldı. Bu zarfı tanırdı. Fortsching'in *Apfelschuss*'u gönderdiği zarftı bu... Zarfı açınca gazete düştü içinden. Yirmi beş yıldır olduğu gibi paslı, döküntü yazı makinesiyle yazılmıştı, "l" ve "r" harfleri bozuk çıkmıştı. *Der Apfelschuss, İsviçre ve çevresi için protesto gazetesi, Yayımlayan Ulrich Friedrich Fortschig.* Başlık buydu, altında yine o yazı makinesiyle şöyle yazılmıştı:

SS İşkencecisi Bir Başhekim

Şayet kanıtlar, şu korkunç, açıkça ortada olan ve çürütülmez kanıtlar elimde olmasaydı (böyle yazıyordu Fortschig); *bir kriminalistin ya da bir şairin değil, ancak gerçeğin ortaya koyabileceği bir şey olmasaydı, burada gerçeğin beni yazmaya zorladığı şeyin hastalıklı bir düş gücünün ürünü olduğunu söylemem gerekirdi. Yüzümüzü kül gibi de karartsa, –hâlâ ve her şeye karşın– insanlık için beslediğimiz güveni sonsuza dek de sarssa;*

gerçek'tir bu sözcüğün adı... Bir insanın, bir Bernlinin takma adla Danzig'deki bir ölüm kampında ellerini kana bulamış olması –hem de nasıl hayvanca, bunu yazmaya elim varmıyor– bizi dehşete düşürmektedir. Ama aynı kişinin İsviçre'de bir hastanenin başında bulunabilmesi, tarifi imkânsız bir utanç ve gerçekten sonumuzun geldiğinin bir işaretidir. Bu sözler, ülkemiz bakımından dehşet verici ve üzücü olmasına rağmen, bir davanın açılmasına sebep olabilir; ama söz konusu olan, saygınlığımızın sarsılması ve çağımızın karanlık ormanlarından geçerken hâlâ dürüst kalabildiğimize dair o zararsız söylentinin boşa çıkmasıdır. (Hoş ara sıra pek de önemli sayılmayan bazı silahlardan, saat ve peynir gibi şeylerden kazanılan paradan daha fazla kazanmışızdır ya...) İşte böylece harekete geçiyorum. Biz Pestalozzicileri utandıracak da olsa, biz de bundan nasibimizi alacak da olsak, aslında oyun oynaya gelmeyen adeleti oyuna alet edersek, her şeyimizi yitiririz. Ama o caniyi, hiçbir özrü olmadığı için bizim de özre gerek duymadığımız, kendisi şantaj yapmış olduğu için bizim de şantaj yaptığımız bu Zürihli doktoru, sayısız insanı öldürdüğü için şimdi de biz öldürüyoruz işte... Bu yazdığımız yazının bir ölüm hükmü olduğunu biliyoruz.* (Bu cümleyi Berlach iki defa okudu). *Daha açık söyleyelim, bir özel hastanenin başhekimi olan bu doktorun, Zürih cinayet masası yetkililerine teslim olmasını istiyoruz. Cinayeti giderek hiç de öyle zor bir iş gibi görmemeye başlayan, her şeye kadir insanlık, İsviçre'de biz de dahiliz işte bu insanlığa, aynı uğursuzluğun nüvelerini taşıyoruz çünkü içimizde, ahlâksızlığı faydalı, faydalı*

* Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827) İsviçreli eğitim reformcusu.

olanı ahlâklı sayıyoruz. Sözün tam anlamıyla bir hayvandan başka bir şey olmayan, toplu halde insan öldürmüş bu katil, artık anlamalıdır ki, hor görülüp küçümsenen ruh, sonunda suskun ağızları kırıp açarak onları kendi mahvına zorlar.

Aslında bu dörtnala giden metin, Berlach'ın, Emmenberger'i korkutmak için kaygısızca tasarlamış olduğu basit plana uyuyordu. Yaşlı bir kriminalist olarak kendine duyduğu güvenden kaynaklanan bir tedbirsizlikle, ondan sonrası da nasıl olsa yoluna girer diye düşünmüştü. Ama yanılmış olduğunu çok iyi anlıyordu şimdi. Doktorun kolay kolay korkutulamayacak bir adam olduğu belliydi. Fortschig'in ölüm tehlikesi altında olduğunu sezen komiser, yazarın hiç olmazsa Paris'te ve güvenlik içinde olmasını diledi.

İşte tam o sırada, Berlach'ın eline, dış dünya ile ilişkiye geçebilmek için bir fırsat geçti.

Odaya, koltuğunun altında Dürer'in *Şövalye, Ölüm ve Şeytan* adlı tablosunun büyütülmüş kopyası olan bir işçi girmişti. Babalığın iyice incelediği bu adam, yaklaşık elli yaşlarından fazla olmayan, kendi halinde, sırtındaki mavi gömleğiyle biraz bakımsız biriydi. İçeri girer girmez derhal *Anatomi Dersi*'ni duvardan indirmeye koyulmuştu.

Komiser, "Hey!.." diye bağırdı adama, "buraya gelin biraz."

İşçi işine devam etti. Bazen elinden yere düşürdüğü bir kerpeteni, tornavidayı ya da diğer öteberiyi almak için beceriksiz bir tavırla eğiliyordu.

İşçi kendisine hiç aldırmayınca, Berlach sabırsızlanarak, "Size söylüyorum," diye bağırdı: "Ben Komiser Berlach'ım. Anlıyor musunuz? Ölüm tehlikesi altında-

yım. İşinizi bitirince hemen bu binadan çıkıp Müfettiş Stutz'a gidin. Buradaki çocuklar bile tanır onu. Yahut herhangi bir nöbetçi polise gidip sizi Stutz'la temasa geçirmesini söyleyin. Anlıyor musunuz? O adam çok gerekli bana. Bana gelmesi gerekiyor."

İşçi, yatağının içinde zar zor bu sözleri söylemeye çalışan babalığa hâlâ aldırmıyordu. Güçlükle konuşuyordu Berlach ve gittikçe de güçleşiyordu konuşması. *Anatomi Dersi* vidaları sökülerek indirilmişti. Şimdi işçi, Dürer'i inceliyor, resme bir yakından, bir de iki eliyle kendinden uzaklaştırarak bakıyordu. Pencereden süt gibi bembeyaz bir ışık içeri dolmaktaydı. Bir an babalığa, beyaz sis şeritlerinin arkasında parıltısız bir top salınıyormuş gibi geldi. İşçinin saçları ve bıyığı birdenbire parladı. Dışarda yağmur durmuştu. İşçi birkaç defa başını salladı, sanki resimde esrarengiz bir şey bulmuştu. Berlach'a doğru dönüp, başını iki yana salladı. Adamın çarpık ağzından yavaşça ve anlaşılır biçimde şu sözcükler döküldü: "Şeytan yoktur ki..."

Berlach kısılmış sesiyle, "Vardır!" diye bağırdı, "be adam, şeytan vardır! Hem de bu hastanede var. Hey dinlesenize beni... Eminim, deli olduğumu, saçma sapan konuştuğumu söylemişlerdir size, ama ben ölüm tehlikesi altındayım; anlasanıza artık, ölüm tehlikesi altındayım: Gerçekten be adam, bu gerçek, gerçek bu, başka bir şey değil!"

İşçi artık tabloyu yerine vidalayıp asmıştı. Berlach'a döndü ve kımıldamadan atının üzerinde oturan şövalyeyi sırıtarak gösterip, Berlach'ın hemen anlayamadığı, neden sonra bir anlam kazanmakla beraber, pek iyi telaffuz edilmemiş, gargara ediliyormuş duygusunu uyandıran sesler çıkardı.

"Şövalye uçtu gitti," diye yavaş bir ses çıkmıştı mavi gömlekli adamın kasılmış, çarpık ağzından: "Uçtu gitti şövalye, uçtu gitti."

İşçi kapıyı beceriksiz bir hareketle ve gürültüyle kapayıp odadan çıktıktan sonradır ki, babalık bir sağır dilsizle konuşmuş olduğunu anladı.

Hemen gazeteye sarıldı. Sayfalarını açtığı gazete *Bernisch Bundesblatt*'tı.

İlk gördüğü şey Fortschig'in yüzü oldu, resmin altında şu yazılıydı: "Ulrich Friedrich Fortschig" ve yanında da öldüğünü belirten bir haç...

Ölü Fortschig

"Ünlü olmaktan çok, belki de kötü ün yapmış bir yazar olan Fortschig'in talihsiz yaşamı salıyı çarşambaya bağlayan gece anlaşılmaz bir nedenle son bulmuştur," satırlarını okuduğunda, gırtlağı sıkılıyormuş gibi oldu Berlach. *Bernische Bundesblatt*'ın muhabiri yapmacık bir ciddiyetle şöyle devam ediyordu: *"Doğanın o kadar güzel yetenekler bağışlamış olduğu bu adam, kendisine emanet edilen bu yeteneği kullanmasını bilememiştir. Önceleri* (diye devam ediyordu yazı) *sokak edebiyatçılarının dikkatini çeken ekspresyonist oyunlar yazmaya başlayan Fortschig, edebiyat alanındaki yeteneklerini hep azaltacak biçimde eser vermiş,* (ama hiç değilse edebi bir yetenekti bu, diye düşündü babalık acıyla) *ardından, yazı makinesinde hazırlanan her sayısı elli adet basılan ve düzensiz olarak yayımlanan* Apfelschuss *adında kendine ait bir gazete çıkarmak gibi talihsiz bir düşünceye kapılmıştı. Bu skandal gazetesinin içindekileri bir kez okumuş olan bilir: Yalnız gözümüzde yüce*

ve kutsal olan şeylere değil, genel olarak bütün tanınmış ve değer verilmiş kişilere yöneltilen saldırılardan oluşmuş bir gazeteydi bu. Fortschig gittikçe daha da dibe batmıştı; kentte herkesin bildiği sarı atkısı boynunda, –ona kentin aşağı kısmında 'Limon' derlerdi– sık sık sarhoş görülürdü. Peşine takılan ve kendisini dâhi diye pohpohlayan birkaç fakülte öğrencisiyle, bir meyhaneden öbürüne sürükleniyordu. Şairin ölümü hakkında şu bilgilere ulaşılmıştır: Fortschig yeni yıldan beri hemen her gün sarhoştu. İyi niyetli bir vatandaşın finanse etmesiyle Apfelschuss*'u yeniden yayımlamıştı. Şüphesiz, özellikle üzücü bir sayıydı bu. Çünkü Fortschig bu sayıda, herhalde kahramanlık taslamak yahut kesinlikle bir skandal çıkarmak amacıyla, bütün hekimlerce saçma diye tanımlanan, bilinmeyen, hatta uydurma olduğu akla yakın gelen bir doktora karşı saldırıya geçmişti. Bütün bu saldırının ne kadar uydurma olduğu, yazarın makalesinde, etkili bir dille bu kim olduğunu bildirmediği doktorun Zürih polisine teslim olmasını istemesinden, aynı zamanda ötede beride gevezelik edip on günlüğüne Paris'e gideceğini söylediği halde, bunu yapmamasından da bellidir. Yolculuğunu bir gün geciktiren yazar, salıyı çarşambaya bağlayan gece, Kesslergasse'deki yoksul evinde müzisyen Blötzinger'in, Friedling ve Stürler adındaki fakülte öğrencilerinin de katıldığı bir veda yemeği vermiştir. Sabah saat dörde doğru, çok sarhoş olan Fortschig, odasının tam karşısındaki koridorun öbür ucunda bulunan tuvalete gitmiştir. İnsanın genzini yakan tütün dumanı çıksın diye çalışma odasını açık bıraktığından, Fortschig'in masasında yemeğe devam eden üç kişi, tuvaletin kapısını görebildiği halde gözlerine olağandışı hiçbir şey çarpmamıştır. Yarım saat geçtiği halde Fortschig'in hâlâ dönmemesi ve*

bağırıp kapıya vurdukları halde kendisinden bir cevap çıkmaması üzerine, huzurları kaçan üç kişi tuvaletin kilitli kapısını zorlamış, ama kapıyı açamamışlardır. Blötzinger'in sokaktan alıp getirdiği Polis Gerber ile Bekçi Brenneisen zor kullanarak kapıyı kırmışlardır: Bahtsız adam yerde iki büklüm kıvrılmış bir şekilde, ölü bulunmuştur. Bu talihsiz olayın nasıl olduğu belli değildir. Soruşturma Yargıcı Lutz'un basına bugün yaptığı açıklamaya göre, cinayet söz konusu değildir. Yapılan muayene yukarıdan sert bir cismin Fortschig'e çarptığını gösteriyorsa da, olayın geçtiği yer bunun olanaksız olduğunu ortaya koymaktadır. Küçük tuvalet penceresinin açıldığı aydınlık (tuvalet dördüncü kattadır) dar olduğundan birinin yukarı tırmanmış ya da yukarıdan aşağı inmiş olması olanaksızdır; polisin yaptığı deneme bunu göstermiştir. Kapının içerden kilitlenmiş olduğu da kesindir, çünkü bu gibi hallerde içerden kilitliymiş gibi göstermek için yapılan numaralara ait bir iz göze çarpmamıştır. Anahtar deliği bulunmayan kapı, büyük bir sürgüyle kapatılmaktadır. Profesör Dettlin'in de işaret ettiği gibi kendini bilmeyecek kadar sarhoş olan yazarın kaza eseri düştüğünü kabul etmekten başka bir açıklama yolu kalmamaktadır..."

Babalık bunu daha henüz okuyup bitirmişti ki, gazete elinden düştü. Elleri pençe gibi yorgana yapıştı.

"Cüce, cüce..." diye bağırdı odanın içine doğru. Fortschig'in *nasıl* öldüğünü birdenbire anlayıvermişti.

"Evet, cüce." Farkına varılmaksızın açılan kapıdan sakin, güçlü bir ses geldi.

"Kendime pek de bulunamayacak bir cellat edindiğimi herhalde kabul edersiniz, Komiserim."

Kapının eşiğinde Emmenberger duruyordu.

Doktor kapıyı kapadı.

Komiserin onu ilk gördüğü gün üzerinde olan doktor önlüğü yerine, koyu renkli, çizgili bir takım giymişti; gümüş grisi bir gömlek giymiş, beyaz bir kravat takmıştı. Hemen hemen züppece denecek kadar özenli bir görünüşü vardı, hatta daha da fazla, çünkü ellerine de kirletmekten korkuyormuş gibi kalın, sarı deri eldivenler takmıştı.

"Demek biz Bernliler baş başa kaldık," diyen Emmenberger, çaresizlik içindeki, iskeleti andıran hastanın önünde alaycı olmaktan çok saygıyla eğildi. Sonra, açılmış perdenin arkasında durduğu için Berlach'ın gözüne çarpmamış olan sandalyeyi aldı. Sandalyenin arkalığını komisere döndürdü, arkalık göğsüne dayanacak ve kollarını da çaprazlanmasına arkalığın üzerine koyacak şekilde babalığın yatağının yanına oturdu. Babalık yeniden kendine gelmişti. Gazeteyi dikkatle alıp katladı, komodinin üzerine koydu, sonra eski alışkanlığıyla kollarını ensesinin arkasında kavuşturdu.

Berlach, "Zavallı Fortschig'i öldürttünüz," dedi.

Öteki, "Bir idam kararını böylesine dokunaklı bir dille yazabilen biri, iyi bir dersi haketmiş demektir bence," diyerek yine sakin bir sesle cevap verdi. "Zamanımızda yazarlık bile tehlikeli bir şey oluyor artık, bir bakıma da iyi oluyor ya."

"Benden istediğiniz nedir?" diye sordu komiser.

Emmenberger güldü: "Aslında her şeyden önce ben sormalıyım bunu: Benden istediğiniz nedir?"

"Bunu pekâlâ biliyorsunuz" diye cevap verdi komiser.

"Şüphesiz," dedi doktor. "Pekâlâ biliyorum bunu. Siz de, benim sizden ne istediğimi pekâlâ bileceksiniz."

Emmenberger ayağa kalkıp duvara yürüdü, komisere sırtını dönüp kısa bir süre duvara baktı. Duvarın herhangi bir yerinde bir düğmeye basmış ya da bir manivelayı indirmiş olmalıydı ki, üzerinde dans eden adamlarla kadınların göründüğü duvar, kanatlı kapılar gibi sessizce açıldı. Duvarın arkasından, içerisi ameliyat gereçleri, madeni kutularda parıldayan bıçaklarla makaslar, pamuk paketleri, süt rengi sıvı içinde iğneler, şişeler, ince kırmızı deriden bir maske bulunan camlı dolaplarla dolu bir oda çıktı ortaya. Her şey tertemiz ve düzen içindeydi. Geniş odanın ortasında bir ameliyat masası duruyordu. Tam bu sırada, yukardan aşağı yavaş yavaş, tehdit edercesine inen bir madeni levha pencereyi örttü. Oda birden aydınlandı, çünkü tavandaki aynaların aralıklarına neon lambalar yerleştirilmişti. Babalık ancak şimdi fark etmişti bunu. Dolapların yukarısında, mavi ışık altında büyük, yuvarlak, yeşilimsi ışıltılı yuvarlak bir levha, bir saat asılıydı.

"Beni narkozsuz ameliyat etmeye niyetlisiniz," diye fısıldadı babalık.

Emmenberger cevap vermedi.

"Halsiz, yaşlı bir adam olduğum için korkarım bağırıp duracağım," diye devam etti komiser. "Cesur bir kurban bulamayacaksınız benim şahsımda sanırım."

Doktor buna da cevap vermedi. Sadece, "Saati görüyor musunuz?" diye sordu.

"Görüyorum," dedi Berlach.

Doktor, "Saat şimdi tam on buçuk," dedi, bileğindeki saati duvardakiyle karşılaştırdı. "Saat yedide sizi ameliyat edeceğim."

"Sekiz buçuk saat sonra."

"Sekiz buçuk saat sonra," diye onayladı doktor. "Ama şimdi konuşmamız gereken bir şey daha var diye

düşünüyorum, bayım. Bunun için tekrar gelmeyeyim, sonra artık sizi rahatsız etmek istemiyorum. Öteden beri, insan son saatlerini kendisiyle baş başa kalarak geçirmek ister, denir. Pekâlâ. Doğrusu başıma büyük iş açtınız."

Tekrar sandalyeye oturup göğsünü arkalığına yasladı.

"Buna alışık olduğunuzu sanıyorum," diye karşılık verdi babalık.

Emmenberger bir an durakladı. Sonra başını salladı: "Neşenizi yitirmediğinize sevindim. Hani Fortschig vardı ya, önce ondan başlayalım. O idam cezasına çarptırıldı ve idam edildi. Benim cüce iyi iş çıkardı doğrusu. Kedilerle dolu bir damda, ıslak kiremitlerin üzerinde yapılan güç bir yürüyüşten sonra Kesslergasse'deki evin aydınlığına tırmanmak, küçük pencereden içeri girmek, ardından da oturmakta olan edebiyat prensinin kafasına kriko ile gerçekten de kuvvetli ve öldürücü bir darbe indirmek herhalde parmak çocuk için pek kolay bir şey değildi. Yahudi mezarlığının yanındaki arabamda küçük maymunu beklerken, acaba bu işi becerebildi mi diye az heyecan çekmedim. Ama seksen santimi bile geçmeyen boyuyla bu küçük şeytan öyle sessiz sedasız, hem öyle de göze görünmeksizin başarıyor ki işi... İki saat sonra ağaçların gölgesi arasından zıplayarak geldi. Size gelince Komiser, sizi ben üzerime alıyorum. Zor olmayacak bu; sizin için acılı olacak sözleri bırakalım. Fakat müşterek dostumuz, sevgili yaşlı doktorumuz Hungertobel'i ne yapacağız Allah aşkına?"

"Onunla ne zorunuz var?" diye sordu babalık pusudaymış gibi.

"Sizi o getirdi ya."

"Benim onunla görülecek bir işim yok," dedi komiser çabuk çabuk.

"Günde iki kez telefon edip eski dostu Kramer'in nasıl olduğunu sorup durdu, konuşmak da istedi sizinle." Kesin bir tavırla konuşan Emmenberger, düşünceli düşünceli kaşlarını çatmıştı.

Berlach, elinde olmadan cam dolapların üzerindeki saate baktı.

Doktor yüzünde düşünceli bir ifadeyle babalığa bakıp, "Şüphesiz, on bire çeyrek var," dedi. Ama düşmanca bakmıyordu. "Yine Hungertobel'e dönelim."

Komiser, "Bana çok dikkat eder, hastalığımla uğraşırdı, ama ikimizle ilişkisi yok ki..." diye karşılık verdi ısrar ederek.

"*Bund*'da çıkan resminizin altındaki haberi okudunuz mu?"

Berlach bir süre susup, Emmenberger'in bu soruyla ne demek istediğini düşündü.

"Ben gazete okumam."

"Emekliye ayrıldığınız söylenirken, sizden kentin tanınmış simalarından biri olarak söz ediliyordu," dedi Emmenberger, "ne var ki, Hungertobel sizi buraya Blaise Kramer adıyla yatırdı."

Komiser açık vermedi. Bu adı kullanmasını ona kendisinin söylemiş olduğu cevabını verdi.

"Beni bir kere görmüş olsa bile, hastalık beni değiştirdiği için bir daha tanıyamaz."

Doktor güldü. "Beni Sonnenstein'da bulmak için mi hastalandığınızı iddia ediyorsunuz?"

Berlach cevap vermedi.

Emmenberger kederli kederli babalığa baktı. "Sevgili Komiser," diye devam etti. Sesinde hafif bir suçlama vardı. "Sorgulamamızda pek de kolaylık göstermiyorsunuz bana."

"Siz beni değil, ben sizi sorguya çekiyorum," diye cevap verdi komiser inatla.

"Zor soluk alıyorsunuz," dedi Emmenberger merak ediyormuş gibi.

Berlach artık cevap vermedi. İşitilen, sadece saatin tik taklarıydı. Babalık daha yeni duyuyordu bunu. Bundan böyle bunu hep tekrar tekrar duyacağım, diye düşündü.

Doktor, "Yenildiğinizi kabul etme zamanı gelmedi mi?" diye arkadaşça sordu.

Berlach yorgunluktan ölüyormuş gibi, "Yapacağım başka bir şey yok ki," diye cevap verdi. Ellerini kafasının arkasından çıkarıp yorganın üzerine koymuştu. "Saat, şu saat olmasaydı."

"Saat, şu saat olmasaydı," diye doktor babalığın sözlerini tekrarladı. "Bir kısır döngü içinde ne diye dönüp duruyoruz? Saat yedide sizi öldüreceğim. Bu sizin için öyle bir kolaylık ki, Emmenberger-Berlach olayını benimle birlikte tarafsız olarak gözden geçirebilirsiniz. Amaçları birbirine zıt olan iki bilim adamıyız biz, satranç tahtasının başına oturmuş iki satranç oyuncusu gibi... Siz hamlenizi yaptınız, şimdi sıra benimkinde... Ama bizim oyunumuzun *bir* özelliği var: Ya birimiz kaybedecek oyunu ya da ikimiz birden... Siz oyununuzu kaybettiniz bile, şimdi ben de benimkini kaybedecek miyim diye merak içindeyim."

"Siz de kaybedeceksiniz oyunu," dedi Berlach kısık bir sesle.

Emmenberger güldü. "Olabilir. Bu olasılığı hesaplamasam, kötü bir oyuncu sayılmam gerekirdi. Ama şöyle daha yakından inceleyelim hele... Sizin şansınız yok artık, saat yedide neşterlerimle geleceğim. İş yolunda yürümezse (rastlantıyla böyle olduğunu kabul edelim), o zaman bir yıl içinde hastalığınız yüzünden öleceksiniz zaten. Ya benim şansım, o ne oluyor? Durumun olduk-

ça kötü olduğunu kabul ediyorum. İzimi çoktan buldunuz."

Doktor yeniden güldü.

Babalık onun bundan keyif duyduğunu fark edince şaşırdı. Doktor gittikçe daha garibine gidiyordu.

"Kendimi bir sinek gibi sizin ağınızda çırpınırken görmek, aynı zamanda sizin de benim ağıma takılmış olduğunuzu bilmek beni çok eğlendiriyor. Bunu itiraf etmeliyim. Ama düşünmeye devam edelim bakalım: Sizi benim peşime takan kim?"

Babalık bu sonuca kendisinin vardığını öne sürdü.

Emmenberger başını salladı. "Daha inandırıcı olmaya çalışalım," dedi. "Benim işlediğim cinayetleri –bu popüler ifadeyi kullanmak istedim– insan öyle gökten inmiş gibi tek başına ortaya çıkaramaz. Üstelik o insan, Bern polis teşkilatından bir komiser olursa, sanki bir bisiklet hırsızlığı ya da kürtaj suçu işlemişim gibi üstesinden hiç gelemez bu işin... Benim olaya bir göz atalım hele; siz, artık hiç şansı kalmamış olan siz, ölmekte olanların ayrıcalığına, gerçeği bilme ayrıcalığına sahip olabilirsiniz. Ben dikkatli, özenli ve kılı kırk yararak hareket ettim –bu açıdan temiz iş yaptım–, ama çok dikkatli davranmama rağmen, aleyhimde ipuçları vardır şüphesiz. Bu rastlantılar dünyasında ipucu olmayan bir suç bulunamaz. Sırayla sayalım: Komiser Berlach nereden işe başlamış olabilir? Önce *Life* dergisindeki fotoğraf var. O günler içinde kim cüret etti bu resmi çekmeye bilmiyorum; sırf bu resmin var olması bile benim için yeterli. Yeterince kötü bu. Ne var ki, bu konuyu pek de gözümüzde büyütmeyelim. Bu ünlü resmi milyonlarca insan görmüştür, bunların arasında sürüyle beni tanıyan da vardır: Ama şimdiye kadar fotoğraftakinin ben olduğumu anlayan kimse çıkmadı, fotoğrafta yüzüm çok az

görünüyor. Peki beni kim tanımış olabilir? Belki beni Stutthof'da görüp buradan da tanıyan biri... Ama bu çok ufak bir olasılık, çünkü Stutthof'dan alıp getirdiğim kişilerin hepsi de avcumun içinde... Yalnız bütün rastlantılar gibi bunu da olamaz diye düşünmemek için söylüyorum: Ya da beni, 1932'den önce İsviçre'den ve fotoğraftakine benzer bir anıyla hatırlayan biri... O sıralarda genç bir öğrenci olarak bir dağ kulübesinde başımdan bir olay geçmişti –evet, çok iyi anımsıyorum– bir akşamüstü kıpkırmızı bir göğün altında geçmişti olay: Oradaki beş kişiden biri Hungertobel'di. Bu sebeple Hungertobel'in beni tanımış olması varsayılabilir."

Babalık, "Saçma," diye cevap verdi kesin bir sesle. Bunun yersiz bir düşünce, boş bir kuruntudan başka bir şey olmadığını söyledi. Tehlikenin ne olduğunu gözünde tam olarak canlandıramamakla beraber, Hungertobel'e yönelen şüpheyi ortadan kaldıramazsa, dostunun tehlikeye düşeceğini sezmişti.

"Zavallı yaşlı doktoru hemen idama mahkum etmeyelim. Önce aleyhimdeki diğer ipuçlarını gözden geçirip doktoru temize çıkarmaya çalışalım," diye devam etti Emmenberger. Çenesini, sandalyenin arkalığı üzerinde kavuşturduğu kollarına dayamıştı. "Nehle ile ilgili durum. Marlok'un bana bildirdiğine göre onu da ortaya çıkarmışsınız, Komiser. Hayret edilecek şey, kutlarım sizi. Şunu itiraf edeyim önce: Bizi birbirimize benzetmek, iki kişiden bir kişi yapmak için, bendeki yara izlerinin aynısını, sağ kaşındaki yara ile sol kolundaki yanık izlerini bir ameliyatla Nehle'ye ben yaptım. Onu kendi adımla Şili'ye yolladım. Latince ile Yunanca'yı hiçbir zaman öğrenememiş ve uçsuz bucaksız tıp alanının insanı hayrete düşüren yeteneklerinden olan bu temiz yürekli doğa çocuğu, sözleşmemize uyup Şili'den dönünce, ken-

disini Hamburg Limanı'nındaki bir otel odasında siyanür kapsülü yutmaya zorladım. Güzel sevgilim 'c'est ça' derdi bu işe kesinlikle. Nehle namuslu bir adamdı. Yazgısına rıza gösterip –o sırada başvurduğum kuvvet denemesini susarak geçiyorum– akla gelebilecek en güzel intihar süsünü yakıştırdı ölümüne... Sisli bir şafak vakti, yitik gemilerden yükselip hüzünlü bir biçimde havayı dolduran boğuk düdük seslerinin de karıştığı, dumanlı, kokuşmuş bir kentte, orospular ve gemiciler arasında oynanan bu sahneyi fazla uzatmayalım. Bu öykü, başına hâlâ acı ve kötü işler açabilecek tehlikeli bir oyundu doğrusu. Çünkü o yetenekli aceminin Santiago'da neler yaptığını, kimlerle arkadaşlık kurduğunu, birdenbire Nehle'yi aramak üzere birinin Zürih'e gelip gelmeyeceğini nasıl bilebilirdim? Neyse biz yine gerçeklere değinelim: Tutup biri bunun izini bulacak olsa, acaba aleyhimde ne sonuca varılabilir? Her şeyden önce göze çarpan şey, Nehle'nin *Lancet* ile *İsviçre Tıp Dergisi*'ne makaleler yazmak konusundaki tutkusu... Herhangi bir kimsenin üslup bakımından benim eski makalelerimle bir karşılaştırma yapması sonunda can sıkacak ipuçlarına varması mümkün. Nehle pürüzsüz bir Berlin ağzıyla yazıyordu. Ne var ki, bir doktora ait olması gereken bu makaleleri, yine bir doktorun okumuş olması gerekiyor, aradaki üslup farkını bulabilmek için. Görüyorsunuz ya, Hungertobel'in pek de iyi durumda olmadığı açık. Gerçi zararsız bir adamdır, bu onun lehine. Ama anladığıma göre, bir kriminalist tutup da ona omuzdaşlık etmeye kalkarsa, o ihtiyar için kendimi tehlikeye atmam artık."

Komiser, "Ben burada bir polis olarak resmi bir görevle bulunuyorum," diye soğukkanlılıkla cevap verdi. "Alman polisi sizden şüphelenip, durumunuzu incele-

mek üzere Bern polisini görevlendirdi. Beni bugün ameliyat edemezsiniz, çünkü ölümüm sizi ele verebilir. Hungertobel'i de rahat bırakacaksınız."

"Saat on biri iki geçiyor," dedi doktor.

"Farkındayım," diye cevap verdi Berlach.

"Polis, polis," diye devam eden Emmenberger, düşünceli düşünceli hastaya baktı. "Polisin hayatımı araştırıp peşime düşmüş olabileceğini de hesaba katmak gerekir şüphesiz, fakat bu bana pek akla yakın gelmiyor, çünkü böylesi sizin açınızdan en uygun durum olurdu. Bern polisini Zürih'teki bir caniyi aramak üzere görevlendiren Alman polisi... Hayır, bu bana pek mantıklı görünmüyor. Hasta olmasaydınız, yaşam ile ölüm arasında gidip gelen bir insan olmasaydınız, belki inanırdım buna. Ameliyatınızla hastalığınız uydurma değil, hekim olarak bunu ayırt edebilirim. Gazetenin yazdığı emeklilik durumunuz da uydurma değil. Siz nasıl bir insansınız kuzum? Bir defa her şeyden önce yenik düşmeyi, isteyerek işten el etek çekmeyi kabul edemeyen hırslı, inatçı yaşlı bir adam. Hungertobel'le yaptığınız bir konuşmanın ardından, elinizde gerçek bir kanıt olmadan, salt şüphe üzerine, polisin yardımı olmaksızın, kendi başınıza, üstelik de hasta yatağınızda bana karşı savaş açmış olabilirsiniz. Belki Hungertobel'den başkasının haberi olmasını istemeyecek kadar da gururlusunuz; Hungertobel de kendi açısından aşırı derecede güvensizlik içinde olsa gerek. Sizin asıl meseleniz, hasta bir adam olarak da, sizi emekliye ayıranlara göre bu işten çok daha iyi anladığınızı kanıtlamak. Bütün bunları, polisin sizin gibi ağır hasta bir adamı böylesine güç bir işe sürüklemiş olması olasılığına göre, çok daha akla yakın buluyorum. Üstelik polis benden şüphelenmiş olsaydı, Fortschig'in ölümüyle ilgili olarak bu saate kadar doğru iz-

lerin peşine düşmüş olurdu. Siz yalnızsınız, tek başınıza savaş açtınız bana karşı Komiser. Öbür dünyayı boylayan yazarı da bu işten habersiz sayıyorum."

"Onu neden öldürdünüz?" diye bağırdı Berlach.

"Tedbirli olmak için," dedi hekim umursamazlıkla. "Saat on biri on geçiyor. Zaman acele ediyor bayım, zaman acele ediyor. Tedbirli olmak için Hungertobel'i de öldürmek zorunda kalacağım."

"Onu da mı öldüreceksiniz?" diye bağıran komiser doğrulmayı denedi.

"Kalın yattığınız yerde..." diye emreden Emmenberger'in sesi öylesine kesindi ki, hasta komiser doktorun dediğini yaptı. "Bugün perşembe," dedi, doktor. "Biz doktorların perşembe öğleden sonraları boştur, değil mi? İşte bu nedenle Hungertobel'in sizi ve beni sevindirebileceğini düşünüp, kendisinden bizi ziyaret etmesini istedim. Arabasıyla Bern'den gelecek."

"Ne olacak o zaman?"

"Benim parmak çocuk da arabasının arkasında olacak," diye cevap erdi Emmenberger.

"Cüce!" diye bağırdı komiser.

Doktor, "Evet, cüce," diye onayladı. "Hep o cüce. Stutthof'tan alıp getirdiğim yararlı bir gereç. Daha o zamanlarda, ameliyat ederken bacaklarımın arasına girmişti bu gülünç yaratık. Bay Heinrich Himmler'in Reich kanunlarına göre, yaşaması gereksiz olan bücürü öldürmek gerekiyordu. Sanki Ari ırkından bir devin yaşaması çok daha gerekliymiş gibi... Hem neden? Acayiplikler daima hoşuma gitmiştir; aşağılanmış bir insan en güvenilecek gereçtir. Küçük maymun hayatını bana borçlu olduğunu anladığı için, en yararlı biçimde terbiye edilmesi mümkün oldu."

Saat on biri on dört geçiyordu.

Komiser o kadar yorgundu ki, sık sık gözlerini kapıyordu; gözlerini her açtığında saati, hep o büyük, yuvarlak, havada asılıymış gibi duran saati görüyordu. Artık kendisi için bir kurtuluş yolu kalmadığını anlamıştı. Niyetinin ne olduğunu Emmenberger anlamıştı. İşi bitikti artık, Hungertobel'in de işi bitikti.

Yalnız saatin tik taklarının duyulduğu sessiz odanın içine doğru fısıldadı: "Siz bir nihilistsiniz."

"Bununla hiçbir şeye inanmadığımı mı söylemek istiyorsunuz?" diye sordu Emmenberger. Sesinde en ufak bir kırgınlık bile yoktu.

"Sözlerimin başka bir anlamı olabileceğini düşünemiyorum," diye cevap verdi babalık. Elleri yorganın üzerinde çaresizdi.

Doktor yerini değiştirmeksizin, "Bu kanıya nasıl vardınız Komiser?" diye sordu. Sonra merak ve heyecanla babalığa baktı.

Berlach susuyordu.

Arka planda saat, ara vermeden, hep aynı şekilde tik tak ediyordu. Amansız yelkovanla akrep farkına varılmaksızın, ama gözle görülür şekilde hedefe doğru ilerliyordu.

"Susuyorsunuz," dedi Emmenberger. Sesi incelik ve oynaklığını yitirmişti artık; açık, duru bir sesti: "Susuyorsunuz. Günümüz insanı 'neye inanıyorsunuz?' sorusuna seve seve cevap veremez artık. Böyle sormak yakışık almaz hale geldi. Alçakgönüllülükle itiraf edildiği gibi büyük sözler etmek, laf olsun diye belirli bir cevap vermek, örneğin şöyle demek hoşa gitmiyor artık: 'Tanrı'ya, Tanrı'nın oğluna ve Kutsal Ruh'a inanıyorum.' Eskiden Hıristiyanlar böyle cevap verir ve böyle cevap verdikleri için de gurur duyarlardı. Bugün böyle bir soru sorulduğunda, can sıkıcı bir soru ile karşılaşmış bir

genç kız gibi susmayı tercih ediyor insanlar. Aslında neye inandığını da bilmiyor ya kimse. Ama Tanrı biliyor ya, hiçbir şeye inanılmıyor da değil; oldukça bulanık, belirsiz bir sisle çevrilmiş gibi de olsa, insanlık, Hıristiyanlık, hoşgörü, adalet, sosyalizm ve bir diğerini sevmek gibi şeylere inanılıyor. İtiraf edildiği gibi insanın kulağına biraz kof gelen bu şeylere inanılıyor, yine de aklı takılıyor insanın: Asıl olan birtakım sözler, sözcükler değil ki, en önemlisi dürüstçe ve vicdanın sesine uyularak yaşamak. Bu, kısmen insanın kendi çabasıyla, kısmen de başkalarının yönlendirmesiyle deneniyor denenmesine... Bütün yapılan şeyler, iyi ve kötü hareketler, rastgele ayarlanıyor. Kötü ile iyi sanki bir piyangodan çıkmış gibi kucağına düşüyor insanın; rastlantı eseri iyi, rastlantı eseri kötü olunuyor. Ne var ki, o büyük *nihilist* sözcüğü ile hemen yakayı kaptırmış oluyor insan. Kendisinden bir tehlike geleceği sezilir sezilmez, insanın kafasına büyük bir gösteriş ve inançla bu sözcüğü vuruyorlar... Tanırım bu tipleri ben... Bir artı birin üç, dört ya da doksan dokuz ettiğini ileri sürmeyi kendilerine hak bilir bunlar. Ve kendilerinden bir artı birin iki ettiği cevabını beklemenin haksızlık olduğuna inanırlar. Açık sözlülük, dik kafalılıktır onlarca, çünkü her şeyden önce açık sözlülük kişilik sahibi olmayı gerektirir. Azimli bir komünistin –çarpıcı bir örnek olsun diye böyle söylüyorum; çünkü birçok Hıristiyan nasıl Hıristiyansa, birçok komünist de öyle komünisttir; yanlış anlamadan dolayı–, işte böyle azimli bir insanın devrimin gerekliliğine, hatta milyonlarca can vermek gerekse bile, yalnızca bu yolun daha iyi bir dünyaya götüreceğine bütün ruhuyla inandığından haberiniz bile yok. Tanrı'ya ya da başka bir şeye, cennete, cehenneme inanmayan, yalnızca para kazanma hakkına inanan, ama inancını ortaya

koyamayacak kadar da korkak davranan bir Bay Müller ya da Huber kadar da kötü durumda değildir nihilist. Ama onlar çamurdaki solucanlar gibi, işte böyle yaşayıp giderler, çamur onlara hiçbir karar hakkı tanımaz; bunun iyi, doğru ve gerçek olduğuna dair muğlak bir hayale kapılmışlardır, sanki çamur içinde böyle bir şey söz konusu olabilirmiş gibi."

"Bir celladın böyle kalabalık laflar edebileceğinden haberim yoktu doğrusu," dedi Berlach, "sizin gibileri konuşmaktan aciz sanırdım."

"Bravo," diye güldü Emmenberger. "Görünüşe bakılırsa, cesaretiniz yerine geldi yine. Bravo... Laboratuvarımdaki deneylerimde cesur adamlar gerekli bana; ne yazık ki, hayat bilgisi dersim öğrencinin ölümüyle son buluyor. Pekâlâ, şimdi benim nasıl bir inanca sahip olduğumu görelim; terazinin bir kefesine onu, öbür kefesine de sizin inancınızı koyalım, sizin ifadenizle ben nihilistin mi, yoksa siz Hıristiyanın mı inancının daha ağır bastığını anlayalım. Siz insanlık ya da kimbilir hangi fikirler adına beni yok etmeye geldiniz. Bu merakı bana çok görmezsiniz sanırım?"

Yelkovan ilerledikçe içinde hep daha kuvvetle, daha fazla tehdit ederek yükselmekte olan korkuyu alt etmeye çalışan komiser, "Anlıyorum," diye cevap verdi. "İnancınızı sayıp dökeceksiniz şimdi. Toplu halde insan öldürmüş katillerin bile böyle bir şeye sahip olması ne garip."

"Saat on biri yirmi beş geçiyor," diye karşılık verdi Emmenberger.

Babalık öfke ve halsizlikten titreyerek, "Bana bunu anımsatmanız ne hoş," diye inledi.

"İnsan, insan nedir ki?" diye güldü Emmenberger. "Bir inancım olduğu için utanmıyorum ben, sizin sustu-

ğunuz gibi susmuyorum. Hıristiyanların aslında bir tek şey olan üç şeye, teslise inanmaları gibi, ben de aslında tek bir varlık olan iki şeye inanıyorum. Biri madde, öteki de ben. *Aynı zamanda* hem kudret, hem de kütle demek olan maddeye; gezip yürüyebildiğimiz, bir çocuğun topunu eller gibi elleyebildiğimiz, üzerinde yaşadığımız ve üzerinde fezanın serüvenli boşluğu içinde akıp gittiğimiz bir yerküre ile gözümüzün önünde canlandıramadığımız bir evrene inanıyorum. Hayvan, bitki ve kömürden daha elle tutulur, atoma göre daha zor kavranıp, daha zor hesaba vurulabilen bir maddeye, (Tanrı'ya inanıyorum, demek ne kadar zavallı ve boş kalır bunun yanında), Tanrı'ya ya da icat edilen başka herhangi bir şeye ihtiyaç duymayan, biricik akıl almaz sırrı kendi varoluşundan başka bir şey olmayan maddeye inanıyorum. Ben de tıpkı sizin gibi bu madde, atom, kudret, kütle ve molekülün bir parçası olduğuma, varoluşumun bana istediğimi yapmak hakkını verdiğine inanıyorum. Maddenin bir parçası olarak sadece bir an'dan, sadece rastlantıdan başka bir şey değilim. Bu koca dünyanın ölçüye vurulamaz olanaklarından biri olan hayat da tıpkı benim gibi bir rastlantıdır –dünya güneşe biraz yakın olsa hayat diye bir şey kalmazdı– ve benim anlamım *sadece* bir an olmaktır. Ah bunun farkına vardığım o kudretli gece... Maddeden daha kutsal bir şey olamaz: İnsan, hayvan, bitki, ay, samanyolu, bütün bu gördüklerim, sudaki dalga ve köpük gibi önemsiz şeyler, rastlantısal gruplaşmalardır. Şey'lerin var olup olmamalarının hiç önemi yok aslında, çünkü bunlar karşılıklı değiştirilebilir. Onlar olmazsa, başka bir şey var olur; bu gezegende hayat sönerse, evrenin herhangi bir yerindeki bir başka gezegende çıkar ortaya: Büyük piyangonun nasıl çekildiğine gelince, bir rastlantıdan

ibaret bu, sayılar kanununa göre gerçekleşen bir rastlantı. İnsana süreklilik tanımak gülünçtür; çünkü bu bir süreklilik yanılsamasından başka bir şey olmayacaktır. Herhangi bir devletin ya da kilisenin başında birkaç yıl koltuğa yapışıp kalmak için iktidar sistemleri yaratmaya çalışmak boşunadır. Yapısı bakımından bir piyangodan başka bir şey olmayan bir dünyada insanların iyiliğini gözetmek saçmadır; sanki her piyango biletinin bir kuruş kazanması ve çoğunluğun da ikramiyesiz kalması anlamlı olabilirmiş gibi... Sanki günün birinde *bir kere* piyangoyu kazanan biricik o kişi olmaktan, o adaletsiz insan olmaktan başka bir özlem varmış gibi... *Aynı zamanda* hem maddeye, hem de hümanizmaya inanmak saçmadır; yalnız maddeye ve ben'e inanılabilir. Adalet diye bir şey yoktur –madde nasıl adil olabilir ki–, var olan sadece özgürlüktür, kazanılmayan (burada bir adalet olabilirdi), verilemeyen (kim verebilirdi ki onu), alınması gereken özgürlük. Aslında kendisi de suçtan başka bir şey olmayan özgürlük, suç işlemek cüretidir."

"Anlıyorum," diye bağırdı komiser; sonu olmayan önemsiz bir sokağın kenarında yatıyormuşçasına yatak çarşafının üzerine uzanmış, can çekişen bir hayvan gibi kıvrılıp kalmıştı sanki... "İnsanlara işkence etme hakkından başka bir şeye inanmıyorsunuz."

Doktor alkışlayarak, "Bravo," diye cevap verdi. "Bravo... Yaşam ilkemi kavrayıp dile getirmeyi göze alabilen birine iyi bir öğrenci derim ben ancak! Bravo, bravo." (Alkışlamaya devam ediyordu durmadan.) "Ben kendim olmayı, kendimden başka bir şey olmamayı göze alabildim, beni özgürlüğe kavuşturan şeye, cinayet ve işkenceye verdim kendimi. Çünkü ancak başka bir insanı öldürüp –saat yedide yine yapacağım bunu– zaafları-

mızın inşa ettiği insan düzeninin dışına çıkınca kendimi özgür hissediyorum; bir an'dan başka bir şey olmuyorum, ama nasıl bir an... Tıpkı maddenin kendisini andıran o müthiş şiddette, tıpkı onun gibi kudretli ve adaletsiz olan şiddette, üzerlerine eğilmiş olduğum o açık ağızlardan, donup kalmış gözlerden dışarı vuran çığlık ve işkencede, neşterlerimin altındaki o titreşen, halsiz, beyaz ette *benim* zaferimle *benim* özgürlüğüm ışıldıyor, ondan başkası değil."

Doktor sustu. Yavaşça kalkıp ameliyat masasının üzerine oturdu.

Tam başının üzerindeki saat on ikiye üç dakika kaldığını gösteriyordu, on ikiye iki, sonra da on iki.

Hastanın yatağından, "Yedi saat kaldı," diye zar zor duyulan bir fısıltı geldi.

"Şimdi siz de bana kendi inancınızı anlatın bakalım," dedi Emmenberger. Artık sesi biraz önceki gibi tutkulu ve sert değil, sakin ve doğaldı.

Berlach hiç cevap vermedi.

"Susuyorsunuz," dedi doktor kederli bir yüzle. "Hep susuyorsunuz."

Hasta cevap vermedi.

"Susuyor ve susuyorsunuz," diyen doktor iki eliyle ameliyat masasına yaslandı. "Ben her şeyi kayıtsız şartsız bir bahse koyuyorum. Hiç korkmadığım, beni bulup bulmamaları hiç umurumda olmadığı için kudretliyim. Şimdi de her şeyi bir bahse koymaya hazırım. Komiser, siz de benimki kadar büyük, benimki kadar kayıtsız şartsız bir inanca sahip olduğunuzu kanıtlarsanız, kendimi yenilmiş sayacağım."

Babalık susuyordu.

"Bir şey söylesenize...," diye devam etti Emmenberger kısa bir süre sustuktan sonra. Bir taraftan da heye-

canla, doyumsuzca hastaya bakıyordu. "Bir cevap versenize. Siz bir Hıristiyansınız. Vaftiz edildiniz. 'Kış mevsiminin zavallı sönük ayını güneşin yoğun ışığıyla bastırması misali, ben de kitleleri öldürmüş aşağılık bir katilin maddeye duyduğu inancı bastıracak kudrette ve kesinlikte bir inanç duyuyorum' desenize... Yahut da onunki kadar kudretli bir biçimde İsa'ya, Tanrı'nın oğluna inanıyorum deyin."

Arka planda saatin tik takları duyuluyordu.

Emmenberger hâlâ susmakta olan Berlach'ın yatağına yaklaşıp, "Belki de bu inanç fazla ağırdır," dedi. "Belki daha hafif, daha olağan bir inanca sahipsinizdir. Şöyle söyleyin: Adalete ve ona hizmet edecek olan insanlığa inanıyorum. Onun uğruna, *salt* onun uğruna Sonnenstein'a girmek serüvenini böyle yaşlı ve hasta halimle göze aldım... Şan, şeref ya da başkalarının üzerinde bir zafer kazanmış olmak gibi yan düşüncelerle değil. Bunu söylesenize, günümüz insanından beklenebilecek daha hafif, daha dürüst bir inançtır bu. Bunu söyleyin işte, bunu söyleyip özgürlüğe kavuşun... İnancınız benim için yeterli olacaktır, bunu söylerseniz, benimkine eşit bir inanca sahip olduğunuzu anlayacağım."

Babalık susuyordu.

"Yoksa sizi bırakacağıma inanmıyor musunuz?" diye sordu Emmenberger.

Yanıt gelmedi.

Doktor, "Gelişigüzel bir şeyler söyleyin," diye konuşmaya davet etti komiseri. "Benim sözüme güvenemezseniz de inancınızı açıkça söyleyin. Belki de ancak bir inanca sahip olursanız kurtulacaksınız. Belki de bu sizin *son şansınız*, yalnız sizi değil, Hungertobel'i de kurtaracak son şanstır. Daha ona haber vermeye vakit var. Siz

beni buldunuz, ben de sizi. Günün birinde benim oyunumun sonu gelecek, günün birinde herhangi bir yerde hesabım yanlış çıkacak. Neden ben yitirmeyeyim oyunu? Sizi öldürebilirim; sizi serbest de bırakabilirim, ki bu da benim ölümüm demektir. Öyle bir noktaya vardım ki, bu noktadan sonra artık kendi kendime yabancı bir kişiymişim gibi davranabiliyorum. Kendimi yok edebilir ya da koruyabilirim."

Bir süre susup heyecanla komisere baktı. "Ne yapsam fark etmez artık," dedi, "ne yapsam daha kudretli bir duruma gelemem: *Arkhimedes* noktasına ulaşıp onu fethetmek bir insanın varabileceği en yüksek yer, bu dünyanın anlamsızlığı içinde, durmadan tekrar tekrar hayat ve ölüm yaratan bu ölü maddenin gizemi içinde anlamı olan biricik şeydir. Yine de sizin serbest kalmanızı –işte bu benim kötülüğümdür– murdar bir şakaya, çocuk oyuncağı kadar kolay bir koşula, benimki kadar büyük bir inancı bana gösterebilmeniz koşuluna bağlıyorum. Gösterin haydi. İyilik için duyulan inanç, hiç değilse kötülük için duyulan inanç kadar kuvvetli olmalı insanın içinde... Gösterin bakalım. Beni hiçbir şey cehenneme yapacağım yolculuk kadar sevindirmeyecektir."

Yalnız saatin tik takları duyuluyordu.

"Öyleyse bu olayın kendisi adına söyleyin bunu," diye devam etti Emmenberger bir süre bekledikten sonra, "Tanrı'nın oğluna inanç adına, adalete inanç adına söyleyin."

Saat, sadece saat...

"İnancınızı," diye bağırdı doktor, "inancınızı gösterin bana..."

Babalık, ellerini yorgana pençe gibi geçirmiş, kıpırdamadan yatıyordu.

"İnancınızı, inancınızı..."

Emmenberger'in sesi metaldendi sanki; sonsuz, gri bir göğü yırtan boru sesleri gibiydi.

Babalık susuyordu.

Emmenberger'in, doyumsuzca cevap bekleyen yüzü birden soğuklaşıp durgunlaştı. Yalnız sağ kaşının üstündeki yara izi kıpkırmızı kalmıştı. Duyduğu tiksintiyle sarsılıyormuş gibi, yorgun ve kayıtsız bir tavırla hastanın yanından ayrılıp yavaşça kapanan kapının ardında kayboldu. Salonun ışıltılı mavisi komiserin bütün çevresini kaplamıştı; yuvarlak bir levhayı andıran saatin sürüp giden tik takları babalığın kalbinden gelen sesler-di sanki.

Bir çocuk şarkısı

Berlach işte böyle, yatmış ölümü bekliyordu. Zaman geçti, yelkovanla akrep döndü; üst üste binip ayrıldı, tekrar bir araya gelip yeniden ayrıldılar. Saat yarım, bir oldu, biri beş, biri kırk geçti, iki oldu, ikiyi on geçti, iki buçuk oldu. Oda öyle, olduğu gibi, hareketsizlik içindeydi; gölgesiz, mavi ışık altında ölü bir mekan, camların arkasında garip gereçlerle dolaplar... Camlarda Berlach'ın yüzüyle elleri belli belirsiz yansıyordu. Her şey buradaydı; beyaz ameliyat masası, kuvvetli, dimdik atıyla Dürer'in tablosu, pencereyi örtmüş olan madeni levha, arkalığı babalıktan yana dönmüş olan boş sandalye... Saatin mekanik tik takından başka canlı bir şey yoktu... Saat üç oldu, dört oldu. Ne gürültü, ne inilti, ne konuşma, ne de bir haykırma... Metal yatağın üzerinde kımıldamaksızın, göğsü bile pek inip kalkmaksızın yatan yaşlı adama yaklaşan adımlar falan yoktu. Bir

dış dünya yoktu artık, ne dönmekte olan dünya, ne güneş, ne de kent. İleri doğru kayan, birbirlerine göre konumlarını değiştiren, birbirlerine yetişip üst üste gelen, sonra yine ayrılan akrep ve yelkovanlı yeşilimsi yuvarlak levhadan başka bir şey yoktu. Saat dört buçuk oldu, beşe yirmi beş, beşe on üç kaldı, beş oldu, beşi bir, beşi iki, beşi üç, beşi dört, beşi altı geçti. Berlach yattığı yerde zar zor doğrulmuştu. Bir, iki, üç defa zile bastı. Bekledi. Belki de Hemşire Kleri ile konuşabilirdi. Belki de bir rastlantı, kurtulmasını sağlayabilirdi. Saat beş buçuk oldu. Vücudunu zar zor yana döndürdü. Sonra yere yuvarlandı. Uzun bir süre yatağın önünde, kırmızı bir halının üzerinde kaldı. Başının üzerinde, camlı dolapların yukarısında, herhangi bir yerde saatin tik takları duyuluyor, akreple yelkovan ilerliyordu. Saat altıya on üç, altıya on iki, altıya on bir kaldı. Sonra Berlach, yavaş yavaş kapıya doğru süründü, dirseklerine dayanarak ilerleyip kapıya vardı; ayağa kalkıp tokmağı yakalamaya çalıştı, geriye yuvarlanıp yattığı yerde kaldı, aynı şeyi yeniden, üçüncü defa, beşinci defa denedi. Boşuna... Yumruklamak çok yorucu olduğu için kapıyı tırmaladı. Bir fareden farksız, diye düşündü. Sonra yine hareketsiz, öylece yattı, odanın içine doğru süründü, başını kaldırıp saate baktı. Saat altıyı on geçiyordu. "Elli dakika kaldı," diye yüksek ve anlaşılır bir sesle sessizliğin içine bağırdı, sesinden ürktü. "Elli dakika!" Yatağına dönmek istedi, ama o güce sahip olmadığını anladı. Ameliyat masasının önünde öylece yatmış, bekledi. Çevresinde oda, dolaplar, neşterler, yatak, sandalye, saat... Hep tekrar tekrar saat, yok olmaya yüz tutmuş mavimsi bir dünya içinde yanık bir güneş, tikleyen bir mabut, taklayan bir surat, ağızsız, gözsüz, burunsuz, yalnız iki kırışıklığı var; birbirinden ayrılıyor

bunlar, işte şimdi yine üst üste biniyorlar –yediye yirmi beş var, yediye yirmi iki var–, ayrılmayacak gibiler sanki, yok yok ayrılıyorlar... Yediye yirmi bir var, yediye yirmi var, on dokuz var. Zaman ilerliyor, saatin durdurulamaz tik taklarından kaynaklanan hafif sarsıntılarla ilerlemeye devam ediyordu. Saat yediye on vardı artık. Berlach, yarı beline kadar doğrulup göğsünü ameliyat masasına yasladı; yaşlı, yerinden kalkamayan, hastalıklı, yalnız ve çaresiz bir adamdı. Sakinleşti. Arkasında saat, önünde de kapı vardı; çaresizlik içinde ve kendini teslim ederek gözlerini diktiği kapı; biraz sonra onun içeri gireceği, beklediği o adamın, saat kadar yavaş ve düzenli hareketlerle, parıldayan neşterleriyle onu parçalara ayırarak öldürecek olan o adamın içeri gireceği dörtgen... İşte böyle oturuyordu şimdi Berlach. Zaman Berlach'ın içindeydi artık, tik taklar içindeydi, artık saate fazla bakmasının gereği yoktu, ancak dört dakika daha bekleyeceğini, üç dakika, iki dakika daha bekleyeceğini biliyordu: Kalbinin vuruşlarına tıpatıp uyan saniyeleri saymaya başlamıştı; yüz saniye daha, altmış saniye daha, otuz saniye daha... Kanı çekilmiş bembeyaz dudaklarıyla çabuk çabuk saydı, canlı bir saat gibi, birazdan, saat tam yedide bir vuruşla açılacak olan kapıya gözlerini dikti: Karanlık bir mağara oyuğu, açılmış hayvan ağzı gibi önünde genişleyecek kapının ortasında, gölge halinde, kim olduğu pek seçilemeyen dev gibi birinin belirmesini bekliyordu. Ama babalığın sandığı gibi Emmenberger olmadı gelen; açılan aralıktan içeri, komisere doğru, alaycı ve kısık bir sesle söylenen bir çocuk şarkısı duyuldu:

"Minik Hans tek başına,
daldı büyük ormana..."

Islık çalar gibi söyleniyordu şarkı; ve kapıda, bütün kapı çerçevesini dolduran, kocaman, geniş omuzlu, kara kaftanı sağlam eklemlerinden aşağı yırtık pırtık sarkmakta olan Yahudi Gulliver duruyordu.

"Selamlar Komisar," diyen dev kapıyı kapadı... "Yine buldum seni işte, seni korkusuz, kusursuz şövalye seni, demek kötü ruhlarla savaşmaya çıktın ha... Önünde oturduğun tezgâh, eskiden Danzig'teki Stutthof köyünde üzerinde yatıp kaldığım işkence tezgâhın aynı..." Bunu söyledikten sonra babalığı yukarı kaldırdı ve göğsüne bir çocuk gibi yaslanmış olan Berlach'ı yatağına götürdü.

"Çıkaralım bakalım," dedi gülerek. Komiser söyleyecek söz bulamayıp, yatakta ölü gibi sapsarı bir suratla yatarken, dev, partal kaftanının içinden bir şişeyle iki kadeh çıkardı.

Yahudi, kadehleri doldurup babalığın ayakucuna otururken, "Artık votkam yok," dedi. "Ama Emmental'deki harap bir köy evinden, içi karanlık ve karla dolu bir harabeden şu esaslı patates şınapsından birkaç tozlu şişe çaldım. Bu da iyi. Bir ölüye çok görülmez bu, değil mi Komisar? Benim gibi bir ceset, yaşayanlardan gizlice vergisini alırsa, bir ara öğün olarak, Sovyetler Birliği'ndeki mezarlara tekrar girinceye kadar, bunda bir sorun yok, değil mi? Al Komisar, iç bakalım."

Berlach, Yahudi'nin dudaklarına yaklaştırdığı kadehten içti. Aldığım bütün ilaçlara ters düşen bir şey bu, diye düşündü, ama yine de iyi geldi içki.

"Gulliver," diye fısıldayıp Yahudi'nin elini tuttu. "Bu kahrolası fare kapanına tutulduğumu nasıl anladın?"

Dev güldü, "Hıristiyan," diye cevap verdi, –yara izleriyle dolu, kaşsız, kirpiksiz kafasındaki sert bakışlı gözleri kıvılcımlar saçıyordu, birkaç kadeh içmişti bu ara-

da–, "Beni Salem'e neden çağırmış olabilirdin ki? Bir şeylerden şüphelendiğini hemen anlamıştım. Şu Nehle'yı belki de yaşayanlar arasında bulma olasılığı vardı. Votkayla dolup taşan o gece Nehle hakkında sorular sormanın sırf psikolojik nedenleri olduğuna bir an bile inanmadım. Seni tek başına mahvolmaya mı bırakmalıydım? Eskiden şövalyeler tek başlarına ejderhanın peşine düşüyorlardı, ama bugün artık kötülük öyle tek başına alt edilemiyor. Bugün uğraşmak zorunda olduğumuz canileri yakalamak için, eskiden biraz keskin zekâlı olmak yetiyordu, ama artık geçti o günler. Seni kaçık dedektif, zaman kendiliğinden saçma işler yapmaya sürükledı seni... O günden beri gözümü üstünden ayırmadım; dün gece de bizim iyi kalpli Doktor Hungertobel'in karşısına çıktım, böyle olduğum gibi. Düşüp bayılınca ayıltıncaya kadar az uğraşmadım; öyle korkmuştu ki... Ama öğrenmek istediğim şeyi de öğrendim, her şeyi eski haline getirmek için de kalkıp sana geldim işte. Senin başına Bern'deki sıçanlar, benim başıma da Stutthof'taki fareler bela kesildi. Dünya böyle bölünmüş ikiye..."

Berlach kısık bir sesle, "Buraya nasıl geldin?" diye sordu.

Devin yüzüne kocaman bir sırıtma ifadesi yerleşti.

"Sandığın gibi bir kamyonun altına falan saklanarak değil," diye cevap verdi, "Hungertobel'in arabasıyla geldim."

"Yaşıyor mu o?" diye sordu babalık. Nihayet gücünü toplamış, soluğunu tutup gözlerini Yahudi'ye dikmişti.

"Birkaç dakika sonra seni eski, alışmış olduğun Salem'e götürecek," diyen Yahudi, patates şnapsından birkaç büyük yudum çekti. "Şu anda Sonnenstein'in önündeki arabasında bekliyor."

Berlach, yüzü sapsarı kesilerek "Cüce!" diye bağırdı. Birdenbire Yahudi'nin bu tehlikeden haberi olamayacağını düşünmüştü. "Cüce öldürecek onu!"

"Evet, cüce..." diye güldü dev, içkisini içerek. Partallığıyla, esrarengiz bir görünüşü vardı. Sağ elinin parmaklarını ağzına götürüp bir köpeği çağırıyormuş gibi keskin, insanın içine işleyen bir ıslık çaldı. Pencerenin üzerindeki madeni levha birden yukarı sürüldü. Bir maymunun cüretli sıçrayışıyla, küçük kara bir gölge atladı odaya, bir taraftan da gargara yapıyormuş gibi anlaşılmaz sesler çıkararak şimşek gibi bir hızla Gulliver'e doğru kayıp, devin kucağına atladı. Yahudi'nin kocaman, saçsız başını kısa, çarpık çurpuk kollarıyla sardı. Çirkin, ihtiyar cüce, suratını devin partal göğsüne yasladı.

Yahudi, cüceyi, "Geldin ha, benim küçük maymunum, hayvancığım, benim küçük cehennemlik canavarım," diye candan bir şekilde karşıladı. Sesi şarkı söylüyormuş gibiydi. "Benim zavallı Minotauros'um*, aşağılanmış cücem benim... Stutthof'taki kan kırmızısı geceler boyunca ağlayıp sızlayarak nasıl da uyur kalırdın kollarımın arasında sık sık... Zavallı Yahudi ruhumun biricik sırdaşı... Minik oğlum, adam otu'm benim... Ağlayıp havla benim çarpık Argos'um, Odysseus sonsuz yolculuğundan dönüp sana geldi yine... Ah, zavallı sarhoş Fortschig'i öbür dünyaya senin gönderdiğini anlamıştım, aydınlığa tırmananın sen olduğunu biliyordum. Daha o işkence kentinde bulunduğumuz sıralar, o kötü büyücü Nehle, yahut Emmenberger ya da Minos, adı nedir bilmem, seni böyle ince işlere alıştırmıştı. Hadi, ısır parmağımı, küçük köpeğim benim... Tam arabada

* Yunancada "Minos'un Boğası" anlamına gelir. Boğa biçiminde başı olan, gövdesi ise insana benzeyen bir canavardır.

Hungertobel'in yanında oturuyordum ki, uyuz bir kedinin sızlanmasına benzer sevinçli bir ses duydum arkamda. Zavallı dostumdu bu Komisar, tutup elimle koltuğun arkasından çekip çıkardım onu. Şimdi, aslında insan olan, ama bir hayvan gibi aşağılanmış bu insancığı, aslında hepimizden masum olan bu küçük katili, kederli, kahverengi gözlerinden bütün yaratıkların acısının bize baktığı bu hayvancığı ne yapacağız?"

Babalık, yatağında doğrulmuş, bu hayalet çiftine, bu işkence edilmiş Yahudi'ye ve devin dizleri üzerinde bir çocuk gibi dans ettirdiği cüceye bakıyordu.

"Ya Emmenberger?" diye sordu. "Emmenberger ne oldu?"

Birden devin suratı, üzerine keskiyle yara izleri oyulmuş, eski çağlara ait gri bir taşa benzedi. Biraz önce boşalttığı şişeyi, kolunun bütün gücüyle dolaplara doğru fırlattı, camlar öyle bir şangırtıyla kırılıp döküldü ki, korkudan fare gibi ıslık sesi çıkaran cüce, bir sıçrayışta ameliyat masasının altına gizlendi.

Yahudi, "Bunu neden soruyorsun Komisar?" dedi tıslar gibi bir sesle. Ne var ki, toparlanması da gecikmedi–, yalnız dehşet veren gözleri tehlikeli kıvılcımlar saçıyordu – kaftanın içinden gönül rahatlığıyla ikinci bir şişe çıkarıp yeniden kocaman yudumlarla çılgın gibi içmeye başladı. "Cehennemde yaşamak susatıyor adamı... 'Düşmanlarınızı kendiniz gibi sevin,' demişti biri, taşlı Golgota Tepesi'nin üzerinde... Sonra kendisini çarmıha gerdirtmiş, çarmıhın yarı çürümüş ince tahtasından aşağı, kalçalarını örten bir bez parçasıyla sarkıp kalmıştı. Emmenberger'in zavallı ruhu için dua et Hıristiyan, sadece yürekli dualar hoşuna gider Yehova'nın. Dua et... Sorduğun adam yok artık. Benim elimden çıkan iş kanlıdır Komisar, ben bir iş yapmak zorundaysam

teoloji derslerine kafa yoramam. Musa'nın yasalarına göre haklıydım ben, benim Tanrıma göre haklıydım, Hıristiyan... Nehle, Hamburg'daki rutubetli bir otel odasında nasıl öldürüldüyse, ben de onu öyle öldürdüm, polis yine, daha önceki gibi, intihar olduğu sonucuna varacak. Ne anlatayım sana daha? Elim gördü işini, kollarımın arasına sıkışınca öldürücü kapsülü dişlerinin arasında ezmek zorunda kaldı. Ahasver'in ağzı suskun artık, kanı çekilmiş dudakları da kapalı. İkimizin arasında, Yahudi ile işkenceci arasında geçen şeyi, rollerin adalet yasalarına göre nasıl değişip de benim nasıl işkenceci, onun nasıl kurban durumuna girdiğini ikimizden başka, bir tek bütün bunlara izin vermiş olan Tanrı biliyor. Artık vedalaşmalıyız, Komisar."

Dev ayağa kalktı.

"Şimdi ne olacak?" diye fısıldadı Berlach.

"Hiçbir şey olmayacak," diye cevap veren Yahudi, babalığı omuzlarından yakalayıp kendine doğru çekti, yüzleri birbirine yaklaşınca göz göze geldiler. Dev, "Hiçbir şey olmayacak, hiçbir şey," diye yeniden fısıldadı. "Burada olduğumu senden, bir de Hungertobel'den başka kimse bilmiyor. Hiç kimseye görünmeden bir gölge gibi kaydım koridorlardan, önce Emmenberger'e, sonra sana. Benim var olduğumu, kurtardığım zavallılardan, bir avuç Yahudi ile bir avuç Hıristiyan'dan başka kimse bilmiyor. Bırakalım dünya gömsün Emmenberger'i, bırakalım gazeteler onun anısına yazılar yazsınlar. Naziler Stutthof'u istemiştir, milyonerler bu hastaneyi istediler, başkaları da başka yer isteyecekler. Bizler, tek tek bireyler olarak kurtaramayız bu dünyayı, tıpkı zavallı Sisyphos'unki gibi umutsuz bir çaba olurdu bu... Bu, bizim elimizden gelmediği gibi, bir iktidar sahibinin, bir halkın, en büyük iktidar sahibi olan şeytanın bile elin-

den gelmez. Yalnız, kararlarını tek başına veren Tanrı'nın elindedir bu... Bizim ancak tek tek yardımımız olabilir, toplu olarak değil, zavallı Yahudi Gulliver'in sınırları, insanlığın sınırları. Biz dünyayı kurtarmanın yolunu aramak yerine, böyle geç bir dönemde hâlâ bize kalabilmiş olan biricik gerçek serüveni başarıyla atlatmaya çalışmalıyız." Ve dev, bir babanın çocuğuna gösterdiği özenle, babalığı yatağına yatırdı.

"Gel benim küçük maymunum," diye bağırıp bir ıslık çaldı. Vızıltılı, peltek sesler çıkararak hızla gelen cüce, bir sıçrayışta Yahudi'nin sol omzuna atladı.

Dev, "Aferin sana, benim küçük katilim," diye cüceyi övdü. "Biz hep beraber olacağız. İnsanların toplumundan kovulmuşuz ikimiz de, sen yaradılışından ötürü, ben de artık ölülerden biri olduğum için... Hoşça kal Komisar, Rus ovalarına gece yolculuğu başlıyor artık, bu dünyanın mezarlıklarına doğru tehlikeli bir inişi daha göze almalıyız yine, iktidar sahiplerinin peşine düştüğü bir dünyanın yitik mağaralarına doğru..."

Yahudi, tekrar babalığa bakıp, başını sallayarak selam verdi, iki eliyle parmaklıklara sarılıp demir çubukları birbirinden ayırdı, pencereden dışarı sallandı.

"Hoşça kal Komisar," diye yeniden o garip, şarkı söyler gibi sesiyle güldü. Yalnız omuzları ve iri, dazlak kafası, sol yanağı hizasında da cücenin ihtiyar suratı görünüyordu. Hemen hemen yusyuvarlak olmuş ay, bu iri kafanın öbür tarafındaydı. Yahudi omuzlarında sanki bütün dünyayı, yerküre ile insanlığı taşıyormuş gibiydi. "Hoşça kal korkusuz, kusursuz şövalyem, Berlach'ım," dedi dev, "Gulliver devlerle cücelere doğru ilerlemeye devam ediyor; başka ülkelere, başka dünyalara, hep ileriye, hep ötelere... Hoşça kal, Komisar, hoşça kal," ve son "hoşça kal"dan sonra gözden kayboldu.

Babalık gözlerini kapadı. İçinde hissettiği bu huzur ve barış havası iyi gelmişti, yavaşça açılan kapının eşiğinde onu Bern'e götürecek olan Hungertobel'in durduğunu anlayınca kendini daha da iyi hissetti.

Ameliyatından sonra en çok bir yıl ömrü kaldığından emekli edilen bir dedektif... II. Dünya Savaşı sonrasında cerrah kimliğiyle yaşamını sürdüren bir Nazi savaş suçlusu...

Şüphe; Dürrenmatt'ın bizi Komiser Berlach'ın "şüphe"ciliği ve iz sürme inadıyla bir kez daha karşı karşıya getirdiği derinlikli macerası.

Friedrich Dürrenmatt (1921-1990); sahne ve radyo oyunlarının yanısıra, polisiyeyi, türün kurucusu Edgar Allan Poe'nun izinde, hem insanın hem de toplumun hâllerine ayna tutacak denli iyi yazışıyla iz bırakan 20. yüzyıl yazarlarından biridir.

Yayınevimiz, *Yargıç ve Celladı*'ndan *Pansiyonerler*'e, bu önemli yazarın bütün romanlarını bir dizi mantığında yayımlamayı sürdürecek...

ISBN 975-458-403-6

KDV dahil fiyatı
8 YTL